

პრსენალი

პრსენალი
გინაქორთუა

№ 17 (86), 21 აგვისტო - 3 სექტემბერი, 2009. სახელმძღვანელო-ანალიტიკური ჟურნალი. ფასი 1,5 ლარი.

**ქოსოვო... ერაყი...
აფღანეთის ჯერიკა!**

ბ.ოგ.
**რუსეთის აგრესია
დასავლეთ
საქართველოში**

1425
2009

**ფრინავი
ბრძოლები**

**შეიარაღებული და
შეჯავშნული
„კაბერები“
ქართულ
არმიასში**

**ფასი, რომელმაც
სახელმწიფო პარკანია
შეიქმნა...**

ქოსოვო, ერაყი,
ახლა
ავღანეთის
ჯერიცა...

6

გყვედ ნაგყოვი
ქართველი
ჯარისკაცის
თველით
ღანახული ოვი

7

ვეიცარღეველი
ვეჯავუნული „ჰავერები“
ქართულ სრვიანვი

25

გურინახვი
ახვიანვიღევი

30

ერთი
სეინარის
საგრემლო
ნარსული

15

ქახვი,
როველსახ
გერგანეილს
ჩაქირკვა
უნდოღა

42

სარჩევი

- ქალღმრთელი**
- 4 ახალი ამბები
- მზაღება**
- 6 კოსოვო, ერაყი, ახლა ავღანეთის ჯერია...
- მეგობარი**
- 7 ტყვედ წამყოფი ქართველი ჯარისკაცის თვლით დანახული ომი
- ავიზიტი**
- 10 რუსეთ-საქართველოს ომი:
ავრესია დასავლეთ საქართველოში
- ახსნაშენი**
- 15 ერთი სენიერის საბრძოლო წარსული
- ქართული თეატრის რევიზია**
- 18 TAM-LSA - ახალი ქართული თვითმფრინავის პროექტი
- რევიზია**
- 20 ავკასიური მოვლენების მიმოხილვა...
- საქართველო**
- 22 საქართველოს საგარეო დაზვერვა - მითი და რეალობა
- ინტერვიუ**
- 25 შეიარაღებული შეჯავნული „ჰამერები“ ქართულ არმიამ
- ინტერვიუ**
- 30 მფრინავი ავიამობილები
- საქართველო**
- 36 საავიაციო ქვემეხები და ტყვიამფრქვევები
- საქართველო**
- 42 ჯაცი, რომელსაც გერმანიის ჩაძირვა უნდოდა
- ინტერვიუ**
- 46 300 არავგვლი
- სინაზა**
- 50 იტალიური ავიამობილი **CAVOUR**-ი
- 51 რუსული „ავაქსის“ ჩინური ვერსია
- ქართული**
- 52 არსენალის ვერსია
- სინაზა**
- 53 **BLACKSEAFOR**-ის აქტივობა საქართველოს გარეშე
- არსენალის ინტერვიუ**
- 54 **AH-94 Abakan** - ახალი რუსული ავტომატი - „ქალაქიანოვს“ ზუსტი, მაგრამ კონსტრუქციულად ბევრად რთული

რედაქციის სვეტი

რუსეთის საოკუპაციო ჯარები უკვე კბილებს უღრჭიალებენ არა მარტო ქართველებს, არამედ ოსებსა და აფხაზებსაც.

როგორც მოსალოდნელი იყო, მოსკომა თავისი სტრატეგიული მიზნებისთვის გამოიყენა სეპარატისტული ცხინვალის და სოხუმის ახლა კი ნელ-ნელა იწყებს მათი შეიარაღებული ფორმირებების დაშლა-განაიარაღებას.

გასაგებია, რომ ცხინვალსა და სოხუმში ფეხმოიდებულ რუს ძალებს არ სურთ ქალაქში შეიარაღებული პირების ნახვა, რომლებსაც თავი ჯერ კიდევ გამარჯვებული ჰგონიათ და არ იციან, რომ მათ ან საბოლოოდ დამორჩილებენ, ან უბრალოდ, განადგურებენ.

ირაკლი კლავაძე
გიორგი შოროშელიანი

ყარაღაბა!
გამოიწერეთ „არსენალი“
და მიიღეთ შინ,
ორ კვირაში ერთხელ!
ტელ: 38-26-74;
38-26-73

რედაქციის-დაუკითხავად
მასალების გადაბეჭდვა
აკრძალულია

გადაცემულია დასაბეჭდად
17.08.2009

გაზეთ „კვირის პალიტრის“
დამატება ©
რედაქციის მისამართია:
თბილისი, იოსებძის ქ. №49,
ტელ: 38-37-47

სარედაქციო განყოფილება:
ტელ: 37-78-07; 38-78-70
email: arsenali@kvririspalitra.com

კვირნალი გამოდის
ორ კვირაში ერთხელ
პარასკევს

ისრაელის არმია ტანკების აქტიური დახვის ახალი კოვლაქსი მიიღო

ისრაელის სამხედრო მაღალჩინოსნების განცხადებით, ტანკების აქტიური დაცვის Windbreaker-ების პირველი კომპლექსები მზად არის საბრძოლო გამოყენებისათვის. ისრაელის არმია

უკვე ჩაატარა ამ სისტემების გამოცდა, რომელშიც მონაწილეობდნენ სისტემის დამმუშავებლები და უცხოელი სამხედრო დამკვეთები. კომპლექს Windbreaker-ს შეუძლია

მანქანასთან მიახლოებული ტანკსაწინააღმდეგო რაკეტის დაფიქსირება-თვალთვალი და თავისი მოძიწო რაკეტის გაშვება, რომელიც საფრთხის წყაროს ჯავშანტექნიკიდან რამდენიმე მეტრში გაანადგურებს. 2010 წლის ბოლომდე ახალი კომპლექსებით ყველა ახალი ტანკი Merkava აღიჭურვება.

ახალ კომპლექსებზე მუშაობა ისრაელში ლიბანთან ომის შემდეგ დაიწყო, რადგან საბრძოლო მოქმედებების დროს „სესილდაისს“ სარაკეტო შეიარაღებამ ისრაელელთა ზოგიერთი ტანკი მძიმედ დაზარადა.

სხვათა შორის, ისრაელის სამხედრო ჩინოსნებმა 2009 წლის მასში განაცხადეს, რომ კომპლექს Windbreaker-ებით უკვე დაკომპლექტებულია ტანკი Merkava 4-ების პირველი ასეული. ამასთან, ტექნიკის ამ სისტემებით შემდგომი აღჭურვა დამოკიდებული იქნება ფინანსირებაზე, რადგან Windbreaker-ის ერთი კომპლექტი დაახლოებით 150-200 ათასი დოლარი ღირს. სწორედ არასაკმარისი ფინანსირება იყო მიზეზი, რომ ამ პროექტის სრულად რეალიზება ვერ მოხერხდა.

ერაყმა შეკვეთა გაზარდა

ერაყი ადრე შეკვეთილი ექვსიდან დარჩენილ ორ სამხედრო-სატრანსპორტო თვითმფრინავს C-130J-30 Super Hercules-ს იყიდის. კონტრაქტი, რომლის ღირებულება დაახლოებით 140 მლნ დოლარს შეადგენს, შეთანხმებულია ამერიკის სამხედრო-საჰაერო ძალების ხელმძღვანელობასთან.

ერაყის მთავრობამ აშშ-ს ამ შეკვეთით პროგრამა უცხოური სამხედრო მიწოდების ფარგლებში (Foreign Military Sales) 2008 წლის ოქტომბერში მიმართა.

პენტაგონის ინფორმაციით, შეკვეთის თვითმფრინავებს სპეციფიკური კონფიგურაციით მიაწვდიან, მაშინ როცა ადრე შეკვეთილი მანქანები არაერთი განსხვავებულობა აშშ-ის სამხედრო-საჰაერო ძალებში არსებული თვითმფრინავებისაგან. რით გამოიხატება განსაკუთრებული თავისებურებები, არ ანშაურობენ.

სამხედრო-სატრანსპორტო მანქანები ერაყში პარკში არსებულ სამ თვითმფრინავ C-130E-ს დაემატება. თავის დროზე, ამ თვითმფრინავებს

ამერიკული ავიაცია იყენებდა, ერაყის არმიაში კი სადამ ჰუსეინის რეჟიმის დაზოხობის შემდეგ მიიღო.

თვითმფრინავს C-130J Super Hercules-მა, რომელიც C-130 Hercules-ის ბაზაზე შემუშავებული, პირველი გაფრე-

ნა 1996 წელს შეასრულა. ეს მოდიფიკაცია საბაზოსგან დაგრძელებული ფიურ-ვლავით განსხვავდება. C-130J-30-ს შეუძლია აიყვანოს ბორტზე 128 მგზავრი ან წაიღოს 19, 9 ტონა ტვირთი 5250 კილომეტრზე საათში 670 კმ სიჩქარით.

ინდოეთის არმიამ მიიღო სამხედრო წარმოების პირველი დისტანციურად მართვადი მანქანა, რომელიც გამოიყენება პატრულირებისათვის, ბირთვული, ბიოლოგიური, ქიმიური იარაღისა და ნაღმების აღმოსაფენად. რუსული წარმოების ქვეითთა საბრძოლო მანქანა BMP-2-ის ბაზაზე შექმნილი პროტოტიპი სამხედროებს გამოსაცდელად უკვე გალაშქრა.

ინდოეთის არმიამ მიიღო სამხედრო წარმოების პირველი დისტანციურად მართვადი მანქანა, რომელიც გამოიყენება პატრულირებისათვის, ბირთვული, ბიოლოგიური, ქიმიური იარაღისა და ნაღმების აღმოსაფენად. რუსული წარმოების ქვეითთა საბრძოლო მანქანა BMP-2-ის ბაზაზე შექმნილი პროტოტიპი სამხედროებს გამოსაცდელად უკვე გალაშქრა.

სადანვეერო მანქანა აღჭურვილია მართვის სისტემით, რომელიც შედგება ელექტრომექანიკური რეგულატორებისაგან და ოპონატორის მართვის საშუალებებისგან, რომელშიც შედის გადაამცემის გადამართავი, მუხრუჭი, საჭის მართვა და სხვა ელემენტები. მანქანის მიერ გადაცემული ინფორმაცია მომხმარებლის გრაფიკული ინტერფეისის

სამუშაოებით აისახება. ახალი მანქანის შექმნაზე მუშაობს ინდოეთის თავდაცვის ელექტრონიკისა და დამუშავების ორგანიზაციის ერთ-ერთი ქვეყნოვითი (DRDO), რომელიც სპეციალიზირებულია

ქვეითი ვარების ბორბლვან-მუხლუხიანი ტექნიკის შექმნაზე. DRDO-ს წარმომადგენლის თქმით, ეს სახელე შეიძლება პერსპექტიული უკუკაპო ტანკის წინამორბედი გახდეს.

აშშ-ის სამხედრო-საჰაერო ძალების მსოფლიო კრიზისის გამო საერთაშორისო ავიასალონ MAKS-2009-ზე მონაწილეობას არ მიიღებს. აშშ ავიასალონზე მხოლოდ ნაციონალურ ექსპონიციას წარადგენს.

აშშ-ის სამხედრო-საჰაერო ძალების მსოფლიო კრიზისის გამო საერთაშორისო ავიასალონ MAKS-2009-ზე მონაწილეობას არ მიიღებს. აშშ ავიასალონზე მხოლოდ ნაციონალურ ექსპონიციას წარადგენს.

„ამერიკული მხარე ავიასალონის ხელმძღვანელობასთან მოლაპარაკებას აწარმოებდა, მაგრამ ბოლი ეტაპზე გადაწყვიტა, ავიასალონში არ მიეღო მონაწილეობა“, — განაცხადა ავიასალონის გენერალურმა დირექტორმა.

2007 წელს MAKS-ზე საჩვენებელ ფრენებში F-15-ები მონაწილეობდნენ. მზახვლებს ასევე შეეძლოთ დაეთვალიერებინათ სტრატეგიული ბომბდამშენი B-52. MAKS-2009 პოდმოსკოვში, ვუკუსკოში, 18-23 აგვისტოს ტარდება.

79999

აშშ-ის საზღვაო ძალები ახალ სატვირთო უპილოტო საფრენ აპარატს მიიღებენ

ამერიკულმა კომპანია Kaman-მა კონტრაქტს გააფორმა აშშ-ის საზღვაო-სამხედრო ძალებისათვის უპილოტო უპილოტო შევუდმურენ K-MAX-ის შესაძლებლობების დემონსტრაციის თაობაზე. შეარმოებულს მოუწევს დაუმტკიცოს სამხედროებს, რომ აპარატს შეუძლია ჯარებისთვის ტვირთის მიწოდება ექსტრემალურ პირობებსა და მაღალ სიმაღლეზე.

აპარატმა დაახლოებით 9 ტონა ტვირთი გადაიტანოს 24 საათის განმავლობაში. აპარატის გამოცდა 2009 წლის ბოლის დაიწყება. ეს საფრენები მოითხოვს აშშ-ის საზღვაო ძალების კორპუსის სისტემების მეთაურობამ (Marine Corps Systems Command) ჩამოაყალიბა. ახალ სატვირთო უპილოტო საფრენ აპარატს აღსანიშნავი მომსახურე

კონტინენტის საყოფაცხოვრებო და სამხედრო პროდუქციით მომარაგებისათვის გამოიყენებენ. კომპანია Kaman-ის შემუშავებულია შევუდმურენ K-MAX-ის პილოტირება და ვარაზტიც. ის განკუთვნილია შიდა საკვიდარზე ტვირთების ტრანსპორტირებისათვის და გამოიყენებულია შენეულდული რაოდენობით.

წაროს ინფორმაციით, უპილოტო საფრენი სისტემის შემუშავების სუბკონტრაქტორი იქნება უმსხვილესი ამერიკული ავიასამშენებლო კორპორაცია Lockheed Martin-ის შევუდმურენზე დაამონტაჟებს კორიზონტსმიდმა მონაცემების გადაცემ მწიფობილობას და შეიმუშავებს უპილოტო საფრენი აპარატის მართვის სისტემას.

ამ ორ კომპანიას მოუწევს იმის დამტკიცება, რომ სატვირთო უპილოტო შევუდმურენი შეძლებს სამხედრო პროდუქციის წაღებას 150 საზღვაო მილის (დაახლოებით 28 კილომეტრი) მანძილზე. აშშ-ის საზღვაო ძალების სურთ,

საერთაშორისო გამოფენა 2009 წლის აგვისტოში

კოლოვო, პრაჟი, ახლა ავღანეთის ჯერი...

ამერიკული საზღვაო ქვეითები საქართველოში მოგვიმზადებენ ავღანეთში გასაგზავნ მებრძოლებს, ფრანგები – საფრანგეთში, მაგრამ ვინ განვრთნის ქართულ ჯარს არა მარტო ანტიპარტიზანული ბრძოლებისთვის, არამედ რუსულ ტანკებთან, სადესანტო ხომალდებთან და თვითმფრინავებთან საბრძოლველად?

საქართველოში ამერიკელი სამხედრო ინსტრუქტორები დაბრუნდნენ.

შარშან, ავგისტოს ომის დაწყებამდე რამდენიმე დღით ადრე, კრწანისის სასწავლო ცენტრში შეიყო ამერიკელი სამხედრო ინსტრუქტორები სასწრაფოდ სამშობლოში დაბრუნეს.

აშშ-ის ხელისუფლების ამ ნაბიჯს თავის მხეში უკნადა, — ავგისტოს ომში საქართველოში შემოჭრილ რუს ოკუპანტებს სადმე მაინც რომ ენახათ ამერიკელი სამხედრო, მიუღ მსოფლიოს მოსდებდნენ, ქართველების გვერდგვეკვდ ამერიკელებიც იბრძვიანო.

ერთი წლის შემდეგ პენტაგონმა საქართველოში 70-მდე საზღვაო ქვეითი გამოგზავნა, რომლებმაც 750-კაციანი მესამე ქვეითი ბრიგადის გაძლიერებული ბატალიონი უნდა გაქრთნან.

ბატალიონი მომავალი წლის დასაწყისში ავღანეთში გაემგზავრება და იქ ამერიკელი მეთაურობით იმსახურებს.

170-კაციან გაძლიერებულ ასეულებს ეო ფრანგი ინსტრუქტორები საფრანგეთში მოამზადებენ. ეს ასეული წლეული, შემოდგომაზე გაემგზავრება ავღანეთში, სადაც საფრანგეთის სამშვიდობო კონტინგენტის შემადგენლობაში იქნება.

საგარეულო, ფრანგულმა მხარემ იმითომ გადაწყვიტა ქართული ასეულის საფრანგეთში მომზადება, რომ საქართველოში არ გამოგზავნა სამხედრო ინსტრუქტორები და კრემლი არ გაიღიზიანებინა.

მართალია, თვითმა სახლმა გამოგზავნა რამდენიმე ათეული სამხედრო ინსტრუქტორი საქართველოში, მაგრამ მანამდე კონსულტაციები გაიარა კრემლთან.

პენტაგონის მაღალჩინოსნები არ ძალავენ, რომ კონსულტაციების დროს ამწვიდედნენ რუსეთის ხელისუფლების წარმომადგენლებს, წყენ ავღანეთში გასაგზავნ ქართველ სამხედრო დანაყოფებს მხოლოდ ანტიპარტიზანულ მიქმედებებს ვასწავლით. ისეთ მრავალრიცხოვან შეარადებულ ფორმირებასთან, როგორიც, მაგალითად, რუსეთის არმიამ, ბრილის ტაქტიკაში არ ვუარვითებთ, ამიტომაც რუსეთის არაფერი აქვს გასაღიზიანებელი!

ამერიკელთა აზრით, კონსულტაციები შეიძლება მართლაც იქცა კრემლის ერთგვარ დამამშვიდებელ საშუალებად (ან რა აქვს დასაწინააღმდეგებელი იმ ქვეყნის, რომელიც ფაშისტური გერმანიის ნაბიჯებს იმეორებს და მუხობილი ქვეყნის ნაწილობრივ ოკუპაციას ახდენს, როგორც პიტლერი მოიქცა 1939 წელს ჩეხოსლოვაკიაში), მაგრამ ამან შეიძლება ბუკვი ქართველი პარტიოტე (მათ შორის სამხედროებიც) აფიურიავოს.

ავგისტოს ომის შემდეგ საქართველოს ხელისუფლებამ და სამხედრო ხელმძღვანელობამ ამიერიდან, არ ეკუდილით, თუ რუსეთი ამ მასშტაბის სამხედრო აგვრხიას დაიწყებდაო, თანაც წყენს სამხედროებიც, ძირითადად, კრავის სამშვიდობო ოპერაციებისთვის ემზადებოდ-

ნენ და ამიტომაც ამერიკელი ინსტრუქტორები მათ რუსული ტანკებსა და თვითმფრინავების აფეთქებას არ ასწავლიდნენო.

იმედია, ავგისტოს ომის წლისთავზე უკვე ვიცით, რომ საბრძოლო მიქმედებების განახლების შემთხვევაში, ასპეტროული ბრძოლის ოს და აფხაზ სეპარატისტებთან ეო არ მოგვიწევს, არამედ სრულფასოვანი ომი რუსეთის რეგულარულ შეიარაღებულ ძალებთან.

არავინ უარყოფს, რომ ომში ახლო დისტანციებზე ბრძოლა (მათ შორის დასახლებულ პუნქტებში), კოლონების კონფირება, პარტიზანობა, ჩეკუისტების მწყობა ბრძოლის ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილია და ამისთვის მზადება საჭირო. თუმც საბრძოლო ხელისუფლების ლექსებში (ახლო დისტანციებზე ბრძოლის გარდა) მაინც მეორეპლანის ხარეანა და ის იმ მხარეს სწირდება, ვინც ბრძოლა მთავო და უკვე ავიტროლებს ტერიტორიას.

ქართულ არმიას ჯერ მორწინადმდევის ჯეუმანტექნიკასთან, საბრძოლო ავიაციასთან ბრძოლა და სანაპიროს დაცვის ორგანიზება სწირდება მტრის საზღვაო დესანტის მოსაგერიებლად.

როგორც ჩანს, წყენი დასავლელი მეოლოტები, ძირითადად, აქვემტს მასინე ქართული დანაყოფების ანტიპარტიზანულ მომზადებაზე გააკეთებენ.

ისდა დავკრწინა, საქართველოს შეარადებულ ძალების გაერთიანებული შტაბი მხოლოდ თავის იმედზე იყოს და გააღიპტოს თავდაცვითი ტიპის ოპერაციებისთვის ჯარის გაქვრთნა. საბუნძვიროდ, ბოლო პერიოდში მორწინადმდევის ჯეუმანტექნიკას და საავიაციო ვირტუალური შემოტყვის მოკვრების ოპერაციებს მეტი ყურადღება ეიძობა ქართული არმიის მხედარებმა, მაგრამ არ გაქვრენდა, ამერიკული სამხედრო ინსტრუქტორებს ქართული მებრძოლებისთვის თანამდგომოვ დასავლური ტანკსაწინადმდგო და საწყენი საშუალებების ტექნიკური და ტაქტიკური გამოყენება შესწავლინათ და შესაბამისი ტექნიკათაც მოყარაყენებნათ ქართული არმია!

ირაკლი ალადაშვილი

გველ ნაყოფი ქართველი ჯარისკაცის თვალთ დანახული ომი

სამხედრო საქმეს პათეტიკა არ უხდება, მაგრამ მწიკა, გულგრილად მოისმინონ ის ამბავი, რაც ზოგიერთ ჯარისკაცს ომში თავს გადახდა.

2008 წლის რუსეთ-საქართველოს ომმა ქვეყნის უახლესი ისტორია შეცვალა, უამრავი გმირი დაგვიტოვა და ასობით მუშორისა და მშვიდობიანი მოქალაქის სიცოცხლე შეიწირა... ჩვენი რუსონდენტი ცხინვალის ომს სასწაულებრივად გადაურჩა. ქალაქში ბრძოლების დროს მოწინააღმდეგის აღეშინებულმა მოხერხებულმა დაიჭრა და სეპარატისტებს ტყვედ ჩაუტარდა. მათთან გატარებული რამდენიმე კომუნიკაციის დროს შეიმდგა დაჭრილი ქართველი მუშორის რუსი სამშვიდობოების ინიციატივით ვლადიკავკაზში გადააფრინეს...

2008 წლის რუსეთ-საქართველოს ომის წლისთავზე 33 წლის კაპრალი, 41-ე ბატალიონის III ასეულის ათეულის მეთაური ზაზა ბაგაიასვილი ომის დეტალებს იხსენებს:

— მეთერთმეტე ბრიგადის 43-ე ბატალიონში ვმსახურობდი. ომამდე ერთი თვით ადრე 41-ე ბატალიონში გადავიდი, რადგან ამ ბატალიონის ბიჭები 2008 წლის სექტემბერში ვრეაქსიამ აპირებდნენ გამეზარებებს და მეც მინდოდა წასვლა...

ომამდე გვემოწივ სწავლებას გავდიოდით. 6 აგვისტოს, როცა საყოველთაო მობილიზაცია გამოცხადდა, შინ ვიყავი. რატომღაც ვერ დამიკავშირდნენ და თავად გამოეცხადე ვახიანის სამხედრო ბაზაში. სამხედრო ნაწილიდან 7 აგვისტოს, ნაშუადღევს გავდიოდი იმავე დღეს ქარელის რაიონიდან ზნაურში შევედი.

— გზადაგზა ქართული სოფლები და ცილილი გხვდებოდა?

— არა, ხალხი გვეხვებოდა და გზას ვეილიცავდა, გვეუწებოდნენ, ნუ გეშინიათ, ბიჭებო, ჩვენ ვაგვიმარჯულებთ. როცა შემოვივალამდე, ერთ-ერთ ოსურ სოფელში შევიჩერდით. ის ადგილი უნდა დაგვეკავებინა. იქაურებმა ჩანახლებული იყო და მამხალეობით გაყვანათ. მაგრამ ძალე უკან დახევა გვიბრძანეს. ის დამე იქ გავთუნეთ, 8 აგვისტოს უკან გამეფრინდით და ხეთაგურთოში დაგვანაკადით. ამ სოფლიდან ხელისგულეით

მოჩანს ცხინვალი. ამ დროს მოწინააღმდეგეს უკვე ცეცხლი ჰქონდა გახსნილი, მაგრამ ვერ ვიტყვი, რომ ძლიერ წინააღმდეგობას გვიწვედნენ. ერთ-ერთ ადგილას, სადაც დამით ჩვენმა კოლონამ გაიარა, ორვე მხარეს ვაშლის ბაღები იყო, შუაში კი ვიწრო გზა გადიოდა. როგორც მერე გავიგეთ, ორვე მხარეს ოსები ყოფილან ჩასაფრებული, ჩვენ კი უბრძოლველად გავიარეთ.

**„რალახვას ვნანო, —
რომ არ დავჭრილიყავი
ურკო გვიჩს
გაქათაგან გვიქვავლი“**

— დაგვლებს შესასრულეზღად მთელი ბატალიონი იყავით ნასული?

— დიახ, 41-ე ბატალიონთან ერთად ვიყავით ბრიგადაში რამდენი ბატალიონიც არის, ვყვლას თავისი მიმართულება აქვს... როგორც გითხარით, 8-ში ჩვენი ბატალიონი სოფელ ხეთაგურთოში შევიდა და სოფლის ცენტრი დაიკავა. იმავე დღეს რუსეთის ავიაციამ 42-ე ქართული ბატალიონის პოზიციები დაბომბა და ბრძოლის ველიდან პირველი დაჭრილები გამოიყვანეს. ორი „აკელუსი“ და რეანიმობილი გირბო უსაფრთხოდ რომ ჩასულიყვნენ, ტყვეებით მოდიოდნენ, ჩვენ სამხედრო მანქანით მივეყვებოდით უკან. როცა უკან დაუბრუნდით, სოფელი დაბომბილი დაგვხვდა.

— ამ დროს კავშირი უკვე შეწყვეტილი იყო?

— დიახ, ვეცადე, მაგრამ ვერავის დავუკავშირდი. იმ დამეს სოფლის ნაძენარს შევუყარეთ თავი. მთელი დამე სროლას ხმა ისმოდა, რამდენიმე ქართული ქვედანაყოფი ბრძოლას განაგრძობდა... იქიდან 8 აგვისტოს დღითი გამოვიდით და 9-ში ისევ შეტბრუნდით. ამჯერად ზონიკია ზემო ნიქოში დავიკავეთ ეს არის ბოლო ქართული სოფელი, შემდეგ ცხინვალი იწყება.

დაახლოებით ორსაათიანი ბრძოლის შემდეგ ცხინვალი შევედით. ქალაქში ბრძოლა ძალიან მძლეა, ნებისმიერ

სამხედრო სწავლების დროს M16-ით ხელში

ფანჯარა შენი მოწინააღმდეგეა, ვყვლა შენობიდან გესვრიან. აქ მუშორის სანგრის გათხარსაც ვერ ახერხებს და ველარც ბლენდავით იცავს თავს, გარშემო სულ შენობა-ნაგებობებია და მწელი დასაფენია, რომელი მხრიდან და რა იარაღით გესვრიან. ქალაქში სხვა სახის ტიპის გამაგრებები არ შემხვედრია... ცხინვალში შესვლამდე ხელმარცხნე რუსი სამშვიდობოების ბაზა იყო. ჩვენი ბატალიონიდან დაახლოებით ათი კაცი ბაზაში შევიდა, დიდი წინააღმდეგობა არ შეგვედრიათ, დანარჩენებმა კი ცხინვალისკენ გაუგარქმელეთ გზა.

— დაბოლოებით რამდენი მემრძოლი შეხვედით ცხინვალში?

— ალბათ, 150 ერთი ოცეული, ჩვენი ბატალიონის მეთაურ დილიძესთან ერთად, ჩამოგვრნა და რუსი სამშვიდობოების სამხედრო ბაზაში შევიდნენ. როგორც შემდეგ გავიგეთ, ხელუშობარა აუფეთქეს და მეთაური დაიღუპა.

როგორც კი ცხინვალში შევედით, გზაჯვარედინზე შეჩერდით. მეთაურმა რუკა გაშალა. ზუსტად ამ დროს მოხარდა ოსები მხრიდან რუსების ჯავშანკოლონა წამოვიდა. ისეთ ადგილას ვიდექით, სანამ ახლოს არ მოვიდნენ, ვერც დაეინახეთ, — ძალიან მკვერობ

ვაზიანის სამხედრო
ბაზაზე გამართულ
ხანძარებზე ამერიკელ
ინსტრუქტორთან
ერთად
2008 წ.
ივლისი

მოსახვევი იყო, რუსებთან სულ რაღაც 200 მ მანძილზე პრისისპორ აღმოჩნდით, თანაც ჯავშანტრანსპორტიორებზე თეთრი დროშები ქსონდათ დამაგრებულ და ამან დაგვახანია.

— ვერ მიხვდით, რომ რუსები იყვნენ?

— მე ხევით ვინ მოძავალ ჯავშანტექნიკას MC ეწერა, მაგრამ თეთრი დროშები რისთვის ქსონდათ, ვერ გავიგეთ... ისინი რამდენიმე წუთში ამოვიღეთ მიხანში.

— შეიარაღება გქონდათ?

— ის, რასი ხელით წამოღებაც შეიძლებოდა, „აკაიხის“ და „აკაიხის“ ავტომატები, ტყვიამყრევეები, ხელფეხბრები, ტყვია-წაშალი, მაგრამ ბრძანება გაცხებ, არ ესროლიათ.

— ვინ გასცა ბრძანება?

— ერთ-ერთი შტაბის უფროსმა, როგორც ჩანს, ერთონაც ვერ გავარკვია, რა ხდებოდა... რუსების კოლონამ ჩვენ რომ დაგვიანა, ვაჩერდა. ეტყობა, იმ ადგილას არც ისინი გულებდნენ და ამაზე ისიც მიანიშნებდა, რომ ჯავშანტრანსპორტიორებზე ზემოდან ისხდნენ. დაახლოებით ხუთი წუთის განმავლობაში ვიდევით ასე, ისინი მიხანში გვაგვიდა ამოღებული, იმათ კი — ჩვენ. მერე კი ხუთი თუ ექვსი ერთეული რუსული БМП შუაში გაუტარათ და ზემო ნიჟისის მიმართულებით, ჩვენი პოზიციებისკენ წვედნენ. დაახლოებით 10-15 წუთით დაბრუნდნენ და ცვეხლი გაგვიხსნეს. მათ ჩვენ პრისისპორ განლაგებულებაც აკევენ და სრულა მარჯვენა და მარცხენა მხრიდან დაიწყეს. ერთი სიტყვით, დავაპში მოგაქცეთეს.

— რა მოხდებოდა, რუსული ტექნიკა რომ არ გაგეტარებინათ და ბრძოლად თქვენ გაგვხსნათ ცვეხლები?

— ძალზე დავაზარალებდით მოწინააღმდეგეს. შესაძლოა, მთლიანი კოლონა ვერ გაგვენადღურებინა, ჩვენ ცოტანი ვიყავით, ის კი 58-ე არმიის ძირითადი კოლონა იყო, მაგრამ საკმაოდ კარგი შედეგი გვეუბნებოდა. ძალიან ვიწრო ქუჩა იყო და თუ წინ ააფეთქებდნენ, გაიქვებოდნენ, ვერც მოტრიალდებოდნენ და აღარც პირდაპირ წამოსვლას შეუძლებდნენ.

— მაშ, რატომ მიიღო ბატალიონის მეთაურმა ასეთი გადაწყვეტილება?

— ჩემი აზრით, სამშვიდობოების ინიციატივების დანახვამ დააბნია. ნაბრძანებო გვეკოლა, მათთვის არ გვესროლა. მერე კი, როცა ცვეხლი გახსნეს და აღვაპში მოგაქცეთეს, მართა, ორგანიზება და კავშირი მოიშალა და გადაწყვეტილება უკვე ყველა დამოუკიდებლად იღებდა. რამდენიმეკაციან ჯგუფებად დაეშალეთ და ისე ვუწევდით წინააღმდეგობას, როგორც ვითარება გვეკარნახობდა.

— ბრძოლაში ოსებზე ჩართულობა იყვნენ თუ რუსებზე დაუთმეს ბრძოლი და მოედანია?

— არა, ოსებზე იყვნენ ჩართული... ინტენსიური ბრძოლა დაახლოებით ერთ საათს გაგრძელდა, მოწინააღმდეგე წინაგან სულ რაღაც 50-100მ მანძილზე იყო. ვარჩიეთ, სამშვიდობოს ოსების მხრიდან განუსაზღვრეთ მარცხენა მხარეს რამდენიმესართულიანი შერბოა იდგა და იქ ოსები იყვნენ განლაგებული.

მასხვს, შესაძლოა სართულის ფანჯრიდან ტყვიამყრევეს გვესროდნენ. როცა იმ შერბოისკენ მივდილობთ, სწორედ ამ დროს დაშტრეს ფეხში... არ ვიცი, რუსის ტყვია მოიხვდა თუ ოსის, მაგრამ ავტომატი იყო, „აკაიხი“ ან „აკაიხი“, ტყვიანი კონიში გაიარა და ჩავიხიქეთ.

რუსებმა ყველა ტაბის იარაღი გაგვიხსნეს ცვეხლი. მართალია, შეიარაღებითა და აღჭურვილობით ჩვენ ვჯობობდით, მაგრამ ბრძოლის შედეგი მორჩინააღმდეგის მრავალრიცხოვნობამ გადაწყვიტა. რუსულმა ავიაციამ ხომ ზერხემლით გადაგვიტყუა, თმცა იმ დროს რუსული ავიაცია ცხინვალზე არ „შემაბოდა“. ქართული სამხედრო შეიარაღების პოზიციების „დამუშავებით“ იყო დაკავებული...

მოკლედ, დამჭრეს და ვიფიქრე, როგორმე ალყას გაგარდევით და მერე ლახტს გადავიჭერ-მეთქი, მაგრამ წამოღებოდა რომ მივინდობე, ფეხი ვერ გადავიდე, მუხლებქვეით მოწვევტილი მიქნდა. ბიჭებმა შემეფეხნეს იმ შენობაში, უკან დაახლოებით რუსების 20-კაციანი ჯგუფი ფეხდაფეხ მოგვსდევდა. ტყვიების წვიმაში ერთი შენობიდან მორეპო გაავლიდით მესამესთან ცხინვალში მიუარდებოდა, მის უკან ტყე იწყებოდა. ეს იყო ცხინვალის დასავლეთი... დღე წყალბომით დაღვნიეთ თავი მორჩინააღმდეგეს და ის იყო, ერთ-ერთ ოთახში შევიდით და ჭრილობა ბინტით გადავიხივე, რომ რუსები შემოვიცვდნენ. როცა ცვეხლი გაუხსენით, ერთი იყვრეს, აქ ქართველები არაიანი და გაიქცნენ. ჩემმა თანამებრძოლებმა გადაწყვიტეს, ტყის მასივისკენ გზა გაეკვლიათ, დაეწუსტებინათ, საით უნდა წასულიყვნენ, მერე კი მობრუნდებოდნენ და მეც წამიხედნენ...

ოთახში მარტო დავრჩი. ვეიქრობდი, შესაძლოა, რუსები ისევ შემობრუნდნენ-მეთქი და ავტომატი გადავტყუნე. სანამ ტყეები მიყოფოდა, დანებებას არ ვაპირებდი და მერე ჯანდაბას, რაც იქნებოდა.

— მხოლოდ ავტომატი გქონდათ?

— ავტომატი და ერთი ხელფეხბრა, ის, რასი ხელით ტარებაც შევძელი.

— თქვენი ბატალიონის ბიჭები აღარ გამოჩნდნენ?

— არა, ვიფიქრე, სარდაფებზე ზოხვით ჩავალ და როცა დაღამდება, იქნებ როგორმე ამოვიღო და ტყისკენ შევძლი გოქცე-მეთქი. გაგზარებთ ჩავიხივდი და ის-ის იყო, თავი სამშვიდობოს დავიგული, ეივრძენი, როგორ დამაძლი ვიღაცამ

ზურგზე ავტომატის ლულა... თურმე სარდაფში ოსები იძალებოდნენ. ჩემ გარდა კიდევ ჰყოფდა ტყვედ 10-მდე ქართველი ჯარისკაცი, წინააღმდეგ, 8 ავეისტოს აუკეცნაიათ. ბიჭებს მათ სთხოვეს, როცა თქვენ ისროლოთ, ამით ევხარათ, ქართველი სპეცრაზმი შემოვიდა და ჰანიკაში იყვნენ... იარაღის წართმევისას თავის აფეთქება ცეკად, მაგრამ ხელეუქმარის თავისა ვერ მიახსნარა, ხელზე უტომატის კონდახი დამარტყეს და გაეპაღდებინეს. მაჯა გადამტყვევული მქონდა. ის ლამე სარდაფში დავრჩით, მერე დღეს სხვა შენიბაში გადაგვიყვანეს, თუ არ ეცდებო, ცხინვალის მჭიურე სკოლა იყო.

— ოსები როგორ გაცემოდნენ?

— კარგად-შემო, ვერ ვიტყვი, მაგრამ სხვა ტყვეებთან შედარებით მინდობდნენ, იმდენს არ მქედნენ, რადგან ძალიან ვიყავი დამწყვეტილი, ხელ-ფეხი გამისვდა, ხშირად გოხს ვკარგავდი... თუ ვინმე გვიყო შემოვიარებოდა, მთერალი და გაბიროტებული, მისი ატანა კი მიწვედა...

სიკვდილს ენატროდი და არ ვკვდებოდი, სისხლისგან თითქმის დაცლილი ვიყავი... ერთმა ოსმა მითხრა, სხვა დროს და სხვა ვითარებაში რომ მოსულიყავი, კარგ სურფას გაგიშლიდა და კარგად გაქეცივდით. ერთხარი, იქნება ეს დროე მყოფდეს-მყოფი. არა, ეს დრო აღარასოდეს დაგვრია...

ორი-სამი დღის შემდეგ რუსებს გადაგვეცეს, შემდეგ ცხინვალის საკავშირეთოში ჰრადობები დამიმუშავეს. რუსი სამშვიდობოების ფეიდი მდელიცინის მუშაკები იყვნენ ჩამოსული და როგორც მუხვი, ეს მათი ინიციატევა იყო. იქ ორი დღე დაგვტოვეს, შემდეგ კი ვლადიკავკაზში გადამაფრინეს.

— ალბათ, დაკითხვებიც იყნებოდა...

— რა თქმა უნდა, როგორც კი გოხს მოვიდოდი, მაშინვე დამადგებოდნენ თავს, ძირითადად, ერთსა და იმავეს შეკითხებოდნენ, რომელი ქვეყანაყოფის წევრი ვიყავი და რა დაეალება გექნოდა, ანტიტერესებდათ. აპერიკლები თუ მონაწილეობდნენ საბრძოლო მოქმედებებში... სხვადასხვა რუსული ტელეარხების ჟურნალისტებიც მოდიოდნენ, თუ არ ვცდები, ბი-ბი-სიც იყო, და იმავეს გვეკითხებოდნენ. ვლადიკავკაზის საკავშირეთოში რამდენიმე დღე გუატარე, იქ შედარებით ნორმალური ვითარება იყო და ოპერატივ გაშიკეთეს. გავემართოდა ქართველი ექიმის შვეკვდა, თბილისელი ბიჭი, ძალიან აქტიურობდნენ წიფელი ჯვრის წარმომადგენლებიც...

19 აგვისტოს უკვე იფიქროს გადააფრინეს და რუს მფრინავებში გადაიტყველეს.

— ვლადიკავკაზში საბავად-მყოფოში ქართველი სამხედროები ბეფრი იყვნენ?

— ორი ქართველი იყო, ისინიც ჩემთან ერთად გადაიტყველეს.

— ოჯახში, ალბათ, დავარბული ეგონეთ?

— 10 დღის განმავლობაში არაფერი იცოდნენ... სანამ ვლადიკავკაზში გადამიყვანდნენ, რამდენიმე საათით ჯავაში გაგვარქეს, სადც რუსების სამედიცინო ბატალიონი იყო განლაგებული. ჰრადობებზე ფოტოები გადავიკვივს. იქ ერთმა რუსმა მკითხა, შენებს თუ იციან, რომ ცოცხალი ხარო? არა, ოჯახში არც კი იცოდნენ, ომში რომ მოვიდოდი, დავიბარე, სწვლებს გვაქვს და ტელეფონები ჩამოგვართვეს, შეიძლება ვერ დაგვტოროს, არ შემინდეთ-მეთი... (სხვათა შორის, მობილური ტელეფონები მხოლოდ ჩვენი ბატალიონის ბიჭებს ჩამოართვეს). იმ რუსმა მითხრა, შენი სახლის ნომერი მიკარნახე, შვეკტიონისებ, რომ ცოცხალი ხარო. სცადა, მაგრამ ვერ დარეკა, რადაც კოდი სჭირდებოდა, რომელიც ჩვენ არ ვიცოდით. დამხიბდა, მოგვიანებით კიდევ ვცდიო. მერე როგორც გავიგე, მოსკოვში ცოლიან დაურეკეს, ჩემი ნომერი მოცადა ლუხოვია, ამ ნომერზე დარეკე და შეკტობინე, რომ ზახა კეთილშეიძლი ცოცხალია... მერე „წითელი ჯვრის“ წარმომადგენლებმაც დაგვარეკეს.

— იმ ბიჭებზე არაფერი

გსმენიათ, ვინც შენიბაში იყვნენ თქვენთან ერთად?

— როგორც ვიცი, იქიანად ერთ-ერთი, ჩვენი ბატალიონის შტაბის უფროსი სერგია დაიღუპა. ახლახან დაბრუნეს, რომ იქ მოსულიყო, სხვები ვადარწმუნ... არაფერს ვიხიბ, ომში ვიღაც დიპტურბა, ვიღაც დაიღუპება, სხვაგვარად წარმოუდგენელია. თუმცე ძნელია, როცა შენ გარშემო ის ადამიანები იხიციებიან, ვინც რამდენიმე წუთის წინ ცოცხალი იყვნენ, მაგრამ ასეთია ომი... არც შვედლოებისგან არის ვინმე დაზღვეული, ომში ყველაფრის გათვლა ძნელია, ალბათ, შეუძლებელიც...

— იგოეთიდან გორის სამხედრო პოსიტალში გადაგვიანეს?

— არა, ჯერ ლულეშაურის სახელობის კლინიკაში ვიყავი, შემდეგ კი თავდაცვის სამინისტროს დანაწარებით მკურნალობისა და რეაბილიტაციის კურსი ჯერ თურქეთის სამხედრო კლინიკა „გაიამი“ გავიარე, მოგვიანებით კი ლატვიაში გაემეგზავრე. მკურნალობა ჯერ არ დამისრულებია, მუხლის სახსარი დამსხვრეული მქონდა და ფეხი 3-4 სანტიმეტრით დამიშკოდა. ახლა სახსრის პროთეზი უნდა ჩამიბგან. ტრეფის ძვალეც დაზიანებული მაქვს. მუხუდგად ამისა, ისევე ძვლებში საქართველოს შუაინდოგულ კლინიკაში. მარიალან, საცულ სამუშაოს ვერ შევასრულე და ვერც საბრძოლო მოქმედებებში მყოფებ მონაწილეობას, მაგრამ სამედიცინო ან სამხედრო შტაბში მპირდებიან სამსახურს.

ლტალი პაპბსპირი

43-ე ბატალიონის მეგრძობლებთან ერთად

რუსეთ-საქართველოს ომი: აგრესია დასავლეთ საქართველოში

ანაბის 1141-ე პოლკის „ნონას“ ტიპის
თვითმავალი საარტილერიო
დანადგარები საქართველოსკენ მოემართება

დასასრული. დასაწყისი იხ.
„არსენალი“ №16

აფხაზეთისა და ცხინვალის რეგიონის დასაპყრობად რუსეთი დიდხანს მძივრობდა საქართველოს ორივე კონფლიქტური რეგიონის სეპარატისტული რეჟიმების რუსეთის ფედერაციაში შემაჯავლი სუბიექტების მსგავს ურთიერთობაზე გადაყვანა დააგადა. იმედგარეულად, საქართველოს შესაძლო აგრესიის მომიზეზებით მოსკოვმა აფხაზეთში შეარაღებული ძალების გაზრდა გადაწყვიტა.

აფხაზეთში 1994 წლის ივლისიდან ე.წ. თანამეგობრობის სამშვიდობო ძალების სტატუსით უკვე იყვნენ რუსეთის არმიის ნაწილები. ბოლო თვეებში ამ მხისას მაიკოის 131-ე ცალკეული მოტომსროლელი ბრიგადის 558-ე და 526-ე მოტომსროლელი ბატალიონები და სამარის მე-15 ცალკეული მოტომსროლელი ბრიგადის 43-ე მოტომსროლელი ბატალიონი ასრულებდნენ. სამეფო ბატალიონში, მართვისა და უზრუნველყოფის ქვედანაყოფების ჩათვლით, დაახლოებით 2150 სამხედრო მსახურობდა. ბატალიონები შეიარაღებული იყო 130 ჯეკმანტანანორტი-

ორით (БТР-70, БТР-80, БТР-П145, БРДМ-2 და სხვ.), 82 მმ-იანი 34 ნაღმ-სატორქნიო, ორ-ორი Ми-8 და Ми-24 ტიპის შვეულმფრენითა და სხვა ტექნიკით.

30 აპრილს ოჩამჩირის რაიონში ე.წ. სამშვიდობო ძალების გასაძლიერებლად ნოვოროსიისკის მე-7 სადექანტო-მოიერეშო სამოი დეიზიის 108-ე სადექანტო-მოიერეშო პოლკის ბატალიონი (დაახლოებით 550 სამხედრო და ჯეკმანტანანორტი 50 ერთეული) შევიდა და გალის რაიონში განიარსდა.

ბატალიონი გაძლიერებული იყო იმეფ დეიზიის 1141-ე საარტილერიო პოლკის პაუბიციების (14 ერთეული 122 მმ-იანი Д-30-ის ტიპის პაუბიცი) დეიზიონით. არტილერიისტებმა პოზიციები ტყვეჩრქელის მახლობლად დაიკავეს და პაუბიციები კოდორის ხეობისაკენ მიმართეს.

2008 წლის გაზაფხულზე რუსეთმა აფხაზეთში ფარულად შეიყვანა და განალაგა საჰაერო სერვის რადიოტექნიკური კონტროლის საშუალებები და საზენიტო-სარაკეტო კომპლექსი БУК-ის დეიზიონი.

აფხაზეთის საჰაერო სერვის მთლიანად რუსეთის კონტროლქვეშ აღმოჩნდა. 20 აპრილს გალის რაიონის სოფელ გავიდის მახლობლად რუსულმა ავიაც-

ამანდგურებელმა საქართველოს Hermes-450 მოდელის უპილოტო საფრენი აპარატი ჩამოავლო. როგორც ყოველივეს, რუსეთმა ინციდენტში მონაწილეობა უარყო და ქართული მხარე მდგომარეობის გამწვავებაში დაადანაშაულა.

აგრესიის მზადებისაკენ გადადგმულ კიდევ ერთ ნაბიჯად უნდა შეფასდეს 2008 წლის 31 მაისს აფხაზეთში რუსეთის სარკინიგზო ჯარების 400-კაციანი ბატალიონის შეყვანა, ხილო თვალის ასახვევად სოჭის ოლიმპიადისათვის მშენებარე ობიექტებზე დორღის მიწოდება მომიზეზეს. ბატალიონმა სოხუმში-ოჩამჩირის 55 კმ სიგრძის მონაკვეთი აღადგინა და 30 ივლისს აფხაზეთის რკინიგზას ოფიციალურად გადასცა.

აგრესიის დაწყებამდე რკინიგზით რუსეთიდან შემოვიდა საბრძოლო მასალები, საწვავი, უზრუნველყოფის საშუალებები, ჯეკმან და საეკონომილო ტექნიკა. ყველაფერი, რაც ჯარებს საბრძოლო მოქმედებებში დასჭირდებოდა.

ოჩამჩირის რაიონში რუსებმა ოპერატიულ-ტაქტიკური დანიშნულების Точка-У-ის ტიპის სარაკეტო კომპლექსები განათავსეს და მიზანში დასაულეთ საქართველოს სტრატეგიუ-

ლი მნიშვნელობის ობიექტები ამოიღეს.

კონფლიქტის ზონის საქართველოს ტერიტორიაზე განლაგებულ ე.წ. სამშვიდობო ძალების პოსტების პირადად შემადგენლობა და მატებით ტანკსაწინააღმდეგო და საჰაერო თავდაცვის კომპაქტური საშუალებები მიიღო.

8 აგვისტოდან რუსეთი ქვეყნის შიდა რაიონებიდან აფხაზეთისაკენ სარკინიგზო, საჰაერო თუ საზღვაო-სატრანსპორტო საშუალებებით დამატებითი ძალების შემოყვანის ფართომასშტაბიანი ოპერაციის ჩატარებას შეუდგა.

10 აგვისტოს მიწელი დამე სამხედრო-სატრანსპორტო თვითმფრინავებს ბაზუშერის აეროდრომზე ფლიანოვსკის 31-ე ცალკეული სადესანტო-მოიერიშე ბრიგადის საბატალიონო ტაქტიკური ჯგუფი (450 სამხედრო) საბრძოლო ტექნიკასთან (23 – БМД-2, 4 – БТР-Д, 1 – БТР-3Д, 4 – 2С9 Нона, 10 – 122 მმ-იანი პაუზიცა Д-30) ერთად გადაჰყავდა.

შუი ზღვის ფლოტის სამმა დიდმა სადესანტო ზომადღმა ოჩამჩირის რაიონში ნოვოროსიისკის მე-7 დივიზიის 108-ე სადესანტო-მოიერიშე პოლკისა და სხვა ქვედანაყოფთა დახმარებით ათასზე მეტი სამხედრო მოსამსახურე და საბრძოლო ტექნიკის ასოციეროული შეიქვანა.

სტეროპოლიდან სარკინიგზო ემელონიებით 247-ე სადესანტო-მოიერიშე პოლკის ტექნიკა და პირადი შემადგენლობა, ანაბიდან 1141-ე სარტილერიო პოლკის 2С9 Нона-ს ტიპის თვითმავალი სარტილერიო დანადგარების (12 ერთეული) დევიზიონი და სხვა მძიმე შეიარაღება წამოვიდა.

ბუნებრივია, ძალების თავმოყრა დეზინფორმაციის თანხლებით მიმდინარე-

ნოვოროსიისკელ შედგენატეოა БТР-3Д

ობდა და თავის გასამართლებლად მოსკოვი აქცენტს აფხაზეთში ქართული არმიის მოსალოდნელი შეტვის თაიდან აცილებულზე აკეთებდა.

დაჯგუფებაში რუსეთის არმიის საჰაერო-სადესანტო და ე.წ. სამშვიდობო ძალების ქვედანაყოფები და სოხუმის ხელისუფლების ფორმირებები გაერთიანდნენ.

რუსული მონაცემებით, დაჯგუფება დახლოებით 9 ათასამდე სამხედრო, ხოლო შეიარაღებაში 410 ჯგუშანტრანსპორტიორსა და ასამდე სხვადასხვა სარტილერიო სისტემას ითვლიდა.

მოყარე შემტევე ძაღას 3100 საჰაერო მეღსანტე ქშინდა. მთი განკარგულეაში იყო: 200-ზე მეტი ჯგუშანტრანსპორტიორი (БМД-2, БМД-1, БМП-2 და БТР-Д), 19 – БТР-3Д (მეღსანტეოა საწინელო ჯგუშანტრანსპორტიორი),

10 – БТР-РД (მეღსანტეოა ტანკსაწინააღმდეგეო ჯგუშანტრანსპორტიორი), 27 – БТР-80, 9 – БМД/БМП-1КШ (სამეოთხეო საბრძოლო მანქანა), 20 – 1В119 Реостат-ი (ღაზეერვისა და სარტილერიო ცეცხლის მართვის მანქანა), 30-120 მმ-იანი თვითმავალი სარტილერიო დანადგარი 2С9 Нона, 20 – 122 მმ-იანი პაუზიცა Д-30, 10 – 82 მმ-იანი ნაღმსატყორცნი, 14 – 23 მმ-იანი საწინელო ატრომატი 3У-23-2, 160 ერთეული ქვეითთა რეაქტიული ცეცხლეგაშენი РПО-А Шмель-ი და სხვა შეიარაღება. ამას ემატებოდა დაახლოებით 330 ავტომობილი, საიდანაც 215 სატყირთი იყო.

რუსული ქვედანაყოფების პირადი შემადგენლობის დიდ ნაწილს საბრძოლო გამოცდილების მქონე კონტრაქტი მომსახურეები შეადგენდნენ. რუსებს მობილესაციის შემდეგ დაახლოებით 3800 აფხაზი სამხედრო 8 ტანკითა და 6 პაუზიცა Д-30-ით დაემატა.

რუსეთის არმიის გენშტაბმა დაჯგუფების წინაშე შემდეგ ამოცანები დაეყენა: ზუგდიდის მხრიდან შეტყვის შეჩერება, ფოთიდან და სენაკიდან რეზერვების გადმოსროლის აღკვეთა, ზუგდიდში მყოფ საპოლიციო დანაყოფთა განიარაღება და შეტყვის ქუთაისის მიმართულიებით დაწყება.

რეღურად რუსები ორ მოყარე მიზანს იხაზებდნენ: ფოთი-სენაკი-ქუთაისის რაიონში საქართველოს სამხედრო ინფრასტრუქტურის განადგურებასა და კოღორის ხეობის ბლოკირება-საცეცხ-

108-ე პოლკის ტექნიკის გადმოტყირთვა ოჩამჩირესთან

შენიღბული რუს
მედესანტეთა
საბრძოლო მანქანა

ლე ზემოქმედებას.

დაჯგუფებას სათავეში რუსეთის შეიარაღებული ძალების გენშტაბის საბრძოლო მომზადებისა და სამსახურის მთავარი სამმართველოს უფროსი, რუსეთის გპირი, გენერალ-ლეიტენანტი ვლადიმირ შამანოვი ჩაუდგა, რომელიც ამჟამად რუსეთის საჰაერო-სადესანტო ჯარების სარდალია.

9 აგვისტოს დილისათვის ცხინვალის რეგიონში არსებულ ვითარებაზე რუსი სამხედროები სრულ ინფორმაციას ჯერ კიდევ არ ფლობდნენ და დასავლეთ საქართველოში აგრესიის დაწყებას ჩქარობდნენ.

გენერალი შამანოვი იხსენებს, რომ

10 აგვისტოს დილით მას თავდაცვის მინისტრმა ანატოლი სერდუკოვმა დაურეკა და მეორე ფონისტი გახსნის საჭიროებაზე ელაპარაკა, რათა საქართველოს ჯარების ნაწილი ცხინვალის მიმართულებიდან მოეხსნა და დასავლეთში გადაესროლა.

მომდევნო საუბარი გენშტაბის უფროსთან, არმიის გენერალ ნიკოლაი მაკაროვთან შედგა. მაკაროვმა ცხინვალზე დაწოლის შესამცირებლად დასავლეთ საქართველოში საბრძოლო მოქმედებათა სწრაფად დაწყება მოითხოვა.

გენერალი შამანოვი 10 აგვისტოს საღამოს სოხუმში საჰაერო-სადესანტო

ჯარების 45-ე ცალკეული სადაზვერვო პოლკის შვედრავთა რამდენიმე ჯგუფთან ერთად გადაფრინდა.

მედესანტე შვედრავები იმავე დამეს აფხაზეთის მოსახლეურ ქართულ რაიონებში ვითარების გასარკვევად შევიდნენ. გამორიცხული არ არის, სამეგრელოს სოფლებში დროდადრო აფეთქებები 45-ე პოლკის შვედრავთა დატოვებული ნაღმების შედეგი იყოს.

8 აგვისტოს რუსეთის არმია დასავლეთ საქართველოში აშკარა აგრესიაზე გადავიდა, — 23:50 საათზე აფიციამ პირველად სენაკი, ხოლო ფოთის პორტი ოპერატიულ-ტაქტიკური დანიშნულების რაკეტებმა დაბომბეს. დაბომბებმა სენაკში 14 და ფოთში 10 კაცი იმსხვერპლა.

მომდევნო დღეებში საჰაერო თავდასხმებმა რეკულარული ხასიათი მიიღო. რუსი სამხედროების სამიხუნდე იქცა კოდორის ხეობის სოფლები, სენაკი, ზუგდიდის რაიონის სოფლები — ურთა, ანაკლია, განმუხური და კოპიტნარის აეროდრომი. დაბომბვები უფრო მეტად შვედიბიან მსახლეობას აზარალებდა.

8-12 აგვისტოს რუსეთის არმია მკვადასხვა საშუალებით მარტო დასავლეთ საქართველო დაახლოებით 40-ჯერ დაბომა. დაბომბვები გრძელდებოდა 10 აგვისტოს 17:30 საათის შემდეგაც, როცა საქართველოს თავდაცვის სამინისტრომ ცეცხლის შეწყვეტაზე გადაწყვეტილება მიიღო.

ახლა რუსი სამხედროები ტრაბახ-

რუსი მედესანტებმა
სენაკის აეროდრომს აფეთქებენ

ობენ და ათასნაირ სიცრუეს ივრებენ, რომ საჰაერო დაბომბევით გაანადგურეს ქართულთა გამაგრებული პოზიციები, მოსეს „გრაღები“ ბატარეა, ჩააზმვეს საჰაერო თავდაცვის სისტემები და სანაპირო ბატარეები.

კარგად არის ცნობილი, რომ ქართული არმიის თითქმის ყველა ბრილიონუნარიანი ქვედანაყოფი ცხინვალის რეგიონში მტერს თავგამოდებით ებრძოდა და ზუგდიდის მიმართულადა, პრაქტიკულად, დაუცველი დარჩა. შინაგან საქმეთა სამინისტროს დანაყოფები კი ავიაციისა და ჯავშანტექნიკის მხარდაჭერით მოქმედ რუსი მეღმანტყეების შეჩერებას ვერ შეძლეს.

10 აგვისტოს აფხაზეთის სეპარატისტულმა ხელისუფლებამ გალის, ტყვარჩლოს, ოჩამჩირის, გულრიფშისა და ნაწილობრივ სოხუმის რაიონში 10 დღით სამხედრო მდგომარეობა შემოიღო. დაიწყო რეზერვისტთა მობილიზაცია.

10-11 აგვისტოს ღამით 108-ე პოლკის საბატალიონი ტაქტიკურმა ჯგუფმა ენგურის ხიდი გადალახა და ზუგდიდის რაიონის სოფელ ურთისკენ წვიგდა, აქ რუსული ე.წ. სამშვიდობო ბატალიონი იყო განთავსებული.

მცირე შეხვედრების შემდეგ მეღმანტყეებმა სენაკისკენ მარშის ბრძანება მიიღეს და რამდენიმე საათში სენაკთან მდებარე დანგრეული ქარხნის ტერიტორია დაიკავეს.

11-ში დღითი აფხაზეთში ე.წ. რუსული სამშვიდობო ძალების სარდალმა, გენერალ-მაიორმა სერგეი ჩაბანამ ულტიმატუმის ფორმით ქართული საპოლიციო ქვედანაყოფების განსარილება მოითხოვა.

მომდევნო საათებში 108-ე პოლკის მეორე საბატალიონი ტაქტიკურმა ჯგუფმა ენგურის ხიდი გადალახა და 17 საათისთვის სენაკში შევიდა.

სენაკში თავმოყრილი 1300-1400 რუსი მეღმანტყის მარშის შემდგომი მიმართულება ქუთაისი იყო, მაგრამ გვემა შეცვალეს და მე-2 ბრთვადის ბაზის ინფრასტრუქტურის ძარცვა-განადგურებაზე გადავიდნენ.

ოთხი დღე იძარცვებოდა სენაკის სამხედრო ბაზა, საიდანაც გაიტანეს დაზიანებული 4 T-72 (№206, 207, 208, 209), საჰაერო თავდაცვის კომპლექსი Бук-М1-ის ორი სატრანსპორტო-დამტენი მანქანა, რამდენიმე სატვირთო ავტომობილი და სანაწირო ტექნიკის ერთეული, ორი ათასზე მეტი ცეცხლსასროლი იარაღი, ათასზე მეტი ტანკ-

საწინააღმდეგო და ქვეითა საწინააღმდეგო ნაღმი, მძლიერებით ვაზნა.

რუსებს უკან სეპარატისტთა ფორმირებები მიჰყვნენ. ერთმა ნაწილმა პოზიციები მდინარე ენგურის გასწვრივ დაიკავა, ხოლო მეორე კი მდინარისპირა ქართული სოფლების მოსახლეობას აწიოკებდა. პარალელურად მიმდინარეობდა კოდორის ზეობის დასაპყრობი ოპერაციისათვის მზადება.

ოპერაციას სეპარატისტთა თავდაცვის მინისტრის პირველი მოადგილე, გენერალ-მაიორი ზაკანბეი ნანბა, ხოლო რუსებიდან კი შუიარაღებული ძალების საბრძოლო მომზადებისა და სამსახურის მთავარი სამმართველოს უფროსის მოადგილე, გენერალ-მაიორი ალექსეი ღარჩინკო ხელმძღვანელობდნენ.

9 აგვისტოს 14:30 საათზე რუსულმა ავიაციამ ბომბები პირველად სოფელ აქარასთან ჩამოყარა. მომდევნო დღეებში დაბომბა გენწეში, ომარისპირა, ჩხალთა და სხვა სოფლები. ბომბებონა და სახელმწიფო დაწესებულებები, შეიარაღებული ძალებისა და საპოლიციო ქვედანაყოფების პოზიციები, აეროდრომი, მშვიდობიანი მოსახლეობას საცხოვრებლები.

ზეობის დამცველებსა და მოსახლეობაზე ზემოქმედებისათვის მოწინააღმდეგის ავიაცია ზეობის დატოვების მოწოდებით ფურცლებსაც ვრიადა.

კოდორის მე-5 ბრთვადის 51-ე და 52-ე ბატალიონები და შინაგან საქმეთა სამინისტროს ქვედანაყოფები იცავდნენ. ეს დაჯგუფება დაახლოებით 2000-2500 კაცს თოვლიდა და ჰქონდა: 122 მმ-იანი

აფხაზური „გრაფი“ კოდორისკენ არის მიმართული

DI-30 ტიპის პაუბიცები, 23 მ-იანი 3Y-23-2 ტიპის საზენიტო ავტომატები, LAR-160-ის სტაციონალური დანადგარები, GROM-2-ის ტიპის ხელის საზენიტო-სარაკეტო კომპლექსები და სხვა შეიარაღება.

II ავეისტოს დილის 7 საათზე რუსეთის არმიის 247-ე საფლანგო-მოიერიშე პოლის გადმოტრეპული ასეულის 138 სამხედრო ჯავშანტექნიკის 13 ერთეული (11 — БМП-2, 2 — БТР-80, 2 — 82 მ-იანი ნაღმსატყორცი და 2 — 23 მ-იანი საზენიტო ავტომატით 3Y-23-2) კოდორისა და ახალგავეყენილი გზით წავიდა და 18 საათისათვის პოზიციები ხაიშთან დაიკავა.

იმედგროვლად, სეპარატიცტო ქვედანაყოფებმა ხეობის მიმდებარე ტერიტორიებზე ქართული დამხმარე ძალების შემოსვლის ვეკლა შესაძლო მიმართულება გადაკეტეს. ვანალაგეს არტილერია, მათ შორის "ზალპური ცეცხლის რეაქტიული სისტემა "გრადის" დანადგარები.

რუსეთის ე.წ. სამშვიდობო ძალებმა არ შესარულეს თავიანთი მფულობელი, ცეცხლის განახლებას ხელი არ შეუშალეს. პირიქით, სეპარატიცტო ფორმირებებს ყოველმხრივი დამხმარება გაუწიეს.

ხეობაში ბლოკირებული ქართული ქვედანაყოფები სისტემატურ საარტილერიო-სააფიცო ცეცხლში მოექცა, რომლის მოგერიება თვალცეცხლის შესხედული რესურსებით სულ უფრო და უფრო ჭირდა. 9-დან 12 ავეისტოს ჩათვლით კოდორის ხეობის სოფლები დაახლოებით 25-ჯერ სააფიცო-საარტილერიო ცეცხლში აღმოჩნდა.

რუსული საფრენი აპარატების დარტყმები აფხაზებმა თავიანთ ავიაციას მაჩურქეს, თუმც ცალკეულ დამომგებში ერთობლივად მოქმედებაც გამოიჩინეს და არ არა.

სოხუმის თვალცეცხის სამინისტროს ინფორმაციით, კოდორის მიმა-

ართულებით L-39 ტიპის სასწავლო-საბრძოლო თვითმფრინავებმა და Ми-24/Ми-8МТ ტიპის შვეულმფრენებმა 60-ზე მეტი საბრძოლო გაფრენა შესარულეს. საპაერო ძალების 8 მფრინავმა აფხაზეისს გმირობა და კიდევ 45 სამხედრო მოსამსახურემ სხვადასხვა ვილილი დამოსხურა.

II ავეისტოს, 10 საათს და 20 წუთზე, რუსმა სამხედროებმა და აფხაზმა სეპარატიცტებმა ქართულ ქვედანაყოფებს ხეობის დატოვება ულტიმატუმით მოსთხოვეს.

12 ავეისტოს დილის 5 საათზე რუსულმა ავიაციამ კოდორი ისევ დაიბრძა, რასაც 9 საათზე კიდევ ერთი — 11-წუთიანი საპაერო და 30-წუთიანი საარტილერიო დარტყმა მოჰყვა.

მწინააღმდეგვის ავიაციის ბატონობისა და თვალცეცხის საშუალებათა ფართ არჩევნის პირობებში, მტერს კოდორის დამცველთა ამოხეცვა უკონტაქტო ბრძოლის გარეშე შეეძლო. შექმნილი ვითარებაში იარაღის დაყრა და ხეობის დატოვება, ალბათ ერთადერთი გამოსავალი იყო.

10 საათისათვის აფხაზთა ითხი შვეულმფრენით სოფელ ჩხალისის მახლობლად V მობომორული ბრიგადის დესანტის გადასხმა დაიწყო. შვეულმფრენებმა რამდენიმე რეისით 1992-93 წლების ომში მონაწილე 250 რეზერვისტი გადაიყარეს და 12 საათისათვის ხეობის ადმინისტრაციული ცენტრში — სოფელ აფარაში აფხაზური დრომა აღიმართა.

ჩვენ ზმირად გვეხმოდ განცხადებები იმის თაობაზე, რომ კოდორის ხეობა სამივე დიდ დაცულ-გამაგრებული იყო. იგვევ გამოიქორა სეპარატიცტოა გენშტაბის უფროსმა, გენერალმა ანატოლი ზაიცევმა. მისი თქმით, ასე დაცულ-გამაგრებული რაიონის აღებისათვის ერთ თვე საკმარისი არ იქნებოდა და ამიტომ აქცენტზე საპაერო თვალცეცხის საშუალებებზე გაკეთდა.

ზაიცევის დასკვნა ასეთია: „ბრძობებისა და რაკეტების მუდმივ დარტყმის გამო ვეკლანე დაცული თემისაფარიც კი იოლი ასაღები ხდება“.

სამწუხაროდ თვალცეცხის ორგანიზების დარჩენმა სამხედროებმა ეს არ გაითვალისწინეს.

ოპერაციას დანაკარგის გარეშე მანაც არ ჩაუვალა. აფხაზებს ერთი სამხედრო გაუფრთხილებლობით, ხოლო რუსებს კი ხეობაში გადაადრენილ ჯავშანტრანსპორტიორში ორი კაცი დაეღუპა. ჩვენს მხარეს რამდენიმე კაცი დაიჭრა.

სოხუმის ინფორმაციით, კოდორის ხეობაში სეპარატიცტთა ფორმირების დარჩენა 2 ათასამდე სხვადასხვა სახის ცეცხლსასარაოლი იარაღი, მსუბუქად დაჯავშნული МТЛБ ტიპის 4 ვაშეე, 122 მ-იანი DI-30 ტიპის 8 პაუბიცა, 23 მ-იანი 3Y-23-2 ტიპის 4 საზენიტო ავტომატი, 57 მ-იანი C-60 ტიპის 1 საზენიტო ქვეშები, 160 მ-იანი LAR-ის ზალპური ცეცხლის რეაქტიული სისტემის დანადგარის ერთი ნახევრადცარიელი კონტეინერი, ხელის ტანკსაწინააღმდეგო ყუმბარსატყორცი PIГ-7-ის 10 ათასი ჭურვი, ლოლისქვეშა ყუმბარსატყორცის 1500 მუხტი, 82 მ-იანი ნაღმსატყორცის 600 ნაღმი, დაახლოებით 350-მდე C-8 ტიპის უმართავი რაკეტული ჭურვი, 5,45 მ-იანი 124 ათასი ვაზნა ПС, მეგველი 43200 ვაზნა TC, 60 მ-იანი ნაღმსატყორცის 804 ნაღმი, დიდი რაოდენობით კარგები, ავტომატის დამატებითი მჭიდები, სათადარიგო ნაწილები და სხვა აღჭურვილობა. თუმცა, სეპარატიცტების ეს მონაცემები შეიძლება გაზვიადებულიც იყოს...

თეიმურ ჩაჩხანიძე

რუსი მედიანტეები სენაკის ბაზაზე

ერთი სეინერის საბრძოლო ნაოსნული

სეინერი თევზჭერით გემის ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული სახეობაა. ის რუწვისათვის ქიისებერ ბადეს იყენებს. აქვს ერთი გემბანი, თევზის მიღება-დამუშავებისათვის საჭირო 1-2 სამუშაო მოედანი და აღჭურვილია საქვალური მექანიზმებით. სეინერების წვალწევა 100-დან 400 ტონამდე ადის, ხოლო სიჩქარე 8-12 კვანძის ფარგლებში მერყეობს.

ეს მშვიდობიანი და ნელმაკალი გემი საბრძოლო დანიშნულების ხომალდებისაგან შორს დგას, მაგრამ შესაბამისად გადაკეთებულ-აღჭურვილი სეინერი ხაკიშოდ კარგი საშუალება ხდება, მას ამა თუ იმ სახის საბრძოლო თუ დამხმარე ამოცანის გადაჭრა შეუძლია.

I და II მსოფლიო ომებში ბრიტანეთის სამხედრო-საზღვაო ფლოტში სამსახურით არაერთმა სეინერმა ისახელა თავი და ბევრად უფრო ძლიერი მოწინააღმდეგე დაამარცხა.

ქართული ფლოტის ისტორიაში გამორჩეული ადგილი სამუდამოდ დაიკავა სეინერმა „განთიადმა“, — ამ მშვიდობიანი გემის ბიოგრაფია 1992 წელსა შეცვალა.

აფხაზეთის სანაპირო წყლებში წლების განმავლობაში დაცურავდნენ ვაგონის თევზჭერი კოლმურნეობის კუთვნილი სეინერები „განთიადი“, „ორბი“, „აიკუნდა“, „გაგრა“, C4C-138, C4C-230, C4C-1297 და სხვები.

აფხაზეთში დაწვეული კონვლიქტის გამო სეინერების ერთი ნაწილი სეპარატისტებმა სამხედრო ფლოტის შესაქმნელად გამოიყენეს.

სხვები კი თევზჭრას განაგრძობდნენ, ხოლო „განთიადი“ ქართული ფლოტის სამსახურში ჩადგა. რატომ მისცემდნენ „განთიადი“? ალბათ, იმიტომ, რომ მის ეკიპაჟს სხვებთან შედარებით მეტი საბრძოლო სელისკვეთება აღმოაჩნდა და სამხედრო სამსახურით გამოწვეულ სიმძლევეს არ შეუშინდა.

ქვეყნის დამცველთა რიგებს შეუერთდნენ: კაპიტანი შუქრი კობალიანი, უფროსი მექანიკოსი როინ ხაიდიანი, II მექანიკოსი ვჟიმად არქიზია, მატროსები — როლანდ მიქაძე, ზურაბ ქარაია, ბონდო ნემსინვერიძე, ტრაიელ ჩაკვატაძე, ამირდო მიქიაშვილი, გერონტი კობალიანი, ვასილ ფონზუა და ბადრი კობალიანი.

2009 წლის აგვისტო, ფოთი — სეინერი „განთიადი“

„განთიადი“ C4C-225 პროექტით არის აგებული და 1983 წლიდან დაცურავს. მისი წვალწევა 183 ტონას, სიგრძე 26,5 მეტრს, სიგანე 6,5 მეტრსა და ბორტის სიმაღლე კი 3,05 მეტრს შეადგენს. საბრძოლო სიჩქარე 9,5 კვანძი და უტონომიურობა კი 6 დღეა.

1992 წლის ბოლოს „განთიადი“ სოხუმში შექურასთან, სამეცნიერო-საექვლე ინსტიტუტ „ატლოან“ დადგა და საქვალისტებმა ეკიპაჟთან ერთად სეინერის შეიარაღება დაიწყეს.

შეზღუდული წვალწევის გემს მძიმე შეიარაღების ტარება არ შეუძლია, ამიტომ არჩევანი მსუბუქ, ავტომატურ მსატყმებზე შეჩერდა. საშუალები ათ დღეში დასრულდა და მრავალფეროვანი შეიარაღებით აღჭურვილი „განთიადი“ ქართული ფლოტის ყველაზე ძლიერი მცურავი საშუალება გახდა. შეიუფერებულაურებმა სამხედრო ფორმა მორაგეს და განწვისის მიხედვით შეიარაღება ჩაიბარეს.

შთიარო საბრძოლო სივრცეზე საშუალება — უმართაოი რაკეტული ჭურავების საუიაციო კონტეინერი 58-B20A იყო, რომელსაც როლანდ მიქაძე ემსახურებოდა. კონტეინერს 80 მმ-იანი C-8 ტიპის რაკეტების გასასროლი 20 მიმართული აქვს და რაკეტების მოდფიკაციის მიხედვით სამზნის განად-

გურება 1300-4500 მ მანძილზე შესაძლებელია.

23 მმ-იანი 3Y-23-2-ის ტიპის საზენიტო ავტომატი ზურა ქარაიამ და ბონდო ნემსინვერიძემ, მსხვილკალიბრანი 14,5 მმ-იანი КНВТ-ს ტიპის ტყვიამფრეკვი ტრაიელ ჩაკვატაძემ და ამირდო მიქიაშვილმა, ხოლო ორი მსხვილკალიბრანი 12,7 მმ-იანი ДШК-ს ტიპის დანჯის ტყვიამფრეკვეტი გერონტი კობალიანმა და ვასილ ფონზუამ ჩაიბარეს.

„განთიადის“ დანიშნულება იყო სანაპირო ზოლში ზღვისოსობის უსაფრთხოების უზრუნველყოფა, სოხუმის დაცვა მოწინააღმდეგის კატარღების თავდასხმებისაგან, მშვიდობიანი გემების გაცილება და სხვ.

დაიწყო რომელღეითი სამხედრო სამსახური, რომელიც განსაკუთრებით გამხელდა მარტში. მაშინ „განთიადი“ ფოთიდან რეისებს ასრულებდა და სოხუმის დამცველებისათვის ტყვია-წამალი და სხვადასხვა საბრძოლო საშუალება გადასცემდა, მაიცილება სამი-სამხედრო მცურავ საშუალებებს, იცავდა სოხუმის პორტს და სხვ.

1993 წლის 28 აპრილს „განთიადის“ მონაწილეობით ჩატარდა ქართული სამხედრო ფლოტის ყველაზე წარმატებული ოპერაცია, რომლის სამიზნე გულაუთის მახლობლად მდებარე ერთ-

**1992-93 წლებში
გუდაუთასთან მდებარე
პანსიონატები „ბოევიკი“
თავშესაფარს წარმოადგენდა**

ეთი პანსიონატი იყო, მთიულ ხალხთა კონფედერაციის პანსიონატი სამხედრო ბანაკად ჰქონდა გადაქცეული, აქ ბოევიკები ცხოვრობდნენ.

ოპერაციამ მონაწილეობისათვის გამოიყო სეინერი „კანიალი“ (უძრავი რაკეტული ჭურჭების კონტეინერი, ერთი — 3Y-23-2, ორი — ДШК, ერთი — КПВТ, ხელის საზენიტო-სარაკეტო კომპლექსი), მიწასაწივი გემი „კოდლო“ (БМ-21 „გრაფი“, ერთი — 3Y-23-2, ხელის საზენიტო-სარაკეტო კომპლექსი), სასეინრო კატარალები — „აისტი“ (ერთი — 7,62 მმ-იანი სატანკო ტრეპანტორქსი (PKT), „ჩიბისი“ (ორი — PKT), „კოლოგა“ (ორი — PKT) და „კოლინა“ (ორი — PKT, ერთი — РПГ-7).

სამიზენზე-საცეცხლე დარტყმა „კოდლოზე“ დაყენებულ „გრადის“ დანადგარს უნდა შეესრულებინა, რომლის გათვალისწინებით უფროსი ლეიტენანტი კორნეევი მეთაურობდა.

მიწასაწივი „კოდლო“ საბჭოთა ტექნიკური ფლოტის შემადგენლობაში 1953 წელს შევიდა. მისი წყალწვევა 322 ტონას, სიგრძე 43,17 მეტრს, სიგანე კი 7,4 მეტრს შეადგენს. აქვს ორი 300 ცხენის ძალის ძრავა, სიჩქარე — 9 კვანძი.

ამ ესკადრისთან შედარებით მოწინააღმდეგის „გრიფები“ ბევრად ძლიერი მცურავი საშუალებებია. „გრიფები“ 35-

40 კვანძს ავითარებდნენ და მანევრული თვისებებითაც ქართულ წელმაკულ გემებს ბევრად სჯობდნენ. შეიარაღებაში განსხვავება თითქმის არ იყო.

ოპერაცია დაგეგმა და ჩაატარა საქართველოს არმიის არტილერიის სპეციალური ოპერატიული განყოფილების უფროსმა, პოლკოვნიკმა ვლადიმერ საფრანკმა, ხოლო დაგეგმვაში მონაწილეობდნენ: I რანგის კაპიტანი ლეონიდ პაპუნაშვილი, პოლკოვნიკები — ჯიმი ზარიძე, ემზარ ჭოჭუა და გურამ ნიკოლეიშვილი.

მოწინააღმდეგის შეტევაში შესაყვანად ღმინიფორმაციული ღონისძიებები გატარდა. ოპერაციის დაწყებამდე რამდენიმე დღით ადრე გურჯაანად ჭორი, რომ ქართველები დესანტის გადასხმას აპირებდნენ. ამ აზრის გასაძლიერებლად ჩვენი არტილერია სებარატისტთა პოზიციებს პერიოდულად ამუშავებდა.

აფხაზები დესანტის მოლოდინში იყვნენ, მაგრამ მთავარი — დესანტირების ზუსტი ადგილი და დრო მათთვის უცნობი იყო.

ჩანაფიქრმა ნაყოფი გამოიღო, — ოპერაცია მოწინააღმდეგისათვის მოულოდნელი აღმოჩნდა.

28 აპრილს, დამის 2 საათზე, სოხუმიდან ქართული მცურავი საშუალებების რაზმი გამოვიდა და კურსი გუდაუთისაკენ აიღო.

ზღვამ გასვლა რუს საზღვაო მესაზღვრეთა ბიჭვინთის რადიოლოკაციურმა პოსტმა შენიშნა, მაგრამ ნახევრად მძინარე ოპერატორებმა სიგნალებს ყურადღება არ მიაქციეს.

3:15 საათზე რაზმი დასახულ რაიონში იმყოფებოდა. „კოდლოს“ კაპიტანი მამუკა ჯანგველიძემ გემში სანაპიროსთან შექმლებისადგარად ახლოს მიიყვანა. „გრადის“ გათვლამ პანსიონატისკენ 36 ჭურვი გაისროლა, 4 კი

მტრის კატარალების შესაძლო თავდასხმის მოსაგერიებლად დაიჭრა.

დაბომბვის ამბავი სეპარატისტებმა მალე გაიგეს და რეაგირებაც სწრაფად მოახდინეს. გუდაუთიდან, სადაც რუსი საზღვაო მესაზღვრეები და აფხაზები ბაზირებისათვის ერთ სადგომს იყენებდნენ, რამდენიმე სწრაფმავალი კატარა ქართულ მცურავ საშუალებებს გამოუღო.

ჩვენმა მცურავმა საშუალებებმა ძლიერი ცეცხლი გახსნეს და მოწინააღმდეგეს მიახლოების საშუალება არ მისცეს. აფხაზები დევნას მოერიდნენ, ამასობაში კი ქართულ გემებს სანაპირო არტილერია წაუშველა.

ოპერაციის შედეგებზე უფროთვალამორიცხავი ინფორმაცია გურჯაანად. ქართული ავიაციის ან არტილერიის დარტყმების შემდეგ რუსეთის ტელევიზია ტრადიციულად დაწყებულ სახლებსა და დაჭრილებს აჩვენებდა. ამჯერად მოსკოვი ღუმდა და ქართულ სამხედროებს ეჭვი გაუჩნდათ, რომ ოპერაცია უშედეგოდ დასრულდა.

არსებობს სხვა მონაცემები, რომელთა თანახმად, გაზდამტენი ხაღვური განაღდა და იყო ცოცხალი ძალის დანაკარგიც.

გუდაუთაზე დარტყმის უდღესი მნიშვნელობა ჰქონდა. რუსული შედეგანაყოფებით ყოველმხრივ დაცულ-გამაგრებულ ქალაქში სეპარატისტები თავს უსაფრთხოდ გრძობდნენ, როგორც აღმოჩნდა, ამაღლ...

„კანიალიდან“ ერთი დირსმესანშიწავი თარიღად არის დაკავშირებული. კერძოდ, 7 ივლისი, რომელიც ძალი დრომდე საქართველოს სამხედრო-საზღვაო ძალების დღედ აღინიშნებოდა.

აფხაზების კონფლიქტში ზღაზე ომს ისეთი მასშტაბი არ ჰქონდა, როგორც ხმელეთზე, მაგრამ მოწინააღმდეგის აქტიურობას ზოგჯერ დაპირისპირება უშუალო საცეცხლე ზემოქმედებამდე მიყვებოდა.

„ლიბა“

სამკვირნალო ბაიროტიანობა

სემსოკატილოვობა

- ერეკციის ხარისხის გაუმჯობესება
- სქესობრივი აქტის გახანგრძლივება
- ყველა სახის სექსუალური დარღვევის მკურნალობა
- სექსუალური წარუმატებლობის მილოდინის შიშის მოხსნა

ხელმძღვანელი პროფესორი არჩილ ბაქრაძე

მის: ვაჟა-ფშაველას გამზ. 83/11 ☎ 32 21 21, 31 73 24

აფხაზეთი „ტრიფი“

აფხაზეთის კონფლიქტის მონაწილე კოდეფ ერთი სენიერი „რიანა“

აფხაზეთა ერთ-ერთი ამოცანა 1130 ტონა წყალწვევის სამცხე-ჯავახეთ-საქველვი გემის — „ვექტორის“ ზღუში ჩაგდება იყო, მასზე პირდაპირ ნადირობდნენ.

ჩუენი სარდლობა „ვექტორის“ სარადარო საშუალებებს ერთხანს ზღვაზე დაკვირვებისათვის იყენებდა, შემდეგ გემი რუტრანსლატორის მიჯაღელობას ასრულებდა, გადაჰყავდა მშვიდობიანი მოსახლეობა და ტვირთი გადაჰქინდა.

6-7 ივლისს „ვექტორი“ ოანშირიდან მგზაურებით გამოიღა და კურსს სოხუმისაკენ აიღო.

იმ დროს ტაშიმის მახლობლად ერთ-ერთი აფხაზეთი გემი იყო და „ვექტორი“ შენიშნა. აფხაზეტმა ორი სწრაფსკლიანი კატარდა დაუეონებტლე ჩაუშვეს და „ვექტორის“ დაკაეება სცადეს.

შუქრი კოპალიანი: „ჩუენ სკურჩასთან ვიდექით და „ვექტორთან“ რადიოკაეშირი გვექონდა. „ვექტორი“ შეიარაღებული არ იყო და კატარდებს წინააღმდეგობას ვერ გაუწვედა. როცა ცნობტი იყავა, რომ გემსა და მგზაურებს საფრთხე შეექმნათ, დაუეონებტლე ზღვაში გუეედიოთ ის ღამე არასიდეეს დამაეიწყდება. მთავარ საცირად ანათებდა და ზღვის ზედაპირის შესანიშნავ ხილვაღობას იძლეოდა. „ვექტორის“ კაპიტანი ჩუემ მითითებებით მოქმედებდა. „განითადის“ საცეცხლე

საშუალებები საბრძოლო მდგომარეობაში იყო და როგორც კი ერთ-ერთი კატარდა თვალზედვის არეში მოექცა, ცეცხლი გუეუსენით და მალე ცეცხლმოდებული ჩაიძირა. მეორე კატარდაზე ვერაფერს ვეტყვით.“

ეს იყო ერთადერთი შემთხვევა, როცა ქართულმა გემმა მოწინააღმდეგის კატარდა გაანადგურა და მას შემდეგ 7 ივლისი სამხედრო-საზღვაო ძალების დღედ აღინიშნება.

გმირობისათვის შუქრი კოპალიანი და მთავარი მექანიკოსი როინ საღირაძე სახელმწიფო მეთაურის ბრძანებით „სა-

ბრძოლო დამსახურების“ მედლით დაჯაღლეღუნენ.

კონფლიქტის ბოლო დღეებში „განითადი“ 15-27 სექტემბერს ბაბუშერის აეროპორტის რაიონში იყო და სოხუმთან მოსახლეობის ევაკუაციით დაკაეებულ ქართულ გემებსა და კატარდებს იცავდა.

ღღუს „განითადი“, მისი ეკიპაჟი და გმირული წარსული ცოტა ეინძეს თუ ახსოვს. სუენური ახლა ფოთის პორტის ოფიწის გემსაღვდომთან დღას და მას ეკიპაჟს გემის გასარეწმინტებლო სახსრები არ აქვს.

თეზურ ჩაჩანიძე

C4C-225 პროექტის სენიერი

საქართველოს
სარეზერვუარო
ეროვნული
ბიბლიოთეკა

TAM-LSA – ახალი ქართული თვითმფრინავის პროექტი

დღეს თითქმის ყველა ავიამოუსა თუ გამოფენაზე შეიძლება მსუბუქი თვითმფრინავების ნახვა. ევროპაში ნაკლებად, მაგრამ აშშ-ში პირადი მსუბუქი თვითმფრინავის ყოლა სიახლე აღარ არის.

მსუბუქი თვითმფრინავები პირველად აშშ-ში გახდა პოპულარული. მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ საბრძოლო თვითმფრინავებზე შეკვეთების მკვეთრად შემცირების გამო, საავიაციო ტექნიკის მწარმოებელი ფირმები პირადი მოხმარების მსუბუქი თვითმფრინავების წარმოებაზე გადავიდნენ. თუღაპირველად ამერიკელი მოქალაქეები ასეთ თვითმფრინავებს სკეტიკურად უყურებდნენ და მათი ნახვა მხოლოდ აეროკლუბებში თუ იყო შესაძლებელი. 50-იან წლებში ვითარება შეიცვალა და ამერიკელებმა პირადი მსუბუქი თვითმფრინავის შექმნა დაიწყეს. მსუბუქი თვითმფრინავების მწარმოებელი კომპანიებიც ცდილობდნენ, რომ მოთხოვნას არ ჩამორჩენოდნენ და მსუბუქი თვითმფრინავების ახალ-ახალ მოდელებს სთავაზობდნენ მომხმარებელს. ამ საქმეში რეკორდსმენად ამერიკული ფირმა Cessna Aircraft Company იქცა.

გასული საუკუნის 70-იანი წლებიდან მსუბუქი თვითმფრინავების წარმოება ევროპულმა კომპანიებმაც დაიწყეს, მაგრამ აშშ-ში ამ სფეროში კვლავ ლიდერობს და ბაზრის უდიდესი ნაწილიც სწორედ მას უკავია.

საქართველოს საავიაციო ქარხანაში, რომელიც საზღვარგარეთ უფრო მოიერიშე C14-25-ის წარმოებითაც ცნობილი, სამოქალაქო დანიშნულების

თვითმფრინავებზეც მუშაობენ. მუშაობის შედეგს ორადგილიანი მსუბუქი თვითმფრინავი TAM-LSA (Light-sport aircraft – მსუბუქი სპორტული თვითმფრინავი) წარმოადგენს. თვითმფრინავი „თბილეთი“ საცდელ-საკონსტრუქტორო ბიუროს თანამშრომლებმა დაახლოებით ერთ თვეში შექმნეს. თვითმფრინავი თანამედროვე კომპიუტერული სისტემების მეშვეობით არის დაპროექტებული. ორ კაცზე გათვლილ TAM-LSA-ს საკმაოდ მარტივი კონსტრუქცია აქვს. მისი სიგრძე 7,2მ-ს, ფრთის გაქანი – 8,53მ-ს, სიმაღლე კი 3მ-ს შეადგენს. ძალური დანადგარს სახით თვითმფრინავზე 100ც.ბ.ძ. სიმ-

ძალურის Rotax 912-ის ტიპის ძრავა დაყენებული. ცარიელი თვითმფრინავის მასა 315კგ-ს შეადგენს, ორი კაცის გარდა, ბორტზე 20კგ ტვირთის წაღება შეუძლია.

კომპიუტერული მოდელირებისა და გათვლების თანახმად, თვითმფრინავს, რომლის ჯერჯერობით მხოლოდ კომპიუტერული ვარიანტი არსებობს, საკმაოდ მაღალი საფრენის მაჩასიათვლებლი ექნება. საზოგადოდ, მსუბუქი სპორტული კლასის თვითმფრინავებს ისეთი უმაღლესი პილოტაჟის ფიგურების შესრულება შეუძლიათ, როგორცაა „აკვადრი მარყუჭი“, „კასიო“ და მაქსიმუმ 60-გრადუსიანი დაგვერდების კუთხითაც შეუძლიათ ფრენა.

ამგვარი კლასის თვითმფრინავების საფრენის-ოტექნიკურ მაჩასიათვლებზე აშშ-ის სამოქალაქო ავიაციის ფედ-

კომპლექტაციიდან გამომდინარე, TAM-LSA-ს ლივრებულება 80-120 ათასი ამერიკული დოლარი იქნება

ერალურ სამმართველოს შესუღლებები აქვს დაწესებული და ამიტომაც თვითმფრინავის საფრენისნო შესაძლებლობები სწორედ მის მიხედვით განისაზღვრება. მაგალითად, ამ კლასში შემაკალი საფრენი აპარატის მაქსიმალური ასაფრენი მასა 600კგ-ზე მეტი არ უნდა იყოს (მადროთვითმფრინავებისთვის ეს მაჩვენებელი 650კგ-ით განისაზღვრება), თვითმფრინავის ძალური დანადგარი აუცილებლად ერთი მძაწვის ძრავისგან უნდა შედგებოდეს, ფრენის მაქსიმალური სიჩქარე კი 222კმ/სი-ს არ უნდა აღემატებოდეს, წინააღმდეგ შემთხვევაში თვითმფრინავის სერტიფიცირება სხვა კრიტერიუმით მოხდება.

თვითმფრინაუი მდლიანად კომპოზიციური მასალებისგან იქნება აგებული. სხვათა შორის, ეს არ არის კომპოზიციური მასალებისგან დამზადებული „თბილავიამჭისის“ პირველი თვითმფრინაუი. 2000 წელს ახალი პროექტების ძიებაში „თამ“-ი დაუკუქმრდა ერთ-ერთ ამერიკულ კომპანიას, რომელიც კომპოზიციური მასალებისგან აგებული მსუბუქი ბიზნესკლასის თვითმფრინავის წარმოებას გეგმავდა. კომპანიასთან ინტენსიური მოლაპარაკება დაიწყო, 2002 წლის სექტემბერში კი აშშ-ში ქართველი სპეციალისტების ჯგუფი გაიგზავნა. შეთანხმების თანახმად, „თამ“-მა ამერიკელების თვითმფრინავის წარმოების სრული უფლება და მისი ორგანიზაციისთვის საჭირო ყველა ტრბორები შეიძინა. „თამ“-ის სპეციალისტებმა თვითმფრინავის ასაწყოებად საჭირო ორი სრული კომპლექტი (მათ შორის ძრავებიც) და დეტალების გამოასწებებლად საჭირო ლუკვები და სამაწყობრო სამარჯვეებიც ჩამოიტანეს. დაიწყო პირველი გამოცდილი ნიმუშის აწყოება და 2005 წლის 25 თელისს TAM JET-ი პირველად აფრინდა.

მეორე პროექტია ბიზნესკლასის რეაქტიული თვითმფრინაუი Elite, რომელიც ქართველმა კონსტრუქტორებმა ამერიკულ კომპანია Epic Aircraft-თან დადებული შეთანხმების თანახმად, ამავე ფრმის ტურბოხაზნული თვითმფრინაუი Epic-ის ბაზაზე დააბროექტეს. Elite პაერში პირველად 2007 წლის 7 თენისს აფრინდა და მიუხედავად იმისა, რომ ის ჩვენს ქვეყნის ფარგლებს გარეთ შეიქმნა, მისი არსებობა „თამ“-ის საცდელ-საკონსტრუქტორო ბიუროს კონსტრუქტორების დამსახურება და ამიტომაც პირველ ქართულ რეაქტიულ ბიზნესკლასის

თვითმფრინავს საკმაოდ მარტივი კონსტრუქცია ექნება და ორ კატთან ერთად ბორტზე ბარგის სახით 20კგ-ის წაღება შეეძლება

თვითმფრინაუად თამამად შეკვიძლია მეოქნორო (დაწერილებით TAM JET-ისა და Elite-ის შესახებ იხ. „არსენალი“ №7(76) 2009წ).

TAM-LSA-ის ფასი ჯერჯერობით უცნობია, სავარაუდოდ, კომპლექტაციიდან გამომდინარე, 80-120 ათასი ამერიკული დოლარი ეღირება. ბუნებრივია, ფასზე გველენას თვითმფრინავის ინტერიერი და აღჭურვილობა იქონიება.

აშშ-ის სამოქალაქო ავიაციის ფედერალური სამმართველოს წესების მიხედვით, მსუბუქ სპორტული კლასის თვითმფრინაუებში საბოლოტაქო მოწყობლობებიდან მხოლოდ სიჩქარისა და სიმაღლის მაჩვენებლები და კომპასი უნდა იყოს. თუქცა შემკვეთის სურვილისამებრ თვითმფრინაუზე თანამედროვე ავიონიკის, GPS-ის ტიპის სანავიგაციო სისტემისა და თვითმფრინავსაურო ფერადი დისპლეების დაფენება შეიძლება.

როგორც ზემოთ ითქვა, ჯერჯერობით, TAM-LSA-ს მხოლოდ კომპიუტერული ვარიანტი არსებობს, მაგრამ ფაქტობრივად, ის მზადაა სეროულ წარმოებაში ჩასაშუებად. მანაღვდ კი მისი სერტიფიცირება საჭირო.

თვითმფრინაუი, ძირითადად, პირადი მოზმარებისთვისაა განკუთვნილი. მისი გამოყენება აეროკლბებში მომავალი მფრინაუების დაწვებითი მოზმადებისთვისაც შეიძლება.

დღეს ამ კლასის თვითმფრინაუები შლოლოროში ყველაზე ინტენსიურად იყიდება, გაცილებით ბიზნესკლასის თვითმფრინაუებსაც კი უსწრებენ. რადგან ბაზრის უდიდეს ნაწილს დღეს აშშ ფლობს, ამიტომ მსუბუქი სპორტული თვითმფრინაუების მწარმოებელი კომპანიები პროდუქციას სწორედ ამ ბაზრის მოთხოვნების გათვალისწინებით ქმნიან. მაგალითად, გასული 2008 წლის განმავლობაში აშშ-ში სხვადასხვა სახის 1600 მსუბუქი სპორტული თვითმფრინაუი გაიყიდა.

ბოლო დროს ამ კლასის საფრენი აპარატების პოპულარობამ ვეროპასა და რუსეთშიც მოიმატა. მართალია, TAM-LSA-ს ბაზარზე ფეხის მოსაკიდებლად დრო დასჭირდება, მაგრამ ემედოვნებთ, რომ ახლო მომავალში მას მყიდველი არ მოაკლდება.

თემურ კულუაშვილი

კავკასიური მოვლენები

**აზერბაიჯანელი
მებრძოლები ამერიკელ
კოლეგებთან
თანამშრომლობას
აფართოებენ**

აზერბაიჯანი

● 1-ელ აგვისტოს ბაქოს ვიზიტით რუსეთის თავდაცვის მინისტრი ანატოლი სერდუკოვი ესტუმრა. მინისტრი შეხვდა პრეზიდენტ ილჰამ ალიევს, ხოლო თავდაცვის მინისტრთან, გენერალ-პოლკოვნიკ საფარ აბიევიან ერთად დაათვალიერა გაბალის რადიოლოკაციური სადგური, რომელიც რუსეთის არმეთი აქვს ალექსეი სერდუკოვი. სერდუკოვის განცხადებით, ქვეყნებს შორის თანამშრომლობა სამხედრო და სამხედრო-ტექნიკურ სფეროებში წარმატებით ვითარდება.

● 2 აგვისტოს თავდაცვის მინისტრმა, გენერალ-პოლკოვნიკმა საფარ აბიევიან რუსულ კოლეგასთან შეხვედრისას კიდევ ერთხელ აღნიშნა, რომ თუ ვარაზაღის კონფლიქტი შვიდობიან გზით არ დარეგულირდება, ბაშინ სამხედრო დაპირისპირების თვითან აცილება არ მოეხერხება.

● ფართოდება თანამშრომლობა ამერიკის სამხედრო-საზღვაო ძალებთან. 15 აგვისტოდან 5 სექტემბრამდე ამერიკელი სპეციალისტები აზერბაიჯანის სამხედრო-საზღვაო ძალების სპეცდანიშნულების მებრძოლებს სწავლებებს ჩაუტარებენ. 1-ლიდან 30 აგვისტომდე აზერბაიჯანელი სამხედროები ამერიკელ საზღვაო ანტიტერორისტულ კურსებს გადიან. 8-15 აგვისტოს აზერბაიჯანის სამხედრო ფლეეტა გაე-

ნობითი ვიზიტით იმყოფებოდა კალიფორნიის შტატის დასახლებულ პუნქტ თვენინიან პალმის საზღვაო ქვეითთა სასწავლო ცენტრში.

● 5 აგვისტოს აზერბაიჯანის თავდაცვითი მრეწველობის მინისტრმა ივანერ ჯამალოვმა პაკისტანის სამხედრო-საზღვაო ფლოტის სარდალთან, ადმირალ ნოჰან ბაშირთან შეხვედრაზე თავდაცვით მრეწველობაში თანამშრომლობის პერსპექტივებზე ილაპარაკა. პაკისტანელი სტუმრის თქმით თავდაცვითი მრეწველობის მიუღწევი მიმართულებებზე შეთანხმებები მიღწეული.

● ფილისის ბოლოს რუსეთ-აზერბაიჯანის საზღვარზე რუსმა შესაზღვრებმა „აბოეკები“ — საფრანგეთის, ავსტრიისა და სხვა ქვეყნების რამდენიმე მოქალაქე დააკავეს. ამის შესახებ განცხადება რუსეთის შინაგან საქმეთა მინისტრის მოადგილემ, გენერალ-პოლკოვნიკმა არკადი კვლელოვმა გააკეთა. 28 ფილისის კი დაუსტანში მოკლული 8 ბოევიკიდან ხუთი ყაზახეთის მოქალაქის პასპორტი აღმოჩნდა.

სოხხეთი

● მოსკოვი-ერევანი ტელეხიდის დროს კოლექტიური უშიშროების ხელშეკრულების ორგანიზაციის მდიანმა ნიკოლაი ბორდუევამ კითხვაზე, როგორ იმოქმედებს ორგანიზაცია სომხეთის წინააღმდეგ აზერბაიჯანის

აგრესიაზე, უპასუხა, რომ ორგანიზაცია იმოქმედებს ხელშეკრულების მე-4 პუნქტის შესაბამისად, — აგრესია ორგანიზაციის წევრ ქვეყანაში ორგანიზაციის ყველა წევრზე თუ დასხმად განიხილება. ამ განცხადებას აზერბაიჯანის თავდაცვის მინისტრის წარმომადგენლის განმარტება მოჰყვა, სადაც ნათქვამი იყო, რომ კითხვის ამ სახით დასმა არაკორექტულია და ბაქოს ერევნისაგან განსხვავებით მუშობელი ქვეყნის ტერიტორიას და სუვერენიტეტზე ხელყოფის სურვილი არა აქვს. აზერბაიჯანი იმოქმედებს საყოველთაოდ აღიარებულ საზღვრებში, რომლის ერთი ნაწილი სომხეთს აქვს ოკუპირებული.

● 6 აგვისტოს გოშორი-მარმაშენის გზაზე, დაახლოებით 23 საათზე, 6 რუს სამხედროს ავტომობილი დაეჯახა, ერთი მათგანი დაიღუპა, სხვებმა კი სხვადასხვა სახის დაზიანება მიიღეს. დამნაშავე მძღოლი 10 აგვისტოს დააკავეს.

**გოშორის ბაზა
სამხრეთ
კავკასიაში
რუსეთის
დასაყრდენია**

პიროსილვა...

ჩრდილო კავკასია

● ჩრდილო ოსეთში დაპატიმრეს რუსეთის თავდაცვის სამინისტროს ერთ-ერთი სასოფლო-სამეურნეო საწარმოს დირექტორი, რომელიც 43,2 მილიონი რუბლის დატაცებაშია ექვმიტანილი. როგორც ცნობილი გახდა, დამნაშავე ცხინვალის რეგიონში იმალეობდა, საიდანაც რუსეთში დაბრუნების აპირებდა. მისი დაკავება ჩრდილო ოსეთის საბაჟოზე მოხერხდა. დამნაშავე წარმოშობით თბილისიდან არის და 60 წლისაა.

ქოვლიძეები კვირიკეები

● რუსეთის საპაერო-საფინანსო ვარების სარდალი, გენერალ-ლეიტენანტი ვლადიმერ შამინოვი ახალი წინადადებით გამოვიდა, — შექმნას AH-2 და AH-3 ტიპის თვითმანქანები და კომპლექტები ავიარაზობები, რომელზეც აუნაზეთისა და ცხინვალის რეგიონის მიმართულებებზე გამოიყენებენ. გენერლის აზრით, საპაერო თავდაცვის ეფექტიანი სისტემების უქონლობის პირობებში (იგულისხმება საქართველო) მცირე ავიაცია ბევრად ხელსაყრელი იქნება.

აფხაზეთი

● აგვისტოს დასაწყისში აფხაზეთის საზღვაო სანაოსნო და თურქულ-მა ქვანახშირის მოპოვებელმა კომპანია Tamsah-მა ოჩამჩირას პორტში გაღრმავების ერთობლივ სამუშაოები დაიწყო. ამისათვის თურქეთიდან შემოტანილ იქნა საცილიური მიწა-წილი, რომლითაც ფსკერიდან ამოღებული გრუნტი სანაპიროზე მიღების საშუალებით გადაიქანება. მუშაობა 2-2,5 თვეში დასრულდება და სიღრმე 4-დან 9 მეტრამდე გაიზრდება, რაც 10 ათასამდე წყალწვევის გემების მიღების პირობას შექმნის. აქამდე პორტი მხოლოდ 2 ათასამდე წყალწვევის გემებს იღებდა და გრუნტზე გემის ფსკერზე გამოდების შემთხვევები ხშირი იყო. როგორც ჩანს, Tamsah-მა დაგეგმილ მანქანებელს მიადნია და ოჩამჩირიდან წელიწადში 100 ათასი ტონა ქვანახშირის გატანას აპირებს.

● II აგვისტოს დაიწყო მორავი სამე-

ძალების შემადგენლობაში შემაკალი ჩრდილოოსური ბატალიონი „ალანია“ მალე დაიმკება“, — განაცხადა ბატალიონის მეთაურმა, პოლკოვნიკმა ვახბე ფრევამ. მისი ინფორმაციით,

ცხინვალის ძალოვან სტრუქტურებში ბატალიონ „ალანიის“ პირადი შემადგენლობის გაერთიანება არის მოსალოდნელი

თაურო-საშტაბო სწავლება, რომელშიც მონაწილეობენ სუპარატისტების თავდაცვის სამინისტროს მართვის ორგანოები, გენშტაბი, საპაერო ძალები და სამხედრო ნაწილების შტაბები. სწავლებაზე დამუშავდება შესაძლო მოწინააღმდეგის აგრესიის მოგერიებასთან დაკავშირებული ამოცანები.

ცხინვალის რეგიონი

● „ე.წ. რუსული სამშვიდობო

დოკუმენტი ხელმოწერილია, მაგრამ შინაარსს არ იცნობს. პირადი შემადგენლობა სამსახურს სხვა ძალოვან სტრუქტურებში გაავრმელებს ან რომელიმე სტრუქტურას შეუერთდება. გამორიცხული არ არის ბატალიონის გაშუქება საქართველოსთან დემინსტრაციულ საზღვარზე, სადაც ექვს პოსტზე სამსახურს იხინი ისევე აგრძელებენ.

თეიმურ ჩაჩანიძე

სოხუმის სამხედრო ფორმირებების წვრთნებს ყოველთვის გენერალი ზაიცევი ხელმძღვანელობს

საქართველოს საგარეო დაზვერვა

მითი და ხეაღმშობი

დასწავის იხ. „არსენალი“ №14-15

საქართველოს
სპეცსამსახურები
1918-1921 წლებში

„არსენალის“ წინა ნომერში უკვე ეწერდით, რომ ეს, ისტორიულად ხანმოკლე, მაგრამ ჩვენი ქვეყნისთვის უმნიშვნელოვანესი პერიოდია მიხვითა გამო ძალზე შეუსწავლელია. სახელმწიფოს განვითარებისთვის აუცილებელ სხვა ინსტიტუტებს რომ არ შეეხებოთ, ამ წლებში საქართველოს სპეცსამსახურების შექმნისა და ფუნქციონირების შესახებ ფაქტების მოპოვება უღრან ტყეში ხაერულს ჰგავს.

თუმცა, როგორც ბუნებაში, ასევე ისტორიაშიც უკვლოდ არაფერი იკარგება, საბჭოთა მხრივაც კარგად მოიძებნა.

საქართველოს უმნიშვნელო ირგანოების ისტორიული არქივების ტოტალიტური და ძალზე არაგონივრული განადგურების გამო, ისღა დაგვრჩენია, ქართული სპეცსამსახურების შექმნისა და მუშაობის კვალი ამ პერიოდის საფინანსო და პოლიტიკურ დოკუმენტებში ვეძიოთ.

ჩვენი ხელთა გვაქვს საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სახელმწიფო ბიუჯეტის პროექტი 1920-1921 წლისათვის, რომელშიც განსაკუთრებულ ინტერესს სამხედრო და შინაგან საქმეთა სამინისტროების დაფინანსება იწვევს. დოკუმენტში მოცემულია როგორც 1920-1921 წლისთვის საბიუჯეტო დანახარჯის პროექტი, ასევე ცვლილებები 1919-1920 წლის ბიუჯეტის ფაქტობრივ შესრულებაში.

საკამათო არ უნდა იყოს, რომ დოკუმენტში აუცილებლად უნდა ასახულიყო საქართველოს სპეცსამსახურების (სამხედრო დაზვერვა, საგარეო დაზვერვა, კონტრდაზვერვა და საგარეო კონტრდაზვერვა) დაფინანსებაც, მაგრამ საქმე სხვაგვარადაა.

ბიუჯეტის პროექტით, საქართველოს სამხედრო სამინისტროსთვის გათვალისწინებული იყო 1 მილიარდი 444 მილიონი მანეთის დაფინანსების გამოყოფა, რაც წინა წლის მარეფინანსების 1 მილიარდი 104 მილიონი მანეთით აღემატებოდა.

სამინისტროს ბიუჯეტი 11 სტრუქტურულ ერთეულზე (სამკურნელო სამმართველო, საარტილერიო სექცია, სასანიტარო სექცია, საზღვაო ნაწილი, სამხედრო სკოლა, საბითლო სექცია, გენერალური შტაბი და სხვ.) იყო განაწილებული.

დაფინანსების ამ ასტრინომიულმა ციფრმა არ უნდა შეგვაცდინოს. იმ პერიოდში ჰაერინფლაცია მტყინარებდა და საქართველოში ფასები ყოველკვირულად იზრდებოდა. შედარებისთვის: 1920 წელს თბილისში ერთი ფუთი (16 კგ) კარტოფილისა და პურის ფეხლისა საშუალო საბაზრო ფასი შესაბამისად 632 და 2.418 მანეთს შეადგენდა. თბილისის მუშა-მოისამსახურების ოთხსულ ოჯახის ოჯახის თვეში გაწეული დანახარჯი კი საშუალოდ 6.400 მანეთი იყო. თუ 1920 წლის საბიუჯეტო კალათის დღევანდელს შევადარებთ, მივიღებთ, რომ 1 ლარი მსყიდველობითი უნარი დაახლოებით მასინდელი 100 მანეთის მსყიდველობითი უნარის ტოლფასია. ამგვარი პირობითი გაანგარიშების შედეგად სამხედრო სამინისტროს წლიური ბიუჯეტი სულ რაღაც 14,4 მლნ ლარი ყოფილა.

ჯეტი სულ რაღაც 14,4 მლნ ლარი ყოფილა.

სახელმწიფო ბიუჯეტის პროექტში სამხედრო დაზვერვის რომელიმე სტრუქტურა ცალკე მითითებული არ იყო. საგარეოდაც, იმ პერიოდში არსებული დაღმსაგ შენარუნებელი წესის თანახმად, სამხედრო დაზვერვის დანახარჯი გენერალური შტაბის სტრუქტურაში იყო გაერთიანებული. სამხედრო დაზვერვის პირადი შემადგენლობის რიცხოვნობა და დაფინანსების მოცულობა ვერავრით უცნობია.

საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს დაფინანსება 450 მილიონი მანეთით იყო ნაკარაუდვე, რაც წინა წლის მარეფინანსების 284 მილიონი მანეთით აღემატებოდა. აქედან 10,4 მილიონი მანეთი შსს-თან არსებული „საკვლავი-ასიანი, კონტრრეკლუციასა და მმარეკლობასთან მებრძოლი განსაკუთრებული რაზმის“ დაფინანსებისთვის იყო განკუთვნილი. ეს თანხა 6,5 მილიონი მანეთით აღემატებოდა 1919-1920 წლის მარეფინანსებს.

სწორედ „განსაკუთრებული რაზმის“

ვინ ხელმძღვანელობდა ქართველ მსტოვრებს?

როგორ „შობაზრო“ ქართველებმა სამშეილის ციხე

„მუნდინერ ლიმის“ პრეფერენცია

ამულისანის ღვთისმშობლის

ზანქან ზორიამბელის საიდუმლო მისია

მსტოვრების „კადრების საშველი“

„უხედი ერთი რუსის“ ისტორია

ერთი რუსის სამეფო კარიდან გაქცევის მისეზება

ქართველ მუფთა ინტელექტუალი მსტოვრები

ქაშუშები თამარის სამეფო კარზე

ქართველ მსტოვრათა მიერ მოგვებული ბასიანის მრძოლა

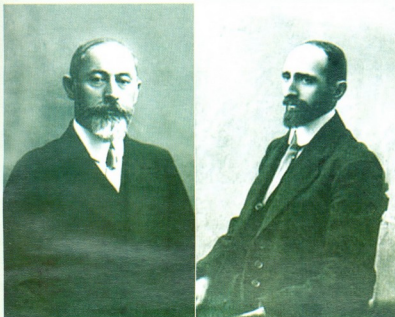
ანსი ალალაფილი

მსტოვრების ისტორია საქართველოში

I

იქითხეთ ნიხნის გელაზიკი
ან ლაკიეთ 38-26-73; 38-26-74
და პილიეთ ნიხნი სსსლი, ფანსაგაზის გარეშე
www.elva.ge

დაფინანსების გრაფა № 4.3-ის მუხლში წაჩუქდით იმას, რასაც ვუბნობდი — ნებისმიერი სპეცსამსახურისთვის აუცილებელ „საკანტურო ხარჯებს“. თუ 1919-1920 წლის ბოუჯეტით ამ მიზნებისთვის 1,65 მილიონი მანეთი იყო გამოყოფილი, მომდევნო წლის ბიუჯეტის პროექტი აგენტურისთვის თანხების თითქმის ოთხჯერ, 6 მილიონ მანეთამდე გაზრდას ანგარიშსწინებდა. ეს კი „საგანგებო რაზმის“ დაფინანსების თითქმის 60% იყო. ამით კარგად ჩანს, რომ აგენტურასთან მუშაობას დიდი ყურადღება ექცეოდა.

ზემოთ ჩამოთვლილი სტრუქტურების გარდა, არსებობდა კიდევ ერთი სამხედრო შენაერთი — „სახალხო გვარდია“. ვაღიკო ჯუღელის მეთაურობით ამ დანაყოფს დაფინანსება 419 მილიონი მანეთი იყო გათვალისწინებული, რაც ორჯერ მეტი იყო წინა წლის მაჩვენებლებთან შედარებით.

საქართველოს ვარსა და „სახალხო გვარდიას“ შორის არსებულ მწვავე პოლიტიკურ და პიროვნულ დაპირისპირებაზე მრავალადა მოთხრობილი როგორც დოკუმენტურ წყაროებში, ასევე მემორალურ ლტერატურაში, ამიტომ ამ საკითხზე აღარ შეუჩერდებით. ერთი კი უნდა ითქვას, რომ ამგვარი დამბლაობა და ძაღლების დაქსაქსვა მუხლდელი ფინანსური და საკადრო რესურსების პირობებში, მხოლოდ ჩვენს მტერს აძლევდა ხელს, რაც მათ 1921 წლის ოქტებრვალში კარგად გამოიყენეს კოლეც.

ზემოაღნიშნულ ფინანსურ დოკუმენტში, სადაც მუხლობრივად არის განხილული ამ პერიოდის საქართველოს ძალოებანი სამინისტროებისა და უწყებების ხარვეზითი ნაწილი, მხოლოდ „განსაკუთრებული რაზმის“ დაფინანსების

პარაგრაფში ვხვდებით აგენტურისთვის გათვალისწინებულ ხარჯებს (ხშირად „სპეციალურ“, უფრო გვიან კი ე.წ. „9“ მუხლს რომ უწოდებენ), სხვაგან კი მსგავსი მონაცემები არ ჩანს. ნაკლებად სავარაუდოა, რომ ეს კონსპირაციის მიზნით გაკეთებულიყო. უფრო სარწმუნოა, რომ სხვა უწყებებს (გარდა სამხედრო სამინისტროს გენშტაბისა, რაც ცალკე შესწავლას მოითხოვს) სპეციალური სადაზვერუო დანაყოფები არ ჰქონდათ მათ შორის სავარაუდო საქმეთა სამინისტროსაც, სავარაუდოდ, უცხოეთიდან ინფორმაციის მიღების წყაროების არსებობა უფრო ეჭვითი გვეგვიტორის პიროვნული ფაქტორისა და პირადი კონტაქტების წყალობით იყო განპირობებული.

ამიტომ, ჩვენი აზრით, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის არსებობის ხანმოკლე პერიოდში, ძირითადად, „განსაკუთრებული რაზმის“ (რომელსაც მ. კვიადა ხელმძღვანელობდა) უნდა შეესრულებინა საქართველოს უშიჯარეხის სპეცსამსახურის ფუნქციები: ქვეყნის შიგნით ბოლშევიკების, თეთრგვრილებისა და უცხო ქვეყნების აგენტურის გამოვლენა, ამჟამად დროს სადაზვერუო აპერაციების ჩატარება რუსეთისა და სხვა მეზობელი ქვეყნების ტერიტორიაზე და ა.შ. თუ როგორ ასრულებდა „განსაკუთრებული“ რაზმი აღნიშნულ ფუნქციებს, ამის შესახებ ქვემოთ გვექნება საუბარი.

„განსაკუთრებული რაზმი“ - ქვეყნის დამაქვეყნელი თუ გადამორჩენი?

ამ „რაზმის“ შექმნისა და საქმიანობის ისტორია ძალზე საინტერესოა და ნათლად ასახავს ამ პერიოდში საქართველოში არსებულ დაძაბულ პოლი-

ტიკურ მდგომარეობას, რომელიც სოციალურ კავს ჩვენი ქვეყნის დღევანდელ ვითარებას. შინაგან საქმეთა სამინისტროსთან არსებული „განსაკუთრებული რაზმი“ 1918 წლის მეორე ნახევარში დროებით ექცეოდა ვადით შეიქმნა, რის შესახებაც საქართველოს დამფუძნებელმა კრებამ სათანადო კანონიც მიიღო. შემდეგ პერიოდში „განსაკუთრებული რაზმის“ რამდენჯერმე (1919 წლის 28 იანვარს, იმავე წლის ივნისში და 30 დეკემბერს, ასევე 1920 წლის ივნისში) დეკრეტით გაუკრძალა მოქმედების გადაწყვეტილება ამ გადაწყვეტილების მიღებას დადი პარლისპირება და კამათი უძლიად და ხელი სუფულებასა (სოციალ-დემოკრატები) და ოპოზიციას (ძირითადად, სოციალისტ-რევოლუციონერები, ივერე ესერები) შორის.

განსაკუთრებით დამფუძნებელი კრების წევრი, ცნობილი ესერი დეო შენგელია აქტიურობდა. 1919 წლის 29 ივლისს სხდომასზე ის აცხადებდა: „საგანგებო რაზმი ნამდვილად კონტრრევოლუციონერების ბუფა... სადაც სოციალ-დემოკრატმა თავი მოუყარა ყოფილ ბოქალეებს და „აშშმს ეებს“... გადაჭარბებული არ იქნება ვსიქვითა, რომ რუსეთის ოზნახებასა და რამდენიმე საგანგებო რაზმს შორის არავითარი განსხვავება არც შემადგენლობით არც მოქმედების მეთოდებით არ არსებობს... საგანგებო რაზმს ხელმძღვანელობდ კვიადა და ფაჩულია, ესენი არიან ყოფილი ბოქალეები, რომლებიც მთელი თავისი სიცოცხლე ებრძოდნენ რევოლუციონერებს“.

სხდომის სტენოგრაფიული ანგარიშიდან კარგად ჩანს, თუ როგორ დაპირისპირება იყო „განსაკუთრებული რაზმის“ ირგვლივ. ლ. შენგელიამაც ეს „რაზმი“ პირდაპირ დადანაშაუდა მოქალაქეთა უკანონო დაპატიმრებასა და

წამებაში, თავისუფალი სიტყვის დევნაში და გახსენების უსაფუძვლო დახრებაში. ექვემდებარება დაპყრობის ახალი დეკრეტი „რანხის“ მოქმედების კიდევ ექვსი თვით გაგრძელების შესახებ. წინააღმდეგი მხოლოდ ორი ისტერი — შერეგლასა და გობქია იყვნენ.

ამ რაზმის შექმნისა და გაზრდის აუცილებლობას მაშინდელი მმართველი სოციალ-დემოკრატიული პარტიის წევრები ქვეყნის წინაშე შიდა და გარე საერთოებების არსებობით ასაბუთებდნენ. საბჭოთა რუსეთის, თურქეთის, იტალიისა და მუზომბოლი ქვეყნების აგრესიასთან ბრძოლა, საქართველოს კომუნისტურების მიერ ორგანიზებული გამოსვლების ჩანხობა, სპეკულაციისა და კორუფციის აღმოფხვრა — „განსაკუთრებული რაზმის“ მთავარი ფუნქციები იყო.

ექვსი თვის გასვლის შემდეგ, 1919 წლის 30 დეკემბერს, დამფუძნებლებმა კრებაში კვლავ განიხილა „განსაკუთრებული რაზმის“ მოქმედების 8 თვით გაგრძელების და „რანხისთვის“ დამატებით 40 შტატის გამოყოფის საკითხი. თუ დანაშაულები „რანხის“ მოქმედება ფაქტობრივად ვერცხვად იქცა მხოლოდ ქალაქ თბილისში, დამატებითი შტატების დამატების შემდეგ მისი შემადგენლობა 60 კაცამდე იზრდებოდა (1921 წლის დასაწყისისთვის 200 კაცამდე მიაღწია) და მას მთელი რუსეთისთვის ტრანსპორტი უნდა მოეცა. ამ ახალმა წინადადებას კვლავ დიდი ენგაზიანობა გამოჰყვა. ისევ შენგელადა აქტიურობდა, რომლის გამოხილვაც ჩვენი აზრით, დღესაც არ კარგავს აქტუალურობას: „თავისუფალ, დემოკრატიულ ქვეყანაში ყოველგვარი საგანგებო და საექვო რაზმების არსებობა წინააღმდეგობა სახელმწიფოს ელემენტარულ ცნებას.

საგანგებო რაზმი თავისი განსაკუთრებული უფლებებითა და ახირებული ორგანიზაციით კარ უწყობს ხელს ჩვენს რუსეთული კანტონიკაცებს, პაიჭით, ის თავისი უკანონო პოლიციურობით და თვითნებობით სცემს დემოკრატიის პრესტიჟს... არსად ვგრობის არც ერთ თავისუფალ სახელმწიფოში ასეთი საგანგებო რაზმები არ არსებობენ... ერთადერთი ქვეყანა, სადაც არის საგანგებო რაზმი, არის რუსეთი... ეს საგანგებო რაზმი — თვითნება რანხა... თვითონ შესგდება კონტრერევოლუციონერებისა და როგორ უნდა ებრძოდეს მათ?“ ვიდრე თქვენ ხართ სათავეში, შუქუძობელი არ რევოლუციის საფრთხე არ მიულოდნო“. შენგელადა ბოლოს ქვემოთ ებრძოდა და ნიუ რამიში დღეს

მწარედ იხუმრა, რასაც დარბაზში სიცლი მოჰყვა: „შეიძლება რამიშიელი ძლიერ დაეაღებულო იგოს რაზმის წინაშე, ამბობენ, როდესაც სოციალ-დემოკრატებს მოეღიათ კომუნისტებისგან შტატების წერილი, რამიშიელი ერთი კვირა არ გამოხუდა კაბინეტდინო“.

საინტერესოა, რომ ნამდვილად შეიძლებოდა არ იყო, ამ „რანხის“ შექმნის დრო და ძირითადი ფუნქციები საოცრად ჰგავდა ბოლშევიკების მიერ რუსეთში შექმნილ ჩეკას ანუ „განსაკუთრებული კომისიას“. ეს შინაგან საქმეთა მინისტრის ნიუ რამიშიელის დამფუძნებელ კრებზე გამოსვლისას კიდევ ერთხელ დადასტურდა: „რამდენიც უნდა ვილაპარაკოთ რუსეთის შესახებ ერთი აშკარაა — თუ რუსეთის მთავრობას არ სწავა ისეთი ძეგლი, როგორიც... მთავრობას კრენსკისას, ეს აისხნება იმით, რომ ის არ იცდა გულ-ხელდაკრეფილად დაეცა თვის მტრებს ყოველის საშუალებით ებრძოდა... სადაც თვალსაჩინო ადგილი უჭირავს იმ „ჩერქეზიანიკებს“, რომლის შემუშავებას არც ჩვენ ვამართლებთ... მაგრამ უნდა ვთქვათ, რომ არც ერთ მთავრობას ვარ-დამპაღე ხანაში არ შეუძლია ხელი აიღოს რეპრესიებზე და არ მიიღოს მტკერი ზიებები“.

ნ. რამიშიელი შემდეგ „განსაკუთრებული რაზმის“ კონტრინფორმაციონი აცილებსაც შეუბო: „ბოლო ხანებში ჩვენში ადგილი ჰქონდა ბოლშევიკების გამოსვლებს, რომლის მიზანია დამოუკიდებლობის მოსიზება და შეერთება საბჭოთა რუსეთთან... და თუ ჩვენ შეუძლია უკანასკნელი გამოსვლის ჩაქრობა, ეს იმითმ, რომ ვიცოდით მათ მიერ განზრახული ნაბიჯები, რომელიც უნდა გადაეცა საილიო კომიტეტს, რომელიც თავის მხრივ ასრულებს საბჭოთა მთავრობის დირექტივებს... არსებობს ბოლშევიკების საფრთხე... დენიკინის საფრთხე... დენიკინს აქ მრავალე ჰყოფს თავისი ბრანფიციალური აგენტები... საგანგებო რაზმში მოვცვა საშუალება გავგეგო უსთავრეხი ნაბიჯები ბოლშევიკების მოქმედებას“.

ნიუ რამიშიელმა შენგელადას დაცინგავს გასცა პასუხი: „აქ იყო ნათქვამი, რომ თითქოს მას შემდეგ, რაც ვინცია ბოლშევიკების ფურცელი, რომლითაც ემუქრებოდნენ ტერორისტული აქტებით მთავრობის წევრებს, მაშინ მინისტრი კაბინეტიდან განდენიშე დლით არ გამოხუდა. ყველამ იცის და თვით შენგელადაამაც, რომ შინაგან საქმეთა მინისტრი ასრულებდა თვის საზოგადოების

მიერ დაკისრებულ მოვალეობას მთელი ამ ხნის განმავლობაში და მიუხედავად ამისა, ეს ჭორი მაინც აქ გამოიტანა“.

ამგვარი პოლიტიკური და პირენული დაბრისპირების ფონზე მამდინარეული და საქართველოს უმაღლესი საკანონმდებლო ორგანოს შემუშავდა 1920 წლის 7 მაისის სამშვიდობო ხელშეკრულების გაფორმების შემდეგ რუსეთის სრულუფლებიანი წარმომადგენელი საქართველოში სერგეი კირიეო ძალევი არონ დლევიშ შეიმამნა შეცვალა. გაიზარდა რუსეთის წარმომადგენლობის პირადი შედგენილობაც, რომელიც შირის სხვადასხვა კრებების ბოლშევიკი აგენტები ჭარბობდნენ. მათი მთავარი მიზანი საქართველოს ძალევი სამინისტროებსა და უწყებებში დასაყრდენის მოქმედა გახლდათ რისთვისაც ისინი სხვადასხვა მეთოდს იყენებდნენ.

ბანეცი რუსეთის საფრჩხიმი

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სახალხო ვკარდიის შტაბის წევრი, ცნობილი სოციალ-დემოკრატი დავით საღარაშვილი ამგვარად იხსენებს 1920 წლის მთვეუ ნახევრის მოვლენებს: „გარეგნულად სწანდა თითქოს მოუყენარი რუსეთი დაყენარდა, თვის კალაპორტში ჩაგდა. მოსკოვში და თბილისში საკუთარი ელჩებიც დაინიშნენ. მოსკოვში გამოგზავნა თბილისში თვის წარმომადგენლად ვინმე... შეიმამნა. იგი ჩამოვიდა საკმაოდ დიდი შტაბით და პირველ დღესვე შეეტყო თბილისის ქუჩებს ავიროჩაქება, რუსული, სომხური და მრავალი სტრელი ელემენტების მტრული ამორჩევა. თვით შეიმამნა კი ისე ეჭვრდა თვის, თითქოს ის დიდი მისფობარი ყოფილიყო საქართველოს... ის ყველას სწირად ბანკეტებს, სადაც თვის მჭეო-ბანკეტები ეფიცებოდა ყველას, ვისაც ასე თუ ისე გულენა ჰქონდა... სადგომლიდ კომუნისტური ელემენტებს აქებებდა... ამ დროს ხდება ერთი უჩვეულო ამბავი. შეიმამნა აყვობს ბანკეტს და იწყებს სახალხო ვკარდიის მთავარი შტაბის მთელ შემადგენლობას, მძევეის ბარათი მეც მძეილ“.

(გადრძელება შემდეგ ნომერში)
გვს. იმ ალადაშვილი
ექსპერტი ეროვნული
უსაფრთხოების საკითხებში,
უმაშრობის გადამდგარი პოლიკონიკი

შეიარაღებული შეჯავშნული „ჰამერები“ ქართულ არმიასში

შარშან, აგვისტოს ომის დროს, რუსეთის საპაერო-სადესანტო ჯარების სადაზვერუო დანაყოფმა ფოთის ერთ-ერთი ტერმინალიდან რამდენიმე ამერიკული მაღალი გამავლობის ავტომობილი „ჰამერი“ გაიტაცა.

ეს „ჰამერები“ მოსკოვში ჩაიყვანეს და სახალხოდ გამოფინეს, როგორც ნაალაფარი, თუმცა ამ მანქანებს ომთან არაფერი აკავშირებდათ შარშან, ფლის ბოლოს, ვაზიანში NATO-ს ფიდით გამართულ საერთაშორისო სწავლებაზე პენტაგონმა 80 ერთეულამდე ავტომობილი გამოგზავნა, მათ შორის იყო ეს „ჰამერებიც“. სწავლების შემდეგ ფოთის პორტიდან გემით უკანვე წაღებას უპირებდნენ, მაგრამ რუსმა მხვერვაეებმა დაასწრეს. ამერიკულმა მხარემ მოსკოვს თავისი „ჰამერების“ დაბრუნება მოსთხოვა, თუმცა უშედეგოდ.

პირველი და ერთადერთი სამხედრო „ჰამერი“, უფრო სწორად, HMMWV, ქართულ არმიასში 2004 წლის მაისში

მოსკოვმა იმდენი იბახა, – ქართველებს ამერიკა „აიარაღებსო, რომ შეჯავშნული „ჰამერები“, ბოლოს და ბოლოს, საქართველოშიც გამოჩნდნენ

გამოჩნდა, როდესაც ბათუმიდან გაქცეული ასლან აბაშიძის „ჰამერი“ შინაგანმა ჯარმა ჩაიგდო ხელში. ეს „ჰამერი“ (იგი შეუიარაღებელ-შეუჯავშნავი იყო) 2004

წლის ცხინვალის ომის დროს კონფლიქტის ზონაში მოძრაობდა. ნამდვილად კი შეიარაღებულ კონფლიქტებში გამოსაყენებელი შეჯავშ-

ნული და შეიარაღებული „ჰამერები“ ქართულ არმიასში მხოლოდ სამოიდეთის წინ გამოჩნდნენ და მათი „პრეზენტაცია“ 30 ივლისს ორფოლოს პოლიგონზე, საუკლე-ტაქტიკური სწავლების „ფარი-2009“-ის დროს შედგა.

სწავლებაზე ამ „ჰამერებით“ სპეციალური ოპერაციების დაჯგუფების მებრძოლებმა სიღრმული სადაზვერუო-

კონდიციონერარტული M114
რთულ რელიეფზე 100კმ-ის
გავლისას თითქმის 40
ლიტრ დიზელს მოიხმარს

ჩვენი დღისი: მაღალმობილური მრავალდანიშნულების ბორბლებიანი სატრანსპორტო საშუალება — HMMWV-ის სერიული წარმოება 1985 წელს დაიწყო კომპანია AM GENERAL-ის ქარხანაში (ინდიანას შტატი).

პირველი საბაზო მოდელი M998 იყო, რომელსაც ამერიკულ ჯარში მეტსახელი — Humvee — „ჰამეი“ დაარქვეს.

თავდაპირველ მოდელს 6,2 ლიტრი მოცულობის დიზელის ძრვა ჰქონდა, შემდგომში მისი მოცულობა 6,5 ლიტრამდე, ხოლო სიძლიერე კი 160 ც.ძ.-მდე გაზარდეს.

სულ გამოშვებულია „ჰამეას“ სამი თაობის 25 მოდიფიკაცია.

საქართველოს შეიარაღებული ძალების არსნალში არსებული HMMWV-ი M11-14 მოდელისა და გაძლიერებული ვერსიისა და ნახევრად ლახურული კომპურა აქვს.

M1114-ის საბრძოლო მასა ხუთი მეტრძლით 5489 კგ-ს, ასფალტზე მოძრაობის მაქსიმალური სიქარე 125 კმ/სთ-ს შეადგენს. მანქანას შეუძლია გადალახოს 0,766 სიღრმის ტბორი. სულ გამოშვებულია

20 ათასზე მეტი M1114 და თითოეული დაახლოებით 140 ათასი დოლარი ღირს, რაც 6-ჯერ აღემატება საბაზო მოდელის ღირებულებას.

ერაყში ქართველი სამხედროები რამდენიმე ათეული M1114-ით გადაადგილდებოდნენ. კარგი იქნება, თუკი ერაყულ გამოცდილებას გამოვიყენებთ და ქართული არმიის შეჯავშნულ „ჰამერებს“ პროფესიონალურად და გულისყურით მოვუვლით...

ამ სტატიის ავტორი შარშან ერავში სწორედ M1114-ების კოლონიტ ვადადგილდებოდა, როდესაც ზემოხსენებული მეთოდი პირველი „ჰამერი“ ავიყვიეთქეს. მაშინ აქტიურად დაეხმოს საკითხი M1114-ების კარგზე დამატებითი კერამიკული დაცვის ფილების დამონტაჟების თაობაზე, როგორც ეს ამერიკელებს ჰქონდათ. თუმცა მალე ავკისტოი ომი დაიწყო და კრავიდან ქართული კონტინგენტის სასწრაფოდ ევაკუირება გახდა საჭირო. თუმცა, ჩემი აზრით, უკვე ქართული არმიის შეიარაღებაში გამოიჩინა M1114-ების დამატებით შეჯავშნას აქტუალობა არ დაუკარგავს.

P.S. შეჯავშნული „ჰამერის“, ჯავშანქანა „კობრასა“ და ჯავშანტრანსპორტიორ „დრაკონის“ შეჯავშნის დონესა და მათი გაძლიერების მეთოდებზე „არსენალის“ უახლოეს ნომერში მოგითხრობთ.

ირაკლი ალადაშვილი

HMMWV M1114

არსენალი

მფრინავი ავიამზიდები

WhiteKnight-ი დღესდღეობით ერთადერთი მოქმედი მფრინავი ავიამზიდია

მფრინავი ავიამზიდების შექმნის პირველი მცდელობა დირიჟაბლების გამოჩენისთანავე გაჩნდა, რადგანაც მათი ზომებიდან გამომდინარე, სავსებით რეალური იყო მათ ბორცზე რამდენიმე მცირე ზომის თვითმფრინავების განთავსება. გერმანული „ჰინდენბურგის“ კატასტროფამდე მფრინავ ავიამზიდად დირიჟაბლს იყენებდნენ და 30-იან წლებამდე რამდენიმე მათგანი მწყობრშიც კი შევიდა.

პირველი მსოფლიო ომის დროს გერმანელები პირველები იყვნენ, რომლებმაც მოწინააღმდეგის გამანადგურებლებისგან „ცეპელისების“ დასაცავად ამ უკანასკნელებზე გამანადგურებლები განათავსეს. უიამბაზი ოუტბორგში „ცეპელინ L-35“-ის ქვედა ზედაპირზე დაამონტაჟეს სპეციალური კაბი, რომელზეც გამანადგურებელ Albatros D.III-ს ამავტობდნენ. 1918 წლის 26 იანვარს ამ კონფიგურაციის დირიჟაბლი პირველად აფრინდა, 1380მ სიმაღლეზე თვითმფრინავი მოსცილდა მას და დაუბრკოლებლად დაემგა დედამიწაზე. თუმცა პირველ მსოფლიო ომში ამგვარმა იდეამ გერმანია დამარცხებისგან მაინც ვერ იხსნა.

ანალოგიური მცდელობა ოკეანის გაღმა, აშშ-შიც იყო. 1918 წლის 12 დეკემბერს აშშ-ის სამხედრო-საზღვაო ფლოტის დირიჟაბლი C-1 ჰაერში მასზე მიმაგრებული ბიბლან Curtiss JN-4-ით აფრინდა, რომელიც ჰაერში მოცილებების შემდეგ აეროდრომზე დაბრუნდა. თუმცა იმ პერიოდში მთავარ პრობლემად თვითმფრინავის დირიჟაბლზე მიმაგრების საკითხი რჩებოდა, რადგანაც დამაგრების კვანძები ერთჯერადი გამოყენებისა იყო და დირიჟაბლისგან

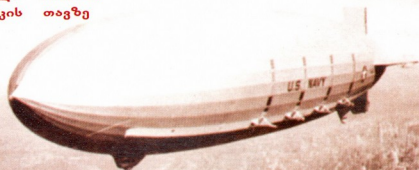
მოშორების შემდეგ თვითმფრინავს არ შეეძლო მასზე მიმარტვა.

ასე იყო 1921 წლამდე, სანამ კომპანია Sperry Aircraft Corporation-ის პატრონმა ვილიამ სპერიმ თვითმფრინავის დირიჟაბლის ბორცზე დაბრუნების მეთოდი არ შეიმუშავა. დირიჟაბლის ქვედა ზედაპირზე გაკეთებული ამონაკვრიდან აშუქ სპეციალურ ტრაპეციას უშვებდა, ბიბლანის ზედა ფრთაზე კი ავტომატური ფიქსატორის მქონე სპეციალური კაბი იყო დამაგრებული, რომლის საშუალებითაც მფრინავი ტრაპე-

ციას მოეჭიდებოდა. 1924 წელს სპერიმ თავისი მიწყობილობით „მექსენჯერის“ ტიპის ბიბლანი და დირიჟაბლი TC-3 აღჭურვა. იმავე წლის 15 დეკემბერს მფრინავმა კლავი ფისტერმა ორი ცდით შეძლო კაუჭით დირიჟაბლიდან ჩამოშვებულ ტრაპეციასზე გამოდგება, რის შემდეგაც მოშორდა მას და მიწაზე დაემგა. ამერიკელ სამხედროებს სპერის პროექტი ძალიან მოეწონათ და 1926 წლის 6 ოქტომბერს ფირმა „გუდვიერ-ცეპელინს“ ორი გვიანტური დირიჟაბლ-ავიამზიდი შეუკვეთა. მანამდე კი დირიჟაბლიდან აფრინა-დაფრინის მეთოდის დასამუშავებლად ZR-3 Los Angeles-ის ტიპის დირიჟაბლი გამოიყენებოდა.

1930 წლის მაისში მწყობრში პირველი დირიჟაბლი ZRS-4 Akron-ი ჩადგა. იმ მომენტისთვის ის მსოფლიოში ერთ-ერთი ყველაზე დიდი დირიჟაბლი იყო

დირიჟაბლი Macon-ი ნიუ-იორკის თავზე

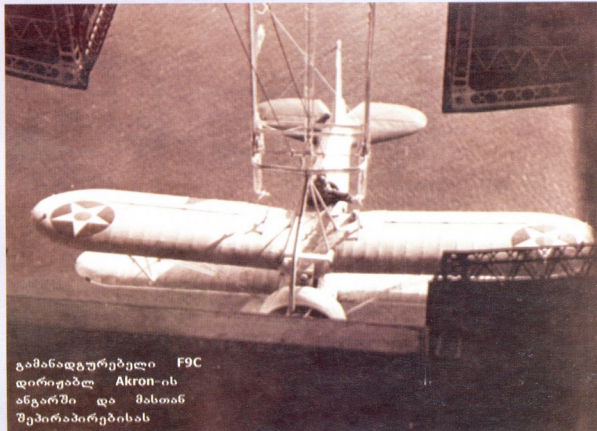
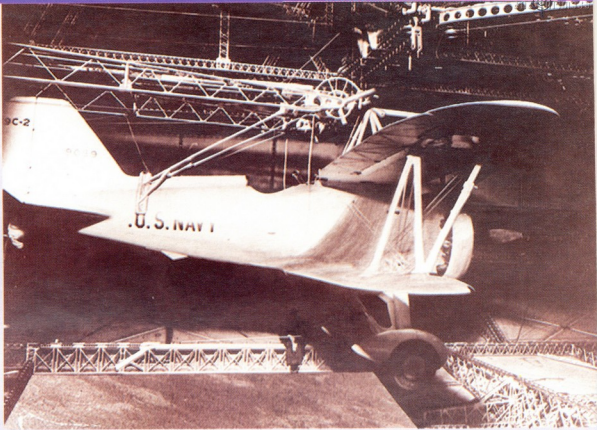

და საერთო მოცულობის მიხედვით „ინდენბურგს“ მხოლოდ 3%-ით ჩამორჩება. მისი სიგრძე 239.3მ-ს, მაქსიმალური დაიშვება კი 40.5მ-ს შეადგენდა. ცარიელი Akron-ი 106ტ-ს იწონიდა, მისი მაქსიმალური სიჩქარე 128კმ/სთ-ს შეადგენდა, რასაც 560ცხ.დ.-ს მქონე რვა ძრავა უზრუნველყოფდა. მისი ფრენის მანძილი 17000კმ იყო, ეკიპაჟი კი 89 კაცს თვლიდა. დირიჟაბლის ქვედა გემბანზე არსებული ანგარი, სიგრძით 22მ, ხუთ თვითმფრინავზე იყო გათვლილი. თუმცა რეალურად მხოლოდ სამს იტევდა. ამწეს საშუალებით ნებისმიერი მათგანის ჩაშვება ანგარის ძირში არსებული T-ებრ ამონაჭურში შეიძლებოდა. ამონაჭური ძვირე ზომისა იყო და ამან თავად თვითმფრინავის გაბარიტებიც განაპირობა. და ვინაიდან მფრინავი ავიამზიდისთვის ახალი თვითმფრინავის შექმნას არეული დაიწყებდა, ამიტომაც არჩეული F9C Sparrowhawk-ზე შეყრდა, რომელიც მოთხოვნებს ყველაზე უკეთ აკმაყოფილებდა. სულ 6 ასეთი თვითმფრინავი იქნა შეკეული, რომლებიც სპერის კონსტრუქციის კავებით იყვნენ აღჭურვილი.

1932 წლის 3 მაისს Akron-ი ბორტზე ანთავსებული სამი თვითმფრინავით ჰაერში აფრინდა — სპერის ტრავიციის მთავარი გამოცდა ელოდა. მფრინავებმა, ლეიტენანტმა დენიელ პარიგანმა და ჰოვარდ ანგმა დირიჟაბლის ბორტიდან თითო გაფრენა შეასრულეს. ეს ისტორიაში პირველი შემთხვევა იყო, როცა ჰაერში ერთი საფრენი აპარატიდან მეორე აფრინდა და ცოტა ხნის შემდეგ ისევ მის ბორტზე დაჯდა.

მფრინავი ავიამზიდის როლში დირიჟაბლის დაკომპლექტება 1934 წელს დასრულდა. ეკიპაჟის შემადგენლობაში რადიოფიციერიც იყო, რომელიც დისპეტჩერის როლს ასრულებდა. ავიამზიდის სრულფასოვანი ექსპლუატაციის პირველ წელს თვითმფრინავების 501 გაშვება-მიღება შესრულდა. თუმცა მას დიდი ხნის სიცოცხლე აღარ ეჭირა. 1933 წლის 3 აპრილს ახალი ინგლისის სანაპიროსთან ფრენისას, დირიჟაბლმა ძლიერი ქარის გამო მარცხენაობა დაკარგა და კატასტროფა განიცადა. ზღვაში ჩაყარნის შემდეგ ეკიპაჟის 76 წევრებმა გადარჩენა მხოლოდ სამმა მოახერხა.

Akron-ის კატასტროფიდან ორი თვის შემდეგ მწყობაში ჩადაგა ამვე სერიის მეორე დირიჟაბლი ZRS-5 Macon-ი. მას გაცილებით დიდი ზომის ანგარი ჰქონდა და უკვე ხუთ თვითმფრინავზე

გამანადგურებელი F9C დირიჟაბლ Akron-ის ანგარში და მასთან შეპირამორებისას

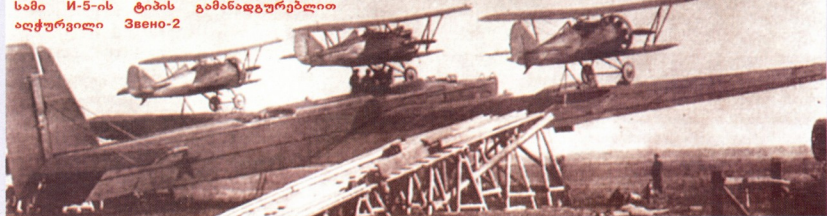
ნავს იტევდა. თუმცა პირველივე მასშტაბურმა სწავლებამ ცხადყო, რომ ამგვარი კლასის დირიჟაბლები ტაქტიკურ სადაზვერუო ოპერაციებში იბლი ჩამოსაგდება. გარდა ამისა, მის ბორტზე არსებული თვითმფრინავები არაეფექტური იყვნენ. დაბალი დონის რადიოსადგურების გამო კი მფრინავები დირიჟაბლიდან 40კმ-ის მოშორებით ფრენას მასთან ვიზუალური კონტაქტის დაკარგვის გამო შიშობდნენ.

ასე იყო თუ ისე, მისი სწავლუატაცია ინტენსიურად მიმდინარეობდა, მაგრამ მალე Macon-მა წინამორბედის

ბედი გაზიარა. 1935 წელის 12 იანვარს დირიჟაბლი სან-ფრანცისკოს სანაპიროებთან გამართულ სამხედრო-საზღვაო ფლოტის სწავლებებში მონაწილეობდა, მაგრამ ბაზაზე დაბრუნების დროს სიმაღლის საჭით მართვის სისტემის დაზიანების გამო სიმაღლე დაკარგა და ნაპირიდან 16კმ-ის მოშორებით ზღვაში ჩაყარდა. ეკიპაჟის 83 წევრიდან მხოლოდ ორის გადარჩენა ვერ მოხერხდა.

თავად იდგა, რომელიც მიზნად თვითმფრინავების საჰაერო მატარებლის შექმნას ისახავდა, ცუდი არ იყო

**სამი W-5-ის ტიპის გამანადგურებელი
ატლანტიკური Zveno-2**

და სავსებით შესაძლებელი იყო ამ პროექტის განხორციელება, მაგრამ იმდროინდელი პარანაოსონმა 20-იანი წლების დონეზე დარჩა, მაშინ როდესაც თვითმფრინავმშენებლობა და საზენიტო საშუალებები ძალზე წინ წავიდა. ამიტომაც შათიან კონკურირებისთვის საჭირო იყო, საპაურო დიფაზბლე-ვი-აშხიდებს გაცილებით დიდი სიჩქარე, ტვირთამწვანა და ფრენის მანძილი ჰქონოდათ.

1937 წელს აშშ-ის სამხედრო-საზღვაო ფლოტის დირექტორი ZRCV-ის პროექტი შესთავაზეს. ამ გვიანტის საგრძობ 275მ-ს, მოცულობა კი 27000 კუბ-მეტრს შეადგენდა. ის 750 ცხ.ბ.-ს სიმძლავრის რვა ძრავით იყო აღჭურვილი და ბორცვზე BT-1-ის ტიპის რვა მოპირიერ ბომბდამშენი ჰქონდა, თითოეული შესაპირაბირებელი მიწობილობით. პროექტის პერსპექტიულობის მიუხედავად, მისი დირეზულება 10 მილიონ დოლარს აღწევდა, რის გამოც სამხედროებმა მასზე უარი თქვეს.

1940 წელს ფართად დაიშალა დირექტივი ZR-3 Los Angeles-ი და ასე დამთავრდა მსოფლიოში დირექტივების ბაზაზე მფრინავი ავიაციის შექმნის პროგრამები.

დად ბრიტანეთში, ატლანტიკის ოკეანის მეორე მხარეს ფოსტის ჩასატანად, მძიმედ დატვირთული საფოსტო თვითმფრინავის განთავსება მფრინავ-მატარებლის ზურგზე გადაწყდა. ეს საფოსტო თვითმფრინავი დიდი გადატვირთვით აფრენის საშუალებას აძლევდა, რასაც ის მიწიდან ან წყლიდან ვერ შეძლებდა. მატარებელ-თვითმფრინავის როლში უკვე აპრობირებული მფრინავი ნავი Empire უნდა გამოყენებულიყო, წველის ზედა კომპონენტის სახით კი ფირმა Short-ის ახალი ოთხძრავიანი ჰიდროთვითმფრინავი, ოლინდ წველში შემაკული ორივე თვითმფრინავი მოდერნიზაციას საჭიროებდა. Empire ცენტროლანის თავზე საკეტებიანი ფერული კონ-

სტრუქცია განთავსეს, რომელზეც ტვირთების საშუალებით Mercury მაგრდებოდა. მატარებელ-თვითმფრინავს სახელი შეუცვალეს და Mayo უწოდეს.

აფრენისა და სიმაღლის აღების შემდეგ, წველი აშშ-ისკენ იღებდა გზას, განსაზღვრული მანძილის გაფრენის შემდეგ Mercury მატარებელ Mayo-ს შორდებოდა და გზას აგრძელებდა. ეს უკანასკნელი კი უკან ბრუნდებოდა. ადგილზე ჩაფრენის შემდეგ საფოსტო თვითმფრინავს საწვავით ამარაგებდნენ და ის ბრიტანეთში ცარიელი ბრუნდებოდა. საწვავის რაოდენობა მხოლოდ ბრიტანეთის კუნძულებამდე მისაფრენად იყო საკმარისი და ატლანტიკის თავზე ცუდ მეტეოპრობებში მოხვედრისა ან ძლიერი შემხვედრი ქარის შემთხვევაში, საწვავამოლეული თვითმფრინავი წვალზე უნდა დაშვადარიყო.

მიუხედავად ამისა, პროექტს ხორცი შეესხა და 1938 წლის 20 იანვარს Mayo ზურგზე დამაგრებული Mercury-ით პირველად აფრინდა ჰაერში. პირველი შედეგიაინ განცალკავა კი იმავე წლის 6 თებერვალს ჩატარდა. 20 აპრილს კი ირლანდიის მფრინავ შენონიდან აფრენილი წველი პირველ ტრანსატლანტიკურ ფრენას შეუდგა. მთელ დღეს შუადღისას თვითმფრინავი მონრეალის პორტში დაეშვა, საიდანაც ორ საათში ნიუ-იორკში გადაფრინდა. ისტრონაში დიდი ბრიტანეთიდან აშშ-ში პირველი კომერციული გადაფრენა

პროექტის უმერსპექტივობის გამო წველიმა Mayo-Mercury-მ მხოლოდ 10-მდე ტრანსატლანტიკური რეისი შესასრულა

წარმატებით დასრულდა. Mayo-Mercury-ს წველს კონსოლიდირი ეფექტიანობა არ გააჩნდა, რადგან სასარგებლო დატვირთვა, რომლის წალბაც თვითმფრინავს შეეძლო, მხოლოდ 450კგ-ს შეადგენდა. ამის გამო ამ თვითმფრინავებმა მხოლოდ ათამდე ტრანსატლანტიკური ფრენა შესასრულეს, რის შემდეგაც მათ ცალ-ცალკე იყენებდნენ. ამასთან, იმ დროისთვის Boeing-ს უკვე ჰქონდა შექმნილი გაცილებით დიდი მფრინავი ნავი Cliper-ი, რომელსაც აშშ-დან დიდ ბრიტანეთში 30 მგზავრი გადაჰყავდა, რის გამოც Mayo-Mercury-ს პროექტმა საბოლოოდ დაკარგა აქტუალობა.

მფრინავი ავიაციის დიდი როლი იმდროინდელი უარის თქმის შემდეგ, სამხედროებმა გამანადგურებლების პერსპექტიული მატარებლის სახით ბომბდამშენებს დაადგეს თვალი, რომელზეც ბომბური დატვირთვის ნაცვლად ორისაში გამანადგურებლის წალბა შეუძლო.

ერთ-ერთი პირველი ასეთი პროექტის ზორცმსხმა საბჭოთა კავშირში დაიწყო. 1931 წელს სამხედრო-საპაურო ძალების სამცნიერო-კვლევით ინსტიტუტში მფრინავი ვანსისტროვის ხელმძღვანელობით დაიწყო. პროექტის დანიშნულება, რომელსაც Zveno (რელი) ეწოდა, გამანადგურებლების იმ მანძილზე გადაყენა, რაც მათი მოქმედების რადიუსს სცილდებოდა, და გამანადგურებლების მაპირებელი

ბომბდამშენების როლში გამოიყენება იყო, რადგან დიდი კალიბრის ბომბების გამოყენების შემთხვევაში გამანადგურებელს არ შეეძლო დიდი ტვირთით აფრენა.

თავდაპირველად მატარებლის სახით ბომბდამშენი **ТБ-1** გამოიყენებოდა, შემდეგ კი **ТБ-3**. ამ თვითმფრინავებზე **И-4**, **И-5**, **И-З** და **И-16**-ის ტიპის გამანადგურებლებს ათავსებდნენ. ამასთან, **И-4**-ისა და **И-5**-ის განთავსება მხოლოდ ფრთის ზევით იყო შესაძლებელი. გამანადგურებლები ბომბდამშენებზე სპეციალური ფერმული კონსტრუქციის საშუალებით მატარებოდა, რომელზეც მაფიქსირებულ კაეტებს გამანადგურებლების პილოტები მართავდნენ.

პირველი წარმატებული გაფრენა 1931 წლის 3 დეკემბერს შესრულდა. ეს პირველი ვარიანტი, რომელსაც **ЗВЕНО-1** ჯერად, მძიმე ბომბდამშენ **ТБ-1**-ისა და ფრთაზე დამატებული ორი გამანადგურებელი **И-4**-ისგან შედგებოდა. გამანადგურებლების არც ისე მცირე წონის მიუხედავად, ფრენისას ჩატარებულმა ექსპერიმენტებმა დაადასტურა, რომ მატარებლის გრძივი წონასწორობის დაკარგვისა და მართვადობის გაუარესების გარეშე შესაძლებელია ერთი გამანადგურებლის გაყვება.

1933 წლის სექტემბერში **И-4**-ები შედარებით უკუეხი მახასიათებლების მქონე **И-5**-ებით შეიცვალა და ახალმა ვარიანტმა ნიშნული **ЗВЕНО-1а** მიიღო. ვარიანტმა, რომლის ნიშნულიც **ЗВЕНО-2** იყო, ორპირიანი მატარებელი-თვითმფრინავი **ТБ-1** ოთხბრავიანი **ТБ-3**-ით შეცვალა. გამანადგურებლების რიცხვი კი სამამდე გაიზარდა, რომელთაგან ერთ-ერთი ფიზიკურად კვამატარებოდა. ახალი ვარიანტის პირველი გაფრენა 1934 წლის აგვისტოში შედგა.

1935 წელს კი ვარიანტში, რომელსაც **ЗВЕНО-5** ჯერად, მატარებელი-ბომბდამშენს ერთი **И-З**-ის ტიპის გამანადგურებელი მიჰყავდა. ოღონდ წინა ვარიანტებისგან განსხვავებით, ამ შემთხვევაში ბომბდამშენი და გამანადგურებელი აეროდრომიდან აფრინდებოდნენ და უკვე პაერში ვიფინისას უერთდებოდნენ ერთმანეთს. ამ ვარიანტის პირველი გამოსვლა 1935 წლის 23 მარტს შედგა.

გამანადგურებლის დასამატებლად, ბომბდამშენზე ოთხმეტრიანი ფერმა მატარებოდა, რომელიც აკეცილ მდგომარეობაში შასის ძირითად დგარებს შორის ითვსებოდა. გამანადგურებლის

ЗВЕНО-СП5-ს შემადგენელი კომპონენტი — 250კგ-იანი ბომბებით შეიარაღებული გამანადგურებელი И-16

მისაღებად ფერმა, რომლის ბოლოზეც ტრაპეცია იყო დამატებული, ვერტიკალურად უჭებოდა. თვის მხრივ, გამანადგურებელი ბომბდამშენის ქვეშ ისე ეჭებოდა, რომ კაბინის წინ დამატებული ფიქსატორიანი კავი ტრაპეციისთვის გამოიღო. შემდეგ სპეციალური მექანიკური ამძრავების საშუალებით ფერმის მიზიდვა ფიზიკურად ხდებოდა. გამანადგურებლის სტარტი კი ანალოგიური მეთოდით, ოღონდ უკუღმა თანამიმდევრობით ხდებოდა.

მაგრამ ძალი ნათელი გახდა, რომ დასახლები ამოცანების გადაწყვეტად ერთი გამანადგურებელი აშკარად არასაკმარისი იყო. ამიტომაც ინჟინრები გამანადგურებლების წყვილის ბომბდამშენის ფრთებქვეშ განთავსების სქემას დაუბრუნდნენ. ახალ ვარიანტში,

რომელმაც ნიშნული **ЗВЕНО-6** მიიღო, გამანადგურებლების დასამატებლად, რომელთა რილსაც მჭებუი სერის ორი **И-16** იყო, ხისტვი კონსტრუქცია გამოიყენებოდა. გამანადგურებლებს შასისზე მატარებელი-თვითმფრინავის ფრთებქვეშ მიაგორებდნენ და საიქვეზე დაფიქსირებდნენ. შემდეგ კეცუდნენ შასის და „ფრინავი ავიამზიდი“ პაერში აფრინდებოდა. ახალი ვარიანტის პირველი გაფრენა 1935 წლის აგვისტოში შედგა.

ბორტზე არსებული გამანადგურებლების რაოდენობის გაზრდის ყველაზე აქტიურ მცდელობას ვარიანტს **Авиаматка** წარმოადგენდა. მის თანახმად, ბომბდამშენს უკვე ხუთი გამანადგურებელი მიჰქონდა. ორი **И-16**-ისა და მატარებელი ფრთებქვეშ, ამდენივე **И-5**-ის კი ფრთების ზემოდან ხდებოდა. მჭ-

თლის გაგანმარგვის კლინიკა

თლის გაგანმარგვის მენეჯმენტის საინჟინერინო სასერვაირების -ISHRS- ვაგნო

მის გაგანმარგვის გაყოფილვა, ხარისხი, გარანტირებული შედეგები

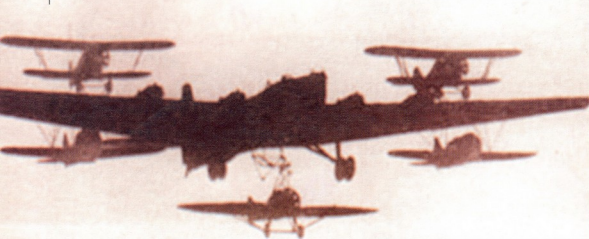
ფრინავის გაყოფილვა, მის გაგანმარგვის ტრინავის გაყოფილვა, ხარისხი, გარანტირებული შედეგები

თლის გაგანმარგვის სერვისილვა 2-3 სათინო შედეგინელო

განმარგვის თის გაგანმარგვის ტრინავის და ავ. სერვისი, კონსულტაციის შესაძლად რეკომენდირი.

მის გაგანმარგვის მ. თალიზის, ტაშაქიბის მ. № 27 ტელ.: 25-37-39; 37-50-89

www.talizi.ge www.talizi.net www.talizi.com

Звено-Авиаматка-ს ხუთი გამანადგურებელი მიჰყავდა, თუმცა გართულებული ექსპლუატაციის განვითარება მან ვერ პოვა

უფრო I-Z ავიამზიდს უკვე ჰაერში უერთდებოდა და მის ფიუზელაჟის ქვეშ თავსდებოდა. თუმცა გართულებული საექსპლუატაციო და კონსტრუქციული საკითხების გამო პროექტმა განვითარება ვერ პოვა.

Звено-ს ერთადერთი ვარიანტი, რომელიც შეიარაღებაში მიიღეს, 1937 წელს შექმნილი Звено-СБП იყო, სადაც აბრევიატურა შედგენილ მოპიკირე ბომბდამშენს ნიშნავდა. მის შემადგენლობაში მოდერნიზებული იყავიან ТБ-

3 და ორ-ორი 250კგ-იანი ФАБ-250-ის ტიპის ბომბებით შეიარაღებული ორი გამანადგურებელი И-16 შედიოდა. ამ ვარიანტის თანახმად, რომლის ასაფრენი მასაც 22000კგ-ს, მოქმედების მანძილი კი 2500კმ-ს შეადგენდა, გამყენებული გამანადგურებლების ფრენის მანძილი 80%-ით, საბრძოლო დატვირთვა კი ხუთჯერ იზრდებოდა. წარმატებული გამოცდის შემდეგ Звено-СБП, რომელსაც შეიარაღებულად „ვახანისტრუის რგოლიც“ შეარქვეს,

1938 წელს შეიარაღებაში მიიღეს. გვმის თანახმად, 1940 წლის 1-ული თებერვლისთვის ქვეყნის სამხედრო-საჰაერო ძალებსა და სამხედრო-სახლავო ფლოტის ავიაციას ოც-ოცი Звено-СБП უნდა მიეღო. თუმცა საბჭოთა კავშირის მეორე მსოფლიო ომში ჩაბმის მომენტამდე მხოლოდ ხუთი ავიამზიდის დაკომპლექტება მოხერხდა, რომლებიც ევატორიაში ბაზირებულნი.

შეიარაღების ამ სახეობის საბრძოლო ნათლობა 1941 წლის 26 ივლისს მოხდა, როდესაც ჩვეულებრივი ბომბდამშენებით ღუნანზე კარლ I-ის ხიდის განადგურების რამდენიმე ცდა მარცხით დასრულდა. თუმცა ხიდის განადგურებამდე Звено-СБП-ს კონსტანტაში ნაუთოსაცავი უნდა გაენადგურებინა. ოპერაციაში წარმატებით ჩაიარა. გამანადგურებლები მატარებელ-თვითმფრინავს სამიზნიდან 40კმ მოშორებით მოსცილდნენ და სამიზნის განადგურების შემდეგ ავიამზიდი ბაზაში დანაკარგის გარეშე დაბრუნდა. 10 ავეისტოსს სამა ავიამზიდმა კარლ I-ის ხიდზე ეიროში მიიტანა. თუმცა სამხედროდ მფრენისას ერთ-ერთი გაუქმართავი აღ-

 დაცვის პოლიცია
www.spd.ge

ბინა + აგახატი

 + = 135

თუ თქვენი სასოფროსაბუღალბო ბინა მდებარეობს თბილისში და დავალი სიგნალისაჟიით 836 მიარ, თქვენი ყოვალთჟიარ სააოონებო ბაღასახალს იხდით 80 ლარს, ხოლო თუ თქვენი აბარაი მდებარეობს წყნეთში, საბურთოში, შინდისში, ნავაისში, ოპროზანში, ბაბასმელაში, ბაუარინაში, ბორაოში, ჯაარინაში, მონიოში ან სარფში და დავალი ასევე სიგნალისაჟიით - იხდით 100 ლარს, რაც აბაში 180 ლარს ჯდის.

თუ თქვენი ისარგებლათ 836-ში ახალი სარფისით "ბინა+აბარაი", თქვენი ბაღალაჟიით საბალაბა ერთდროულად დავალით ბინა და აბარაი 135 ლარად დავლიაჟიით ნომარაჟი : **025**

და მიიღათ დავაბიით იფორმაცია 24 საათის ბანავალაბაში.

წვილი Mistel-ი — გამანადგურებელი Bf-109E და მოდიფიცირებული ბომბდამშენი Ju-88

მოწინააღმდეგე და ის ბაზაში დაბრუნდა. მიუხედავად ამისა, ხიდი გაანადგურეს.

ამ შედეგის მიხედვით, რომელიც შედეგად გადგინდა, რომ მწიბრში კიდევ ორი მფრინავი ავიამზიდი შეეყვანათ. შემდგომ სცადეს მათი რაოდენობა 12-მდე გაეზარდათ, თუმცა თავდაცვის სამინისტრომ ეს წინადადება არ გაიზიარა. ჩატარებული ოპერაციების ეფექტურობის მიუხედავად, მილიანად კომპლექსი საკმაოდ დაუცველი იყო. როგორც გამანადგურებელს, ასევე მატარებელ-ბომბდამშენს დაბალი სიჩქარე ჰქონდათ და ადვილად გასანადგურებლები იყვნენ.

პირველი დანაკარგი ავიამზიდების ესკადრილიამ 1941 წლის 28 აგვისტოს განიცადა, როდესაც დნებზე ხიდის განადგურებისას ერთი გამანადგურებელი დაიკარგა. მილიანობაში **ЗВЕНО-СБП-მ** 30-მდე გაფრენა შესარულა და 1942 წლისთვის მას აღარ იყვნებდნენ.

დაახლოებით ანალოგიურ პროექტებზე მთელი მსოფლიო ომის დროს გერმანელები მუშაობდნენ. 1942 წლის დასაწყისში პლანერებზე ფრენის ლუფტვაფეს კვლევითი ინსტიტუტმა გადაჯდომის ადგილას ლენსთან მსყვანის არსებულზე ეფექტური მეთოდის შემუშავების დაულება მიიღო. პროექტის ღირებულების შესაძვირებლად გადაწყვიტა, რომ მცირე ზომის მატუქირებული თვითმფრინავი პირდაპირ პლანერზე დაემატებინათ. ამ მნიშვნელოვანი მცირე ერთობლივან **Klemm K1-35-ზე** შექმნა. პირველი საცდელი გაფრენა 1942 წლის 1-ელ სექტემბერს შედგა. სტრანსპორტო თვითმფრინავმა ბუქ-

სირზე **K1-35-ისა** და პლანერ **DFS230-ის** წველი აიყვანა. 2000მ სიმაღლეზე ასვლის შემდეგ მოხდა მათი განცალკეობა, რის შემდეგაც პლანერისა და ერთობლივი თვითმფრინავის წველი-მა ავტონომიურად გააგრძელა ფრენა. მაგრამ ახალ პროექტში მატუქირებული თვითმფრინავის გამოყენების პერსპექტივა არაუფასო აღმოჩნდა, ამიტომაც პლანერზე უფრო დიდი სიმაღლის მრუას მქონე თვითმფრინავის დამატება გადაწყვიტა. ასეთ თვითმფრინავად ერთობლივი გამანადგურებელი **Bf-109E** შეარჩიეს. 1943 წლის 21 თვის **Bf-109E + DFS230** მატუქირებული თვითმფრინავის გარეშე პირველად აფრინდა პაერში, მაგრამ იმ დროისთვის ლუფტვაფეს სარდლობას თავში ახალი იდეა მოუვიდა და წველის გამოყენება მედესანტების გადაყვანის ნაცვლად, წერტილოვანი სამიზნეების, უპირველეს ყოვლისა კი, დიდი საბრძოლო ზომადების გასანადგურებლად გადაწყვიტა.

ეს იდეა ახალი არ იყო. ჯერ კიდევ 1942 წელს ღირსი პეილმა და ვერნერ

ბაუმბახმა წერტილოვანი სამიზნეების გასანადგურებლად გერინგს შესთავაზეს უპილოტო **Ju-88-ის** გამოყენება, რომელზეც **Bf-109** ან **FW-190-ის** ტიპის გამანადგურებელი იქნებოდა დამატებული. უპილოტო ბომბდამშენის კაბინაში დიდი რაოდენობით ფუთქების დიდი ნივთიერება უნდა განთავსებულიყო, მთლიანად კომპლექსი კი გამანადგურებლის პილოტი მართავდა. როგორც კი სამიზნე ხედვის არეში გამოჩნდებოდა, გამანადგურებლის მფრინავი უპილოტო ბომბდამშენის ავტოპილოტს ჩართავდა და სამიზნედ 1000მ დისტანციამდე მას მომარბებოდა. იდვის ავტორების გათვლით, სამიზნის განადგურების ალბათობა 80%-ს შეადგენდა. თუმცა მამინ ეს იდეა სერიოზულად არაფერ აღიქვა, სამაგიეროდ მომავალ წელს პროექტმა, რომელსაც **Mistel-ი** ეწოდა, დიდი დანატრეყება გამოიწვია.

1943 წლის აპრილში ფრმა „იუნკერსს“ **Mistel-ის** პროგრამის მიხედვით **15 Ju-88A-4-ის** გადაკეთება დაეგეგმა. პარალელურად დაიწყო მუშაობა 4000კგ-იანი კუმულაციური მუხტის შექმნაზე, რომელიც მალე ძველ ფრანგულ ჯაგშოსან **L'Ocean-ზე** გამოცადეს. ექსპერიმენტებმა ცხადყო, რომ მუხტის 50სმ სისქის მონოლითური ჯაგშისა და რამდენიმე მტრის სისქის რკინაბეტონის გაზერტა შეეძლო. კუმულაციური მუხტის განსათავსებლად ბომბდამშენებს მცირე მოდერნიზაცია ჩაუტარდა. თვითმფრინავს ხსნიდან ფეკაავის კაბინისა და აგრძელებდნენ ფეხელაფს, რომელსაც კონუსისებრი კუმულაციური მუხტი აბოლოებდა. 1944 წლის იანვარში კომპლექსის გამოცდელად და საფრენისო შემადგენლობის გადამსწავლად საექვილური ესკადრილია ჩამოყალიბდა.

თეიმურ აბულშაჰვილი

გაგრძელება შემდეგ ნომერში

საავიაციო ძველები და ტყვიამფრქვევები

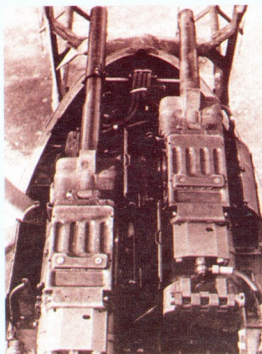

გაგრძელება. დასაწყისი ის.
„არსენალი“ №14-16

1942 წელს ქვემეხი სერაულ წარმოებაში ჩაუშვეს, 1944 წლის შემოდგომაზე კი მისმა წარმოებამ პიკს მიაღწია, — თვეში 10000 ცალს უშუებდნენ. პირველი გამანადგურებელი, რომლის ძრავას ბლოკების ლილიკოში MK-108 დაყენეს, Bf-109G-6 იყო. გარდა ამისა, მცირე წონის წყალობით G-6 და G-10 სერიის გამანადგურებლებს კიდევ ორი ქვემეხი ფრთაქვეშა გონდოლებით მიჰქონდა, რისი წყალობითაც ორ 133მ-იან ტყვიამფრქვევთან ერთად, წამური ზაღპის წონამ ამ თვითმფრინავებზე 10,4კგ-ს მიაღწია. ქვემეხი He-219 და Bf-110-ის ტიპის დაძის გამანადგურებლებზე, Ju-388-ისა და Me-410-ის ტიპის ორძრავიან გამანადგურებელ-ბომბდამშენებლებზე დაყენეს. ოთხი ასეთი ქვემეხით მსოფლიოში პირველი სერაული რეაქტიული გამანადგურებელი Me-262 იყო შეიარაღებული.

რაც შეეხება მოკავშირეთა საავიაციო-საქვემეხო შეიარაღებას, გერმანული მრავალფეროვნებისგან ნამდვილად შორს იყო. მკერე მსოფლიო ომის დროს ძირითადი ბრიტანული გამანადგურებლების Spitfire-სა და Hurricane-ს ძირითად შეიარაღებას ბრაუნინგის 20-იან წლებში შექმნილი M1919-ის ტიპის ტყვიამფრქვევის საავიაციო ვარიანტი წარმოადგენდა. ამერიკაში გამოყენებულ ტყვიამფრქვევის კალიბრი 7,62მმ-ს შეადგენდა, დიდ ბრიტანეთში საექსპორტოდ კი 7,7მმ-იანი ტყვიამფრქვევები გადიოდა. თავდაპირველად, ამ გამა-

ნადგურებელთა შეიარაღებაში ფრთის თითო კონსოლში დამონტაჟებული ოთხ-ოთხი ტყვიამფრქვევი შედიოდა, რომლებსაც ნიშნული MK I და Mk II ჰქონდა, მაგრამ მათი საცეცხლე ძალა აშკარად არასაკმარისი იყო. Hurricane IIA-ისთვის, რომელიც 12 7,7მმ-იანი ტყვიამფრქვევით იყო შეიარაღებული, წამური ზაღპი მხოლოდ 2,58კგ-ს შეადგენდა, რაც აშკარად არასაკმარისი იყო. ამიტომაც ბრიტანელებმა თავიანთი გამანადგურებლების შეიარაღების გაძლიერების მიზნით არჩევანი Hispano Suiza HS404-ის ტიპის 20მმ-იან ქვემეხზე შეაჩერეს.

ორძრავიანი Me-110-ის ცვირში
დამონტაჟებული ორი
3088-იანი MK-108

ქვემეხი შევიცარიული კომპანია Hispano Suiza-ს შექმნილი იყო და მას ლიციზნით აშშ-სა და დიდ ბრიტანეთში აწარმოებდნენ. ამ უკანასკნელის ვარიანტების ნიშნულები Hispano Mk.I, Mk.II და Mk.V იყო. მათ ფრთის ტურულურ და ძრავაში ჩამონტაჟებულ მოდფიციაციებად აწარმოებდნენ. ქვემეხის ავტომატიკა შერეული სექმის პრინციპით მუშაობდა და დამწვარი დენითა იარების ენერჯია მხოლოდ საცეცხის გასაღებად გამოიყენებოდა. მისი უკან გაწევა კი მასრის ფსკერზე იარების დაწოლით ხდებოდა. დიდ ბრიტანეთში წარმოებული ქვემეხის სიგრძე 2500მმ იყო, საიდანაც 1900მმ ლულაზე მოდიოდა (ლულის მუხრუჭის ჩათვლით). ქვემეხი 42კგ-ს იწონდა და 20x110-ის ტიპის ჭურვებს ისროდა, რომელთა საწყისი სიჩქარე 840მ/წმ-ს შეადგენდა, სროლის ტემპი კი წუთში 650 გასროლას უტოლდებოდა. ქვემეხის ლენტური კეება ჰქონდა, თითო ქვემეხის საბრძოლო კომპლექტში 80 ჭურვი შედიოდა.

ქვემეხი იმდენად ეფექტური გამოდგა, რომ 1941 წლიდან სამეფო სამხედრო-საკაერო ძალებმა მისით გამანადგურებლების აღჭურვა დაიწყეს. პირველი ასეთი თვითმფრინავები Hurricane IIC და Spitfire Mk.IIB იყვნენ. პირველს ტყვიამფრქვევები მოხსნეს და სანაცვლოდ ოთხი Hispano Mk.I დაუყენეს (ორ-ორი თითო კონსოლზე), მეორეზე კი მხოლოდ ოთხი ტყვიამფრქვევი დატოვეს და 2 ქვემეხი დაუმატეს. პირველის წამური ზაღპი დაახლოებით 5,97კგ-ს, მეორისა კი 3,85კგ-ს შეადგენდა.

ამერიკელები Hispano Suiza-ს 20მმ-იან ქვემუხუს უმეტესწილად Hellcat F6F-ისა (2 ცალი) და Corsar F4H-ის ტიპის (4 ცალი) საეკემპანო თვითმფრინავებზე აყენებდნენ. მორე მსოფლიო ომში კი ამერიკელებს სამამულო წარმოების მხრივ იყო 1938 წელს ჯონ ბრაუნინგის შექმნილი M-4-ის ტიპის 37მმ-იანი ქვემუხი ჰქონდათ მისი ავტომატიკა ლულის მცირე ბიჯით გადაადგილების სქემაზე იყო დაფუძნებული. ლულის არხი ვერტიკალურად მოძრავი სილით იკეტებოდა. ქვემუხს საკმაოდ დიდი უკუცემის ძალა ჰქონდა და მის დასამხრუჭებლად პიდრავლიკური მუხრუჭები და სასაკრეჭ ნაშპაზა გამოიყენებოდა. ქვემუხის სიგრძე 2275მმ-ს შეადგენდა, საიდანაც 1650მმ ლულაზე მოდიოდა. სოლიდურ კალიბრთან ერთად ქვემუხის წონაც საკმაოდ დიდი იყო, — ცარიელის 97კგ-ს, 30-ჭურვიანი მქვიდი 137,3კგ-ს, სროლის ტუჩი კი წუთში 125-150 გასროლას შეეძლებოდა.

M-4-ის საბრძოლო კომპლექტში მსხვრეად-ტრასირებადი და ჯავშანგამტან-ტრასირებადი ჭურვები გამოიყენებოდა. ეს უკანასკნელი მსუბუქად დაჯავშნული ტუჩების გასანადგურებლად გამოიყენებოდა. თუცა, მაღალეფექტიანობის მიუხედავად, ერთადერთი ამერიკულ გამანადგურებელი, რომელზეც ეს იარაღი გამოიყენებოდა, გამანადგურებელი P-39 Airacobra იყო. ქვემუხი მის ცხვირა ნაწილში იყო დამონტაჟებული და ლულა ხრახნის მიღისაში გადიოდა (ამ თვითმფრინავზე ძრავა კაბინის უკან იყო განთავსებული). ქვემუხის საბრძოლო კომპლექტი 30 ჭურვს შეიცავდა, ერთი M-4-ითა და ქვესი M2-ით შეიარაღებული P-39Q-5-ის წამური წალბი 5,06კგ-ს შეადგენდა. შემდგომში ქვემუხი მოდერნიზებულ P-63 Kingcobra-ზეც გამოიყენებოდა.

მორე მსოფლიო ომში ავიაციის როლი სხვადასხვა ოპერაციის ჩატარებაში თანდათან გაიზარდა და 1941 წლისთვის თვითმფრინავებს მოწინააღმდეგის სახმელეთო სამიზნეების, მათ შორის, ტანკების განადგურებაც უნდა შესძლებოდათ. პირველ რიგში ეს მოიერიშებს ეტებოდა. საბჭოთა ავიშირი პირველი იყო, ვინც სერიულ წარმოებაში დაჯავშნული მოიერიშე Il-2 ჩაუშვა, რომლის საქვემუხო შეიარაღებასაც პირველ ეტაპზე ШВАК-ის ტიპის 20მმ-იანი ქვემუხები წარმოადგენდა, მაგრამ გერმანულ ჯავშანშენაერთობთან ბრძოლაში ამ ქვემუხის სუსტი ჯავშანგამტანობა ცხადყო. წინა

ბრიტანული ბომბდამშენი Bristol Blenheim MK-108-ს ერთი ჭურვის მოხვედრის შემდეგ

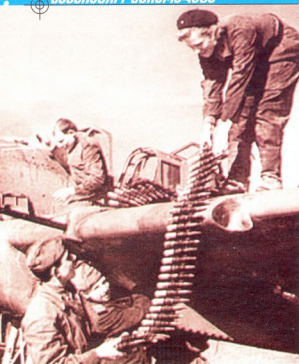
მხრიდან Il-2-ების უმეტეს გერმანულ მსუბუქ (Pz.II Ausf F, Pz.38(t) Ausf N) და საშუალო (Pz.IV Ausf D, Pz.III Ausf G) და StuG III Ausf E) ტიპის ტანკებზე არც ისე შედეგიანი გამოდგა, რადგან ШВАК-ის 20მმ-იანი ჭურვებს არ ჰქონდა გერმანული კლასის ტანკების 25-50მმ სისქის შუბლა ჯავშნის გასახვერტად საჭირო ძალა.

საჭირო იყო ქვემუხის კალიბრის გაზრდა: ასეთი იყო 23მმ-იანი ქვემუხი ВЯ-23 (Волков-Ярцев), რომელზეც მუშაობა 1940 წლიდან დაიწყო. მისი მუშაობის პრინციპი გასროლილი ჭურვის დაშვარი დენის აირების მოქმედებაზე იყო დაფუძნებული. საბრძოლო კომპლექტში მსხვრეად-ცეცხლგამჩენი, მსხვრეად-ცეცხლგამჩენი ტრასირებადი და ჯავშანგამტან-ცეცხლგამჩენი ჭურ-

ვები შედიოდა. ყველა ჭურვის მასა საშუალოდ 200გ-ს შეადგენდა, რაც ШВАК-ის 20მმ-იანი ჭურვზე თითქმის ორჯერ მეტი იყო. აქედან გამომდინარე, ახალი ქვემუხის დამამზინებელი ეფექტიც გაცილებით გაიზარდა. ჯავშანგამტან-ცეცხლგამჩენ ჭურვს, რომელსაც ქვეკალიბრული ჯავშანგამტანი გულანი ჰქონდა, 400მ დისტანციიდან 25მმ სისქის ჯავშნის გახვერტა თვისუფლად შეეძლო. ქვემუხის სიგრძე 2150მმ-ს შეადგენდა, საიდანაც 1657მმ ლულაზე მოდიოდა. ქვემუხი 66კგ-ს იწონიდა და 231152მმ-იან ჭურვებს ისროდა, რომელთა საწვავის სიჩქარე 905-920მ/წმ-ს შეადგენდა. ქვემუხის სწრაფობა წუთში 550-650 გასროლას, წამური ზალბის მასა კი 2კგ-ს უტოლდებოდა.

20მმ-იანი ქვემუხების გამოყენების წყალობით, ბრიტანული გამანადგურებლების საციცხლი ეფექტიანობა მკვეთრად გაიზარდა

გერმანული მსუბუქი ტანკების განადგურების არაფეფტიანობის მიუხედავად, ქვემოთ B9-23 Il-2-ის შეიარაღებაში მოვიდო მსოფლიო ომის ბოლომდე რჩებოდა

B9-23 სპეციალურად მოიერიშე Il-2-ზე დასაყენებლად შეიქმნა, მაგრამ საფრენოსო გამოცდა პირველად მქონე მსოფლიო ომის დაწყებამდე, გერმანიაში შექმნილ ორბარჯიან გამანადგურებელ Me-110-ზე გაიარა. ქვემოთ შეიარაღებაში 1941 წელს მიიღეს, მაგრამ ძლიერი უკუცემის გამო მისი განადგურებულზე დაყენება არ მოხერხდა. მოიერიშე Il-2 მისი ერთადერთი მატარებელი იყო, რომლის ფრთის კონსტრუქციის მონტაჟი დაიწყო ითილ ქვემოთ 150-ჭურვიანი საბრძოლო კომპლექტით.

ფრონტზე ახალი 23მმ-იანი ქვემოთებით შეიარაღებული მოიერიშეების გამოჩენამ საიერიშო ავიაციის ეფექტიანობა საკმაოდ გაზარდა, თუმცა არა საჭირო აღნეგნე. როგორც პრაქტიკამ ცხადყო, ამ ქვემოთების ჯავშანგამტან-ცეცხლგამქნე ჭურვი B3-23-ის მსუბუქი გერმანული ტანკების დაზიანება მხოლოდ უჩინდნ და გვერდიდან შეუძლო, სადაც ჯავშნის სისქე 15მმ-ია და ისიც მხოლოდ 300-400მ დისტანციიდან 30°-იანი კუთხით პლანირებისას.

რაც შეეხება ვერმანტის შეიარაღებაში არსებულ Pz.IV Ausf D-ის, Pz III Ausf G-ისა და StuG III Ausf E-ის ტიპის საშუალო კლასის ძირითად ტანკებს, მათი 50მმ-იანი შუბლა, 30მმ-იანი გვერდითა და კომპურას 10-17მმ-იანი ჯავშნის გახვერტა ნებისმიერი რაკეტისა და შუბტე Il-2-ის 23მმ-იანი ქვემოთების გამოყენებით არ შეუძლო. მი-

უხედავად ამისა, ქვემოთი მოიერიშეების შეიარაღებაში მქონე მსოფლიო ომის განმავლობაში იყო და მისი სერული წარმოება მხოლოდ 1947 წელს, 64655 ცადის გამოშვებით დასრულდა.

გერმანული ტანკების გასანადგურებლად ერთადგილიან Il-2-ზე შპიტალნის კონსტრუქციის 37მმ-იანი შაფკ-37-ის (Шпитальный фюзеляжно-кырылевая) ტიპის ქვემოთების დაყენება სცადეს. მის საბრძოლო კომპლექტში ჯავშანგამტან-ცეცხლგამქნე-ტრასირებადი (B3T-37) და მსხვერვად-ცეცხლგამქნე-ტრასირებადი (O3T-37) ჭურვები შედიოდა. სწრაფსროლა წუთში მხოლოდ 169 გასროლას შეადგენდა, თვად ჭურვის საწვინი სიჩქარე კი 894მ/წმ-ს.

ქვემოთის დიდი გაბარიტებისა და კვების შვიდური სქემის გამო (მჭიდში 40 ჭურვი ეტოლდა), ის მოიერიშის ფრთაში არ ჩაეტა, რის გამოც მის ქვემოთ, სპეციალურ გარსშემოდენში განაიჯეს. ისეც და ისეც მჭიდის გაბარიტებიდან გამომდინარე, ქვემოთი ფრთის სამჭიდებლო სიბრტყიდან ძალიან დაბლა იყო დაწეული, რამაც ფრთის კონსტრუქციის გაძლიერება მოითხოვა. ამის გამო სროლისას ძლიერი შაიკირებელი მომენტით იქმნებოდა. გარდა ამისა, თითოეული ქვემოთის წინამ 302,5კგ შეადგინა, რამაც წინა მოდიფიკაციებთან შედარებით საგრძობლად გააოთხლა Il-2-ის პილიტაობა. მისი მაქსიმალური სიჩქარე 409კმ/სთ-მდე შეიძენდა.

სამავიეროდ, შაფკ-37-იანი 30°-იანი კუთხით ნასროლი B3T-37-ის ტიპის ჭურვი იოლად ხვერტდა გერმანული საშუალო კლასის ტანკების 50მმ-იან შუბლა ჯავშანს, მაგრამ მხოლოდ 200-250მ დისტანციიდან. ამეც კლასის ტანკების დაზიანება ნებისმიერი რაკეტისა და 500მ-იანი შესადგენელი, სავა-

ლი ნაწილის ნებისმიერ დეტალში მოხვედრა კი, როგორც წესი, ტანკის დაუეფეფელი გაჩერებას იწყვედა.

შაფკ-37-ის სროლა ცოდნას მოითხოვდა. ქვემოთების ძლიერი უკუცემის გამო მანნობრივ სროლა ძალზე რთული იყო. როგორც წესი, ერთ ვერზე მხოლოდ პირველი 2-3 გასროლა ზედგოდა მზანს. თვითმფრინვის მასის ცენტრთან ქვემოთების დიდი დაშორების გამო კი სროლისას თვითმფრინვი მგრალობას კარგავდა. ამის გამო შაფკ-37-ით შეიარაღებული მოიერიშის მოდიფიკაცია სერულ წარმოებაში არ ჩაუშვიათ.

გაცილებით უკეთეს შედეგს ქვინდა 1943 წლის გაზაფხულზე ორადილიან Il-2-ზე შპიტალნის 37მმ-იანი HC-37-ის ტიპის ქვემოთის დაყენებას, რომელზეც მუშაობა 1941 წლის ზაფხულიდან დაიწყო. ქვემოთის ავტომატიკა ლულის მცირე ბიჯით გადაადგილების პრინციპით მუშაობდა და მისი კვება ლენტური სქემით ხდებოდა. სიგრძე 3400მმ-ს შეადგენდა, სიანდაც 2300მმ ლულაზე მოდიოდა. ქვემოთი ერთდროულად ორ — ფრთისა და ძრავას ბლოკების ლილივში დასაყენებელ ვარიანტად შეიქმნა. პირველი 160კგ-ს მქონე კი 171კგ-ს იწინიდა. სწრაფსროლა 37x328-ის ტიპის ჭურვების გამოყენებით წუთში 240-260 გასროლას შეადგენდა. ფრთის ვარიანტში ორი ქვემოთი 4x2-MB-ზე დაყენდა. ლენტური ტიპის კვების წყალობით (თითოზე 100 ჭურვი) ქვემოთი უშუალოდ ფრთის კვება ზედაპირზე მაგრდებოდა და გარედან შედარებით პატარა გარსშემოდენით იხვერებოდა.

რაც შეეხება გამანადგურებელს, HC-37-ის გამოყენებით შეიქმნა ЯК-9-ს ახალი ტანკსაწინააღმდეგო მოდიფიკაცია ЯК-9Т. ეს ქვემოთი 34 სერისა LaIF-3-ის ტიპის გამანადგურებელზე გამოყენებ-

3788-იანი HC-37-ის ტიპის ქვემოთი შეიარაღებული მოიერიშე Il-2

**გერმანელების ჩამოგდებული
45მმ-იანი ქვემეხით შეიარაღებული ЯК-9К**

ბოდა. ორივე მათგანზე ქვემეხით ძრავების ბლოკების ღლეღობში იყო დამონტაჟებული. თუმცა გამანადგურებელიდან სროლისას, 350-400კმ/სთ სიქარისას, ქვემეხით ძლიერი უკუცემის გამო, რომლის პიკი 7500კგ-ს უტოლდებოდა, მიზანს მხოლოდ პირველი ჭურვი ანადგურებდა. 1943 წელს პოლიგონზე ჩატარებულ გამოცდაზე **ЛаГГ-3**-ის 30-ჭურვიანი ჯერიდან სახმელეთო მიზანს მხოლოდ 3 მოხვდა.

სამაგიეროდ, **HC-37**-ს ჯავშანსაწინააღმდეგო ჭურვს 500მ დისტანციიდან შეეძლო ნებისმიერი სახის მსუბუქი ტანკისა და თვითმავალი საარტილერიო დანადგარის გახერხება ნებისმიერი რაკურსით სროლისას. რაც შეეხება საშუალო კლასის ტანკებს, 500მ დისტანციიდან 5-10^მ-იანი კუთხით ნასროლი ამევე ტიპის ჭურვი ბორტების 30მმ-იან ჯავშანს ოილად ხერხვდა, შუბლა ჯავშანი კი მხოლოდ 350-400მ დისტანციიდან იხერხებოდა. ქვემეხით სერიული წარმოება 1945 წლის ბოლომდე გაგრძელდა და ორივე ვარიანტზე 6833 ცილის გამოშვებით დასრულდა.

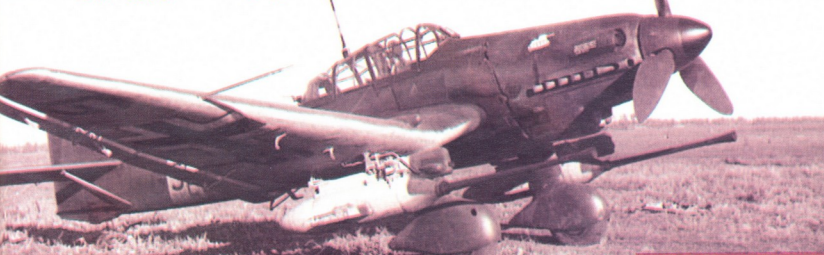
1943 წელს საბჭოთა კავშირში 45მმ-იან საავიაციო ქვემეხთზე დაიწყო მუშაობა. შპიტალნიმ საბაზო ვარიანტად **HC-**

37 არჩია. ახალი ქვემეხით გამანადგურებლების შესაიარაღებლად იყო განკუთვნილი, ის ძრავას ბლოკების ღლეღობში უნდა განთავსებულიყო. მაგრამ პრობლემა ისეთი 45მმ-იანი ლულის შექმნა იყო, რომელიც **ЯК-9**-ს სერიულ ძრავში დაეტეოდა. ახალი 45მმ-იანი ჭურვისთვის 37მმ-იანი მასრა აირჩიეს და ცვლილება მხოლოდ მისი ყელის დიამეტრში შეიტანეს. **HC-45** პირველი საბჭოთა საავიაციო ქვემეხით იყო, რომელზეც ლულის მუხრუჭი გამოიყენეს, — ის უკუცემის ძალის 85%-ს შთანთქმავდა. ქვემეხით 152კგ-ს იწონდა, სროლის ტემპი წუთში 260-280 გასროლას შეადგენდა, 45ხ328მმ-იანი ჭურვის საწეისი სიქარე კი 780მ/წმ-ს უტოლდებოდა. ქვემეხით, 29-ჭურვიანი საბრძოლო კომპლექტით, გამანადგურებელ **ЯК-9К**-ზე (**крупнокалиберный**) დააყენეს, თუმცა როგორც ამოცდებმა ცხადყო, მიზანს მხოლოდ პირველი ჭურვი ანადგურებდა, მაქსიმალურ სიქარეზეც კი, მხოლოდ სამჭურვიანი ჯერისას, მკვეთრად ეცემოდა სიქარე და თვითმფრინავი მდგრადობას კარგავდა. ძლიერი უკუცემის გამო ხშირად ზიანდებოდა საწვევისა და ზეთის მილსადენი. სულ 44 **ЯК-9К** ააგეს, ის სერიულ

წარმოებაში არ ჩაუშვიათ. ქვემეხით **HC-45** კი მხოლოდ 195 ცალი გამოუშვეს.

1943-44 წლებში საბჭოთა ტანკებსა და მოკავშირეების მძიმე ოთხბრავიან ბომბდამშენებთან საბრძოლველად გერმანელებმა გამანადგურებლებსა და მოიერიშეებზე 37-75მმ-იანი ქვემეხთების დაყენება დაიწვეს. რადგან გერმანულ შეიარაღებს ასეთი კალიბრის მქონე ქვემეხთების საცელი ნიმუშებიც კი არ გააჩნდათ, მათ იმპროვიზებამ მოუწიათ და ბაზად 37მმ-იანი **Flak-18**-ის ტიპის საავიაციო ქვემეხით, რომლის ავტომატიკაც ლულის მცირე ბიჯით გადაადგილებს პრინციპზე იყო დაფუძნებული. ის 295კგ-ს იწონდა, სროლის ტემპი წუთში 160 გასროლას შეადგენდა. საბრძოლო კომპლექტში მსხვერვად-ფუგასური (645გ) და ჯავშანგამტანი (685გ) ჭურვები შედიოდა. ეს უკანასკნელი ტანკების გასანადგურებლად გამოიყენებოდა. 30-გრადუსიანი კუთხით პიკირებისას მას 500მ დისტანციიდან 30მმ-იანი ჯავშანს გახერხება შეეძლო. გვიდა ხანი და შპიქნა ქვეკალიბრული ჭურვი, რომელიც 405გ-ს იწონდა.

**საბჭოთა ტანკების გასანადგურებლად
Ju-87G ძალზე ეფექტიანი საშუალება იყო**

BK 3.7-ისთვის ტურბინის მინოდება ორი ექვსტურბინი მჭიდრიდან ხდებოდა

1170მ/წმ-ის სიჩქარის სიჩქარისას, ვოლფრამის გულარის წყალობით მისი ჯავშანგამტანობა 1,5-ჯერ გაიზარდა.

გამანადგურებლებიდან BK 3,7 მხოლოდ G-4A, RI, R2 და R3 სერიის Me-110-ზე დამონტაჟდა. ერთი ქვეშეტი ფიუზელაჟის ქვეშ განათავსეს, რომლის სახაზინო ნაწილიც გარედან სპეციალური გარსშემოდგნით იხურებოდა. კეიპაჟის კაბინის ქვეშ განათავსებული ქვეშეტი კეება 72 ტურბინე გათვლილი მჭიდრიდან ხდებოდა. ამ გამანადგურებელს მოკავშირეების ბომბდამშენებსა და ნაწილობრივ სახმელეთო სამხინეების გასანადგურებლად იყენებდნენ. საბჭოთა ტანკებთან საბრძოლველად კი 37მმ-იანი ქვეშეტი მოპირა ბომბდამშენი Ju-87 Stuka აღჭურვეს. ტანკსაწინააღმდეგო მოდიფიკაცია Ju-87G-ზე ორი ქვეშეტი ფრთის კონსოლების ქვეშ, სპეციალურ კონტეინერებში განათავსეს. ამ ვარიანტში მისი კეება ერთდროულად ორი, კონტეინერის გვერდებზე არსებული მჭიდრიდან ხდებოდა, თითოეული ქვეშეტი ტურბინე იტყვდა. თვითმფრინავის ტანკსაწინააღმდეგო მოდიფიკაცია ძალზე ეფექტური გამოდგა. დაბალი სიჩქარით ფრენისა და კარგი მართვადობის წყალობით თვითმფრინავი ჯავშანკოლიონებზე შეტყვისას ძალზე კარგი საშუალება იყო. სხვათა შორის, Ju-87G-ის ეველაზე ცნობილია პილოტმა პანს ულრიხ რუდელმა 519 საბჭოთა ტანკი გაანადგურა.

1944 წელს გერმანელებმა Me-210A-0 და Me-410A-2-ის ტიპის ორძრევიან გამანადგურებელ-ბომბდამშენებზე ფირმა Rheinmetall-ის სატანკო 508მ-იანი ქვეშეტი ბაზაზე შექმნილი ანალოგიური კალიბრის ქვეშეტი BK-5 განათავსეს. ქვეშეტი საკეტის გაღება-დახურვა უკუკეტვის ენერჯი-

ის ხარჯზე ხდებოდა, ახალი ტურბინის მიწოდებას კი სპეციალური პნემატური მოწყობილობა უზრუნველყოფდა. ქვეშეტი სიგრძე 1143მმ-ს შეადგენდა, საიდანაც 584მმ ლულაზე მიდიოდა. ტურბინის 500მ/წმ-ის ტილი სიჩქარის სიჩქარისას, სროლის ტემპი წუთში 40-45 გასროლას უტოლდებოდა. მაყარ ნაჟლად ქვეშეტი წინა თიულეობდა, — დამტენ მექანიზმთან ერთად ის 592-გ-ს შეადგენდა. საბრძოლო კომპლექტი მრავალი ფორმის მჭიდში განთავსებულ 21 ტურბინე ითვლიდა. დიდი კალიბრის მიუხედავად, BK-5-ის ძლიერი უკუკეტვა უარყოფითად მოქმედებდა თვითმფრინავის კონსტრუქციაზე და თავად ქვეშეტი ხშირად გამოდიოდა მწყობრიდან. მიუხედავად ამისა, 30-ტურბინიანი საბრძოლო კომპლექტით ქვეშეტი რეაქტიულ Me-262A-1a-ზეც იყო დაყენებული. ეს ვარიანტი სერიულ წარმოებაში არ ჩაუშვიათ, სულ 300-მდე BK-5 დამზადდა.

508მ-იანი ქვეშეტი მთიარადებელი Me-410A-2

ძალე გერმანელმა ინჟინრებმა PAK-40-ის ტიპის ტანკსაწინააღმდეგო ქვეშეტი ბაზაზე 75მმ-იანი BK-7.5-ის ტიპის საევიაციო ქვეშეტი შექმნეს, რომელიც მოთიერებზე Hs.129B-3-სა და ბომბდამშენ He-177B-ზე დაიყენეს. ამხელა კალიბრის მიუხედავად, მისი გამოყენების ეფექტურობა 50მმ-იანი BK-5-ისგან იდიად არ განსხვავდებოდა. ძლიერი უკუკეტვა თვითმფრინავის კონსტრუქციას აზიანებდა, ძალზე დაბალი სწრაფსროლა კი ცეცხლის შედეგიანად წარმოების საშუალებას არ იძლეოდა. ამას მცირე საბრძოლო კომპლექტიც ემატებოდა.

1940 წლიდან ინგლისურმა საბომბდამშენო ავიაციამ გერმანიის ტერიტორიაზე დაღამობით რეგულარული რეიდები დაიწყო. 1942 წლის გაზაფხულში სოეთის რეიდების ინტენსივობა მკვეთრად გაიზარდა, — ხშირად ბომბდამშენების რაოდენობა 700-800 ერთეული აღწევდა. მათ სამხინეს სამტყველო ობიექტებთან ერთად გერმანული ქალაქების საცხოვრებელი კვარტალებიც წარმოადგენდა. მათთან საბრძოლველად ლუფტვაფემ დამის საგამანადგურებელი ავიაცია შექმნა, რომელიც ისეთი ტექნიკური მიღწევებით იყო აღჭურვილი, როგორცაა ადრეული რადიოლოკაციური აღმოჩენისა და სახელმწიფო კუთვნილების ამოცნობის სისტემები. ბრიტანული და მთი უმეტეს, ამერიკული მძიმე ბომბდამშენების ძლიერი თვდაცვითი შეიარაღების გამო, გერმანელებმა ახალი სახის შეიარაღების — Schrage Musik-ის (არასწორი მუსიკა) გამოყენება დაიწყეს. „არასწორი მუსიკა“ პირველად ჯერ კიდევ 1918

წელს, პირველ მსოფლიო ომში გამოიყენეს. მამინ ცნობილმა მფრინავმა, შუმდგომ კი კონსტრუქტორმა გერმარდ ფონილერმა თავის გამანადგურებელზე ორი ტყვიამფრეველი ისე დააყენა, რომ მათ სროლა პირაზონტალის ზეეთი განსაზღვრული კუთხით შესწავლიდა. 1938 წელს ფონილერმა თავისი გამოცდილება გერმანიის ავიაციის სამინისტროს შეახსენა, მაგრამ მისი წინადადება უპასუხოდ დარჩა.

უკვე მეორე მსოფლიო ომში, 1941 წელს ღამის გამანადგურებლების ჯგუფის მეთაურმა, ლეიტენანტმა რუდოლფ შენერტმა ჩაითვალა, რომ მოკავშირეების ბომბდამშენებთან საბრძოლველად ცეცხლის გახსნისას გაცილებით შედეგიანი იქნებოდა ბომბდამშენის ქვეშ პირაზონტალურად ფრენა, ვიდრე შტეტკა ქვევინანტით შენერტმა გერმანიის პაერსაწინააღმდეგო თვალდაცვის ხელმძღვანელს თავის ღამის Do.17-ზე ტერტიკალურად ზეეთით მსროლოდა ტყვიამფრეველის დაყენება შესთავაზა. თვითღამისი წინადადება უარყვეს, მაგრამ 1942 წლიდან ავიაციის შუიარადების გამოცდის ცენტრში ამ საკითხზე ინტენსიური მუშაობა დაიწყო. როგორც გაირკვა, ოპტიმალური ტყვიამფრეველის ფერტიკალური დაყენება კი არა, ვერ 65-70 გრადუსული დახრილი მდებარეობაა. ამ შემთხვევაში გამანადგურებელს სამიზნის მიმართ უფრო დიდი კუთხური სიქარით შეუძლო გადაადგილება.

გამოცდის შედეგებზე დაყრდნობით, 1943 წელს სამი Do.217J ზვეით მსროლოდო ითიზი MG-151-ით აღჭურვეს. იმავე წლის მისში კი ბერლინის თვზე პირველი ბომბდამშენი ჩამოაგდეს. პირველი წარმატებების შემდეგ, 1943 წლის ფლისიდან Do.217J-სა და Ju.88C-ს ტიპის ღამის გამანადგურებლებზე შუიარადების ახალი სტანდარტული კომპლექტების დამონტაჟება დაიწყო, რომელსაც Schrage Musik-ი შეარქვეს, რაც გერმანულად „არასწორი მუსიკა“ ნიშნავს. შესამე რაიხში ჯაზი ზანგებისა და ებრაელების მუსიკად ითვლებოდა და ამიტომაც გერმანიაში სასტკად აკრძალული იყო. პრაბაგანდისტებმა კი მას Schrage Musik-ი შეარქვეს. ასევე უწოდეს არასწორად დაყენებულ ქვეშეშებს.

„არასწორი მუსიკის“ გამოყენებისას, გამანადგურებელი მოწინააღმდეგის ბომბდამშენს „მკვდარი“ ზონიდან უტყვდა. გამანადგურებლის დანახვა მიწის ფონზეც გაცილებით რთული იყო. ქვე-

7588-იანი BK 7.5-ით შუიარადებული მოიერიზე He-119

იდან შეტყვისას სამიზნის ფართობი უფრო დიდია, ვიდრე უკნიდან შეტყვისას, რაც ზრდის მისი დაზიანების ალბათობას. რადიოლოკაციური სადგურის მეშვეობით მიზნის აღმოჩენის შემდეგ, „არასწორი მუსიკით“ აღჭურვული გამანადგურებელი პოზიციას 50-200მ-ით ქვეით იკავებდა, სპეციალური სამიზნის საშუალებით კი მფრინავი მიზნის ფრთებს უმიზნებდა, ხადც საწყვიის აუზები იყო, და ცეცხლს ხსნიდა (ფიუზელაჟს ჩამოუგდები ბომბების დეტონაციის შიშით არ ესროდნენ). „არასწორი მუსიკა“ შკაცრად იყო გასაიდუმლოებული და ბრიტანელები დიდი ხნის განმკულობაში ვერ ხვდებოდნენ ბომბდამშენების გაზრდილი დანაკარგის მიზეზს. მაგალითად, 1944 წლის 19 თებერვალს, ლაიფციგზე რეიდისას, მოკავშირეთა 823 ბომბდამშენიდან 78, ანუ 9,4% ჩამოაგდეს, 30 მარტს კი, ნი-

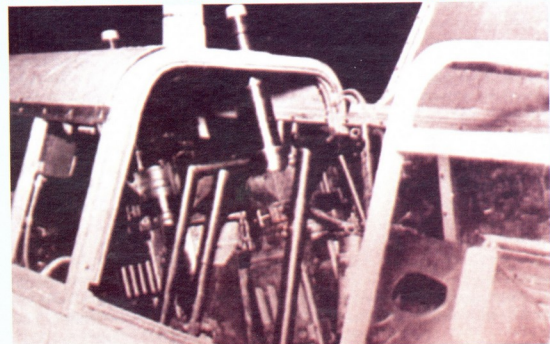
ურნბერგის დაბომბვისას, 795 თვითმფრინავიდან 94 ერთეული, ანუ 11,8% განადგურეს. „არასწორი მუსიკით“ ყველა გერმანული ღამის გამანადგურებელი იყო აღჭურვული: Do.217N – 4xMG-151/20, Me-110G-4 – 2xMG FF, Me.262B-2 – 2xMK-108 (არასტერიული მოდიფიკაცია), Fw.189 – 1xMG-151/20, Ta.154 – 2xMK-108, He.219 2xMK-108, Ju.88C/G – 2xMG-151/20, Ju.388J 2xMK-108.

სხვათა შორის, მეორე მსოფლიო ომში ანალოგიური სახის დანადგარები ააბონელებსაც ჰქონდათ B-24-ისა და B-29-ის ტიპის მიმე ბომბდამშენებთან საბრძოლველად ააბონელებმა „არასწორი მუსიკით“ AGM5, D4Y2-S, P1Y-S და J1N1-C-ის ტიპის თვითმფრინავები აღჭურვეს.

თიშურ კულუზაშვილი

გაგრძელება შემდეგ ნომერში

„არასწორი მუსიკით“ აღჭურვული ღამის გამანადგურებელი Me-110

კაპი, რომელსაც გერმანიის

ჩაძირა უფრო

გაი გობსონი და მისი ეკიპაჟი

გერცელებული არმია, ცნება „სპეციალური ოპერაცია“ მხოლოდ და მხოლოდ სპეციალური დანიშნულების ნაწილებს სუქუა, მაგრამ ასე არ არის. სამხედრო ისტორია არაერთ სხვადასხვა სახის სპეცოპერაციას იცნობს. ერთ-ერთი ყველაზე უცნაური საპატრონო სპეცოპერაცია შორეულოდ იმის შუახანებში ჩატარდა და მას „chastise“ (აჭარბულად: „აჭარბებ“) ეწოდებოდა.

1943 წლის მარტის ერთ დღეს დიდი ბრიტანეთის სამეფო სამხედრო-საპატრონო ძალების მძიმე ბომბდამშენი „ლანკასტერი“ გერმანიაზე მორთვი თავდასხმად ბრუნდებოდა. თვითმფრინავის შტურმალთა ახალგაზრდა მადრი გაი გობსონი იყდა. ეს მისი შეუძლებლსწინა გაფრენა იყო და წინასწარ ტეტებოდა სავსებით დამსაზრუნველი მოსალოდნელი დასწყებით.

გაი გობსონი ომში 1939 წლიდან, საბრძოლო მოქმედებების დაწყებისთანავე ჩაება, მონაწილეობდა ცნობილ საპატრონო ბრძოლაში „ბრიტანეთისთვის“, არაერთხელ აუფრენია ცაში შორსმოქმედი ბომბდამშენები და ღამის გამანადგურებლები, ამიტომაც, ბუნებრივად, გადაღლილი იყო. თუმცა გობსონის გეგმას ხორცშესხმა არ ეჭურა. დღით მადრიის ოთახში უკვე იდგა ესკადრილის პილოტანტი „შესიდან“ მალბურნი ბრძანებით გობსონი სასწრაფოდ უნდა გამოცხადებულყო საავიაციო ჯგუფის შტაბში.

ვიაციის ვიცე-მარშალი კოპრენი ბედი ჯარისკაცი იყო და უხესიტყვობა არ უყვარდა: „არას იტყვივი ვიდრე ერთ

გაფრენაზე“ გობსონი შუება, — ისე გერმანული საზენიტობი და ღამის გამანადგურებლები, ისე პროექტილობის დამამრძებელი სხეებითა და ტექნიკურების ტრანსპორტი განათებული გერმანიის ცა?! მაგრამ მხოლოდ ესღა თქვა: „რა გაფრენა, სერ?“ პასუხი ბუნდობი, მაგრამ დამაინტრიგებელი იყო: „მეტად მნიშვნელოვანი გაფრენა. შესაძლოა, ომის განმავლობაში ყველაზე მნიშვნელოვანი. მეტს, სამწუხაროდ, ვერაფერს გეტყვი. მოაკლავთ ამ საქმეს ხელს?“

სამეფო სამხედრო-საპატრონო ძალებში ოფიცრებს შორის სავსებით დემოკრატიული ურთიერთობა იყო და როცა გობსონმა დაიდა უკასუხა, შხად ვარ, ოდნე აღარ მასხოეს, სად დიეტუე „ზაფხულის კომინიზონი, ვიცე-მარშალმა ისღა უთხრა, ასე საქმაროდც არ არის საქმი. ასე დაიწყო შხადება შორეულო ომში ერთ-ერთი ყველაზე სარისკო საპატრონო ოპერაციისთვის. გაი გობსონი სპეციალური დანიშნულების ესკადრილის შიარავი დაინიშნა, რომელსაც დროებით, სანამ ჩვეულებრივ ნომერს მიანიჭებდნენ, უბრალოდ „X“ (იქსი) უწოდეს.

ცალკეული საავიაციო ნაწილის შუქნაზე ბრძანების დაწერა ერთია, მაგრამ საჭირო ხალხიც ხომ გაჭირდება? — პილოტები, მექანიკოსები, მეიარაღეები, შტაბისტები, საჭიროა დოკუმენტების გაფორმება, თვითმფრინავები და კიდევ უამრავი ისეთი საქმის გაკრება, რასაც საბრძოლო დაეღებასთან არაფერი აკავშირებს. მუხეზად ამისა, ესკადრია ორ დღეში შუქნა.

გობსონი უფლებს მისცეს სამხედრო-საპატრონო ძალების ნებისმიერი ნაწილიდან გამოცხებინა საჭირო ხალხი. საგულისხმოა, რომ მან არც იცოდა, რა დაეღების შესრულება მოუწევდა.

შიარავობისგან ნაბრძანები პეინდა ზღვის თაზე, მაქსიმალურად დაბალ სიმაღლეზე გადმობრუნებული წერიანი და ამის ესკადრილიას არც უმაღავდა, არც შიი უკვირდით არაფერი, რადგან საბრძოლო საქმიება ყველა შიიანი გაძიცილი იყო.

თავდ გაი გობსონი თავის ესკადრიაზე წერდა: „ყველა შიიანიმა ბომბტორობილი საქმი იმაზე კარგად იცოდა, ვიდრე მსოფლიოს ნებისმიერმა ესკადრიალმა. აქ ისეთი მსოფლიოს ყველა კუთხიდან ჩამოედინენ: ზუსტრალიიდან, ამერიკიდან, კანადიდან, ახალი ზელანდიიდან, დიდი ბრიტანეთიდან. ყველა ერთი ოვეთი იყო შუქრობილი — შტრისთვის გასაქანი არ მიეცათ... ეს იყო მსოფლიოში საუკეთესო გუნდი. დიმი თუ იტყვის, ასე არ არისო, დაცივის ვინა იყება“.

მაღლე საგულისხმოა ესკადრილის შიარავის რანგში გაი გობსონის პირველი რაპორტი: „ესკადრია ჩამოყალიბდა 2003.43 წ; წერილებისათვის საჭირო საშუალებები მივიღე მხოლოდ 25.03.43 წ; ამ პერიოდში ჩატარდა რამდენიმე სასწავლო გაფრენა დაბალ სიმაღლეზე. ესკადრია დაივი ორ რჯოლად 22.03.43 წ; პარაშუტები არა გაეჭეს, მაგრამ რამდენიმე ცალი ვიხი-ივი 57-ე ესკადრილისგან. ვერ ვიცივ არა გაეჭეს მამკული ვილტები, თუმცა ჩენნი შტრისები ზღვის თაზე ფრენისას ამას ვერადლებს არ აქცივენ. უმრავლესობს

აზროთ, ისე დაბლა დაფორინავით, რომ სა-
შში არაფერია. ყველა თვითმფრინავი გამ-
ართულია. წერისები სრული სვლით ხვალ
დაიწვება. კეიპაეები დაკომპლექტებულია“.
რამდენიმე დღის შემდეგ მიაბრუნეს გიბსონს
საეიაციო ვჯუვის შტაბის მეთაურთან
გამოიძახეს. აქ აცნობეს, რომ უნდა შე-
ვედროდა მეტნიურს, რომელიც პროექტში
მუშაობდა. ჩანაწერებში გიბსონი ამ კაცს
ჯევის უწოდებს, მისი ნამდვილი გვარ-სახ-
ელი კი იყო ბარნის უილისონი, დონ ბრიტა-
ნეთში საქმიად ცნობილი ავიასტრუქტურ-
ტორი. შებენდა საიდუმლო მიწისქვეშა
ბუნკერში შედგა. მასში რამდენიმე კაცი
მონაწილეობდა. თვის სამეცნიერო ცენტრ-
ში შეკრებილ სამხედრო მფრინავებს უო-
ლისონს ზოგადად განუმარტა, რა დავალებას
შესრულება მოუწევდაო, მაგრამ სახელდ-
ობ რომელი ობიექტი იქნებოდა შეტყვის
მისანი, არაფერი თქმულა.

უილისონის განმარტების არის ასეთი იყო:
მტრის ტერიტორიაზე არის რამდენიმე
ობიექტი, რომელიც აკურდნან შეტყვეობის
ადგილი მისაწვლივია. ყველა მათგანს
უდიდესი სტრატეგიული დანიშნულება
აქვს. მათ განსაზღვრულად აუცილებელ-
ია ესკადრიალი ეკიპაჟების უზუსტები
მუშაობა, ბომბის მოხვედრის დასაშვები გა-
დაცდობა რამდენიმე მეტრის არ უნდა
ადემატებოდეს. მუშაობა სახეობით
არტილერიის მძლავრი წინააღმდეგობის
თანხლებით მოუხდებოდათ. ბრტყელ
ძირად მძიმე ბომბდამშენ „ლანკასტერს“
შორ მანძილზე ასაფეთქებელი საშუალებ-
ების — ბომბების არ ნაღების საკმარ-
ადი დიდი ტვირთის წადება შეეძლო. მაგრამ
საბრძოლო კომპლექტის დაცლა ძალზე და-
ბალი სიმაღლიდან, დაახლოებით 100
მეტრიდან იქნებოდა საჭირო. ამისთანა,
ბომბდამშენების საბრძოლო კურსზე გასე-
ლა წყლის ზედაპირზე, ანუ მკაფიო ორი-
ენტირების ვარჯიშ მოუწევდათ.

ბილის და ბილის. დდება დღე, როცა
617-ე ესკადრიალის მეთაურობა აწინაბა,
რომელიც სამიზნისთვის უნდა შეეჭათა —
ეს იყო ჯებირთი რურის ველზე.

რური გერმანიის უმთავრესი ინდუს-
ტრიული რაიონია, აქ უამრად ექანამბორის
მდარია და ფოლადის ქარხანაა. სამხედრო
დანიშნულების გერმანული ობიექტების
უზრტესობა ქვეყნის ტერიტორიაზე იყო გაბ-
ნეული. მძიმე მძიწვეულობის მსხვილი
ობიექტების გადატანა შეუძლებელი იქნე-
ბოდა. რურის ხუბის სუსტი ავგილი
წყლით მომარტება იყო: ჯერ კიდევ 1911
წელს გერმანელებმა აქ უხარმასარი ჯე-
ბირი ააგეს, რამაც გადაცტა მენის ველი,
სადაც მდინარე რური მიედინება. ამ კაშხ-
ლის მუქუობით გერმანელებს სამრწველო
საწარმებსა და მოსახლეობას წყლით ამ-
არაგებდნენ. ჯებირი სივრხით დაახლო-
ებით 780 მეტრი იყო, სიმაღლით — 46
მეტრი; ხელურწირი ტბა თითქმის 20 კი-

ლომეტრზე იყო გადატვირთული და 140 მეტ-
რნა წყალს იტყვდა. შორიახლოს კიდევ
ერთი ჯებირი იყო, გაცილებით პატარა,
რომელსაც „ზირაქს“ უწოდებდნენ.

ორივე ჯებირი რურის ველის მიუღო
წყლის თითქმის 76%-ის აკვედა. ჯებირებ-
ის დანგრეული მძიწვეულობისა და მოსახ-
ლეობას წყალი კატასტროფულად დააკ-
ლდებოდა. გარდა ამისა, წყალდიდობა,
რომელიც ჯებირების განადგურების შემ-
დეგ დაიწება, ისეი ნგრევის გამოიწვევს, რაც
უსტაბილს დაბომბვასაც არ ძალუძს.

საზოგადოდ, კაშხალი საკმარის მყარი
ნაგებობაა, ამიტომაც მის დასანგრევედ
საჭირო იყო არა ჩვეულებრივი საეიაციო
ბომბი, თუნდაც დიდი სიძლიერისა, არამედ
რადიკ სხვა და ბარნის უილისონსა სკმარდ
უნებარი იარაღი შესთავაზა მფრინავებს.
მისი გათვლებით, ჯებირის წყალტყმა წაწ-
ილის ახლოს მძლავრი აფეთქება დამრ-
ტყმულ ტალღას საშუალებას მიეცემს შეა-
რთოს ჯებირის კონსტრუქცია, მტკიცე, შეი-
ძლებლა, მამხრე დაანეროს. უილისონს ხე-
ლმძღვანელობით მოემუშავა ცილინდრულ
ფორმის ნაღმი, რომელიც უშუალოდ
დაბალი სიმაღლიდან გადადების წინ სპე-
ციალური სისხტებით ბრუნვას იწყებდა.
სწორედ ბრუნვის ხარჯზე ხდებოდა ნაღ-
მის წყლის ზედაპირიდან რაკოშტირება,
სანამ კაშხლის ახლოს ჩაიბრებოდა და გან-
სახლებულ სიღრმეზე აფეთქებოდა, —
სამაღლი ნაღმს პილდოსტრატეკური ამფეთქ-
იქი ჰქონდა.

სანამ ნაღმს ამუშავებდნენ და ცდიდნენ,
გიბსონის ესკადრიალი ინტენსიურ წერით
მის გაიდაღა: მფრინავები რაბით ზედაბლ
სიმაღლეზე ფრენაში, როგულ მე-
ტრიობობებსა და მტრის პარსაწინააღმ-
დეგო თაღაცეის წინააღმდეგობის
პირობებში ვარჯიშობდნენ.

ნაღმების გადაგრამი მთავარი სიროულე
ის იყო, რომ ნაღმი 18,3 მ-იდან, 400მ-სი
სიჩქარით ფრენისას, კაშხლიდან 400 მ-ის
დამბორებით უნდა ჩაბოვდოთ.

ამ პრობლემის ზემდსწრებით დაცვა იმი-
სათვის იყო საჭირო, რომ ნაღმს დროზე
ადრე არ აფეთქებულყო ან კაშხლის იქით
არ „გადამბრტარიყო“. საბრძოლო კურსზე
დადგომისას, ბომბდამშენს რომ სიმაღლე
ზუსტად დაეუქსირებინა, ყველა თვითმ-
ფრინავზე ორი-ორი პროექტორი დააყვეს —
ცხვირისა და კუდანს. პორაზონტანს
გარკვეული კუთხით მიმართულები, 18,3 მ
სიმაღლიდან წყლის ზედაპირზე
გამოკველი „რეიანს“ ქმნიდნენ.

ოქტობრია 1943 წლის 16 მაისისთვის
დაიგეგმა — ამ დღე, უფრო სწორად, დამტ, კაშხლიდან წყლის მაქსიმალური დრე იყო
მოსალოდნელი. გარდა ამისა, სუესმთვარ-
ეობის დამე იყო, ესე იგი, მფრინავებს კარ-
გი საფრეი პირობები ექნებოდათ ამ დრო-
სათვის ყველა ეკიპაჟი ზემდსწრებით იყო
გაწერითილი. ნაღმების გადასოვლად სპე-
ციალურად მოდერნიზებული 20 „ლანკას-
ტერა“ კი პოლიტონის დონორმდარის ავი-
აბაზა სემპტონში ელოდებოდა.

მდინარე მენის კაშხლისგან გიბსონმა 9
ეკიპაჟი წაიყვანა; მთავრ ვჯუვის, კაპიტან
მაკარტის მეთაურობით, 5 ბომბდამშენი
„ზორაქსები“ უნდა შეეჭათა. მესამე
ჯგუფი, რომელსაც კაპიტანი ტაუნსენდი
მეთაურობდა, 5 „ლანკასტერი“ სათადრო-
ლო იყო.

მაკარტის ვჯგუფი 2100 საათზე აფრინ-
და და კურსი „ზორაქსზე“ აიღო, მაგრამ
პოლანდის თაზე უძლიერესი საზრტო
ცეცხლში მოხვდა. ორი ბომბდამშენი
დაკარგეს, ორიც დაზიანებული უკან დაბ-
რუნდა. ფრენა მხოლოდ ვჯგუვის მეთაურ-
მა, კაპიტანმა მაკარტიმ გააგრძელა.
აფრინისას ის მცირე ხარეების გამო დაე-
ფრინდა და ვჯგუფს 100 კმ-ის დაბორებით მი-
ჰყვებოდა უკან, ამიტომაც ასედა გერმან-
ული საზრტოების ცეცხლი.

ამასობაზე გიბსონის ვჯგუფი სამხრე-
თისკენ მიფრინავდა. „ლანკასტერები“ სან
რგოლად — თითოეულში სამი მანქანით —
მიფრინავდნენ.

შევე შეადგინა, ყველაზე გვიან, საბადარბო გვერდს ავირინა. მისი ამოცანა იყო შექმნოლადგვიანდა შექმნილად მახლობლობა მონხის და იმ შემთხვევაში, თუკი რომელიმე გვერდის კვალი დღეღუღას ვერ შეპარებულა, ჩანაცვალა.

რუისი ოლქის პავრსანინადამდეფო ძირინადი კენჭების გვერდის ავლით გიმბინადი გვერდი მონხის რაიონში გაიყვანა და მალე ინგლისელმა მფრინავებმა დაინახეს მთავრის შუქით განათებული კამალი. მერე კი დაიწყო ის, რითვისაც 617-ე ესკადრლილი რადრქინიშ თვის განმკვილობაში ეშხადღობდა.

გობსინი დიურგარეი ძრქვლით აღწერს მემუარებში იმ დამეს: „ჩვენ ფართი წრე შემოხვებით და მთავრის უკან მოექქვითი, ტბის ობჟეკტი, აღმოსავლეთი პირდაპირი კურსი ავიღეთ და დიურწეთი პაკობაჲ წყლის ზღადარბისკენ, რომელიც 2 მილზე დადრით. ცხვირის ტურვლის წინ ჯავრისის ხილქვები აღვიმართა, ჩვენ კომპლასკ ვხეღადვით და რაბტესაც, საკრილი, ვეღღაფრეთ. ჩვენმა ბომბარდირმა სკეშმა თქვა: „რა საუკეთილი სურათია, პირდაპირ ჯვდოსნრია“.

როგორც ვეღღა ბომბარდირი, როცა დაძინებების წერტოლს ვერ ზედეს, სხესკე ობჟეკტი ვეღღადა, მაგრამ როცა მადღად ნამძეს დაღაფრებინო, მამძნეჲ მკითხა: „აქწწწრების წასხესას აპირებდი? ღამის ზეჲეს წამოღედი“.

„მშვიდად, სემე, ახლავე ავიღებ სიმაღლეს“. მერე ტრის მფეებრწუნდი: „ტერი, სიმაღლე შემპარეჲ; პალეორმა, „სისქარე გაკინტროლე, ბორტინფინერი“; ტრევირის: „სიამაზადი ტეგვამტერქვევები და მისრულივები“; სემე: „სამე, დაიწყო“.

ტრემი პრეფექტობაში ჩართი და ბრძინების გაცემს დაიწყო: „ქვემოთ, ქვემოთ, ქვემოთ, თანაბრად, თანაბრად“.

ჩვენ ზუსტად 60 ფუტის სიმაღლეზე მიფერინავდით.

პალეორმა სისქარეს აკინტროლებდა. ჯერ ობჟეკტი გამოეშვა ფროუაკენში, რომ თითქმინებოდა დაემუხრებქვინა, შემდეგ ობჟეკტი მოუმატა გზას, რომ სისქარის ინფლატორის ისინი ზუსტად წითელ რისკზე გაჩერებულყო. სემემმა კომპში ამილილი მიზანში, შემდეგ ტუმბლების განსაკურებლის ხმა და ამფიკეტებლები საბრძოლოდ შეაყენა. მე საბრძოლო კურსი დივიზორე.

მტრის მქმნიტობი ზეღადენ, როგორ ეუბნებოდვით, პრეფექტობის შუქის დაწახეჯა ჯებრინად 2 მილზე შეეღლი. ბუნებრეგია, ცეცხლი გასწესდა და თითქმინებოდა მონხის რაიონში ტრასები წამოყვია. ეს სამხედლო მიმეტტი იყო. წუთში 4 მილის სისქარით მიდღიდითი მისი უფეღადეკ არ გვეჩინა, ჩვენწერე მომატებრე მთისთვის გზა აგვეკვია, რომ არ გავყვანდვებრებოთ. აქვედ წუთიც და ვეღღადა და

ვიხიცივებით, კი, ასეა, რა სამხედლო გრინაბა შამე“, — გამოიღვა ფერტი.

ჯერ კიდევ რადმეტტი ასეული ობჟეკტი უნდა გვეჩინა, მაგრამ პალეორმა გეგმე: „თუკი დანებტი მაგ შესს სახელურებს და მშად თუკი საკრილიდან ჩემს გადასირეკად, თუკი მომკლავენ“.

როცა შევეღღე, ბორტინფინერი, ცოტად არ იყო, შეტეხებულე მქეჩნა. ამისობაში „ღანკასტერი“ წინ მიიწვდა და საშუბლე მინახე სეკვიალურ სამხედრო მაიმეტტი. სემეს მადანს სამხედრო აქვირდა და ხელი ნადმების ჩასაყრელე დღაღესე ჰქინდა.

ბორტეუ სეკვიალური შექანინში ამეუღრდა. მას ნადმი სპირო წერტილობა უნდა ჩამოეღლო (როგორც ვიმეღრენებელი). ტერი სიმაღლეს აკინტროლებდა. ჯო და ტრევირე ტეგვამტერქვევის ღლელები დაატრიალეს. გერმანელ მქმნიტრებს ჩვენ დაწახეჯე სესხებით მჭავილე შექვლით, მაგრამ მადანს დაღადა მფერინავდითი ცვლი წინათგრინობა დამეუღვლა. ჩემს თითქმინებოდა ისე პატარა იყო, ჯებრით კი ვეღღებოდა, სემე და მჭარი. ჩვენ ტბის ობჟეკტი დეტრიალესებით და ჩემმა მსროლელებმა მტრის საზენიტობებს ცეცხლი გაუხსნეს. მათიც დაეკვიმინეს, ირგულიე ტურვები ზუსუნებდა. რატომღაც არც ერთი არ მოვეღღედი.

„მარცხნივ, კიდევ უფრო მარცხნივ, თანაბრად, თანაბრად, ასე ვეჭვობით ტურვინს!“ — ჩასხობდა რაკის სემე. რადმეტტი წამღე და ცხვირის ტურვებში ჯვის აკაკინტროლებს ტეგვამტერქვევის მანიბოზილი ტრასების გადმოაწინა, რომლებიც გვერდის მარცხენა კომეს მოხვდა. ვფერტინე, ჩემ ვეღღეთი როგორ მოიკურტა პალეორდი. დაწვრილი ღრწის სწი დაღვა.

სიცოცხემ აირწინადილე შემოაღწინა. სარკემკლს ტეგვების ჯემმა ჩაუქროლია, ელექტრონადგვირდინა გამოსროლილი ვეღღა ერთი ფრწისა ჩანდა. გერმანელები ძილზე უხერხილდ ისინდრენ.

ჯებრისი კედელი სულ ახლოს იყო. სემემს შეგვიყვინა: „ნადმი გადავადებოლა!“ პატრმა წითლად რაკეტა გაუშვა, რომ მქმნიტობი დაებრძობებინა.

და ვეღღედირომ დატრინდა. ვიღაცამ რადმიწმა თქვა: „მჭავრია, ღღეფრი. კარგად მუშაობს“. მერე ვეღღეფრი დაბოჯრდა. ფოცლე შეთხებულა, ჩვენ ცეცხლს ობჟეკტი დაღღეღეთი და შეუბინ ამოესრულიე.

„ახლა სერის ვაჩეგებ ამ ნადრლეუს“, — თქვა ტრევირმა და ჯებრის გრძილ ჯებრში დაღწინა, სანამ ჯებრით ტეგვამტერქვევის ცეცხლის მისაწყობლობის ძილმა არ აღმოჩნდა. როცა უკან შეპოებრენითი 1000-ფეტიანი წილის სეგეტი დეფინაბოთ ეს მდინა წინაში იყო, რომ სემემ ზუსტად დაეღმინა და ნადმი სწორედ იმ აფეიკდა, სადღე საჭირო იყო. როცა ახლოს მჭეფრინდებოდა, დეფინაბოთ არ ნადმის აფეიკეპას დადი მორეო დატრიალებინა, წყალქ

ღღდა და ქივებობდა, თითქოს ქარიშხალი მიტეხებოდა. რადე გვეჩინა, რომ ჯებრით მიტეხებოდა, ჯემს წილის უზარმაზარი მასა გადმოიფრეკა. ობჟეკტი ვიფეიტი, დაღვედიდა, რადგან ნადმების გადაწვა მხოლოდ წილის მისარეკულ ზედაპირზე შეიძლებოდა, — ტბა უნდა დაწვინებოდა.

10 წუთი გავიდა, მაგრამ ჩვენთვის საათები იყო. პოპოსთვის კი, ალბათ, საუკუნე, რადგან შეტყვის მას უნდა შეტყია. ამისობაში გერმანიის ვეღღა გამანადგურებელს უნდა მოეყვარა ობჟეკტი მონხის ობჟეკტი. თივდნენ, რაც გვეჩინა განზახხული, მაგრამ ჩვენ მადანს დაღადა დღეფრინავდითი ამტრომაც ვერ დაგვიანახდენენ და ვერე შემოგავიციდნენ.

როგორც იქნა: „შეგვიღილი შეტეგე“. წარმატებას ვისურვებოთ“. ა.ო.ე. ვიწყებ“.

პირი ობჟეკტი ზრეულ ბჟეიყო, მაგრამ უღალატე, როცა ვეღღე იმს შეტყობდა, ეს საქმე საუკეთესოდ იციდა. ისიც იმ ხეზმობრის გამტარა, სადღე სულ რადმეტტი წუთის წინ აფეიკა. მჭავილე ვხეღვდით მისი პრეფექტობის შუქს, რომელიც ერთი მილიანი ღაქად იქცა, როცა თითქმინებოდა წილის ზედაპირზე გასწინდა. ვხეღვდითი როგორ უახლოვებოდა ჯებრის, გერმანული მქმნიტობი, როგორც იქნა, მიხედნენ, რომელი მიმართულებებში მიდღიდნენ თითქმინებოდა და ცეცხლი დაღწინეს ობჟეკტი. როცა პირი მიხედნენ 100 იარბზე იყო, ვიღაცამ რადმიწმა დღეღადა: „ჯანგანა, ჩამოვადე!“

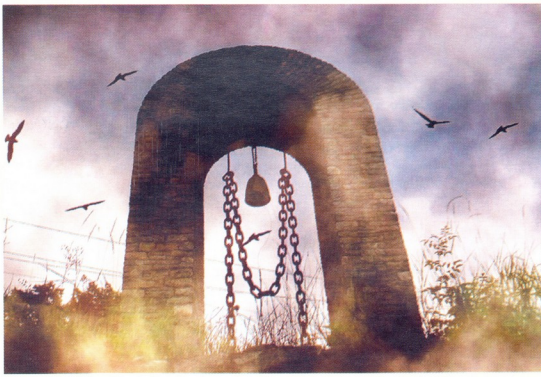
პირის მძინება იწყოდა. ტურეო საწვეუბი ერთიორე აქვს მოხვდა და ახლა თითქმინებოდა ალის გრძილი კურსი მიჰყვებოდა. ნადმი ჩამოაგლი, მაგრამ ეტეობა, ბომბარდირი დაღწეობა იყო, რადგან ნადმმა ჯებრის გადაღწეობა და პირდაპირ ელექტრონადგვირდინა შეჩინებოდა. პირი ობჟეკტი მიდღიდითი იბრძობდა, რომ როგორც სიმაღლე ავიღე და გაეკავსთვის გადატრიალის საშუალებე მჭეკა. როცა 500 ფუტზე აღწია, ცამხ რადიკამ ავიღა და თითქმინებოდა ერთი ფრწილი, მერე თივდ იქცა ნამსხრეველები და მძინე უკარა ნატეგბი მიმოფრინებდა. ჯებრის ჯემს, დაახლოებობა 3 მილზე, უზარმაზარი კოცინი აბრძალდა. ვიღაცამ თქვა: „საბრალე ბებრე პირი! ამ ნადირლებს ვეღღაფერს ვახდენებოთ!“

თითქოს გავქევიდი, ტრევირმა შემიმთხივებოდა: „მოდი, კიდევ ერთხელ შემიტეხეთო და ვეღღეინა მიტეხებრტობო!“ სწორედ ამ ღრწის აფეიკდა პირის ნადმი და შუი კამლის უზარმაზარი შუი ღრეუბედი აიარდა. ობჟეკტი ვიფეიტი, მის გაუჩერებელე დაღვედიდა. ქარი არ ქრდა, ამტრომაც დღდნანს ვიყავი“.

შეტყვის დასრულების შემდეგ ინგლისური თითქმინებობის ობჟეკტს საკინტროლილე კიდევ ერთხელ შემოუფრინეს.

300 არაგველი

„ჰეი, თქვენ, არაგველებო,
გაუმადლარხო ომითა,
თქვენს საფლავებთან მოსვლა და
მუხლის მოღრეკა მომინდა“.

ღისპოზიგია

ყბადაღებულმა გეორგიევსკის ტრაქტატმა არ გაუმართლა მსოფლიოში სახელგანთქმულ შეიშარს, ერეკლე მეორეს. ქართველების და რუსების „დამფლობებით“ განაწევრებულმა შამხადიანმა ქვეშევრდომებმა: „ერვნის, გზფის, ნახჭევანისა და ყარაბაღის ხანებმა ხარკის ძლევა შეუწყვეტეს. ქართველთა ბუღდა შამხადიანად ისე გაიფხვდა, რომ ერეკლეს ხარკზე უარი შემოუთვალა... ოსმალეთი ქართლ-კახეთზე აშკარა გალაშქრებას ვერ ბედადა, სამაგიეროდ, დაღესტნელებს ამარაგებდა ფულით და საქართველოში სათარეშოდ აქეზებდა... განხორდა ლეკიანობა.

რუსეთის არმიის პოლკოვნიკი ბუტკოვი წერდა, 1783 წლის გეორგიევსკის ხელშეკრულების წყალობით საქართველო ისეთ საშინელ მდგომარეობაში ჩავარდა, რომლის მსგავსი შამ-აბასის შემდგომ არ ყოფილაო. ნაცვლად სიმშვიდისა და აყვავებისა, რასაც ჩრდილოელი მოკავშირე და შვედრული პირდებოდა, ქართლ-კახეთი შეიშინდა და უარესის მიღონდის მი-
363

ვევლაზე მეტად კი ქვეყანას შინაშაშლილობა, ურთიერთქიშპი, მტრობა და გაუტანლობა აუღღურებდა. უპირველეს ყოვლისა, თავად სამეფო ოჯახში სუფევდა დიდი განხეთქილება. შიახლოებული იყო პატარა კახის აღსაკული, ვევლამ კარგად იცოდა, ადრე თუ გვიან, მოხუცი მემკვიდრეობა, ტახტისათვის ბრძოლა კი მის შრავალიცხიზან შვილებს (ერეკლეს 23 შვილი ჰყვდა) და შვილიშვილებს შორის დიდი ხნის გაჩაღებული იყო. კანონიერ მემკვიდრეს გიორგი ზაქიპშიას, ტახტს დარეჯან დედოფლის პირში, „სამეფო კაცო“, ოულონი ეცილებოდა. დედოფალიც ისე გამაპატრუდა, რომ რუსეთის იმპერატრიცასაუთი თვითონ აპირებდა ტახტზე დაჯდომას, თუკი ოულონს ვერ გამაყვებდა. ბატონიშვილ-თავადანაურობიანად ამპარტყუნობის, ანგარების, სიძვის, შრისხანების, ნაყროყუნების, შურისა და უამქობის ჭია შესჯადომდა ქართლ-კახეთს. ვევლას თავის დასი, გუნდი, აშლა და მომხრე ჰყვდა, ვევლას თავის აზრი მიანდა ჭეშმარიტად, საკუთარი თავი კი ტახტის მემკვიდრედ. გარდა ამისა, ათასი მსტორი და უცხო ქვეყნის

აგენტო ირეოდა სამეფო კარზე, „რათა სიტყვით და საქმით აღაფურო შვითო, ურჩობა და უწესობა (ომან ხერხულიძე)“. გამკითხავი კი არავინ იყო.

დაქსაქული, დანაწევრებული და დაუღღურებული შტებდა 1785 წლის სექტემბერს ქვეყნი.

დედა 1795 წლის საბედისწერო სექტემბერი. ვეჯარი საქურისი აღარ-შამხად-ხანი მოდიოდა. ერეკლემ კარგა ხნით ადრე შეიტყუა სპარსელის განხრახვა და საომრად ეზადებოდა. მან შეიღმევიღო, იმერეთის მუყე სოლომონ შერე იხმო დასახმარებლად. ისიც 2500 ცხენისით (ს. კაკაბაძე) გადმოვიდა, ქართლსა და ტფილისს დაბანაკდა. კახეთში ჯარის შერეება ბატონიშვილ გიორგის, ზაქარია ანდრონიკაშვილს და რეჯან ანდრონიკაშვილს დაეჯალა. ეს უკანასკნელი გთიქქული გუგაკო ვოივოდა, მაგრამ იმის გამო, რომ დარეჯან დედოფლის მას ქიხივის მორუჯობა ჩამოართვა და ნაცვლად თავის სიმე ზაქარია, ისიც ანდრონიკაშვილი დანიშნა, განაწევრებულ ვოივოდა და მეფის ბრძანებას უსაღისოდ ასრულებდა. იმ დროისათვის კახეთში სასწარფო წესით 10-12 ათასი შვილის შერება შეიძლებოდა, ამდენივე შვიმრის მიმყველად შეეძლო ქართლს. დაახლოებით ათას-ათასი — თუ-მ-მეც-ხეცურეთის და მთოუღეთი-ვევლამყარს. ამას რომ დავუშვათ იმერელებმა, თბლისისელ მოქალაქეთა 1500-კაციანი რაზმი და 150 თათარი (ერეკლეს მომხრე შამხადიანები) ქართლ-კახეთის მეფეს ტფილისის დასაცავად სულ მცირე 30000-იანი ლაშქრის გამოყვანა შეეძლო. მაგრამ იმის გამო, რომ ერეკლემ დარეჯან დედოფლის გეგმებით ქართლ-კახეთი თავის შეიღებდა და შეიღმევიღებდა საუფლისწულოებად დაურეჯა და მუყეფდ კურთხევის საშვილიშვილო კანონიც შეტყვალა, თავადანაურობა უკმყოფილო იყო. წერილი ერი კო გასაცარი გულგრილობით შრიდინ უყურებდა მოვლენათა განვიტარებას. აზნაური და გლტხი კაც-ო თქვენა და თქვენ შვილებს გეჯო თქვენ რომ გამოვიტყვინო, ჩვენ როგორ დაგაკლდებითო, შეუთვალავი თავადებმა და სამდღეულოებად მუყევის. ერეკლეს შეიღებდნენ კი იმ დროისთვის მირიანი რუსეთთან ელჩად გაგზავნილი, ალექსანდრე ყვარა, ერეკლეს სიყვდილის მიმოღინე გიორგი ზაქიპშია კახელია 4000-

იანი ლაშქრით თელავში დგას და ფეხის მოკვლას არ აპირებს. გვირგვინის მქონე მამიყელი „სამყოფო კაცი“ ოკლინი დღის, დარეჯან დელიშვილის კაბის კალთასაა ამოფარებული. ბატონიშვილითაგან უმაძგელო ლეონი კი ცოცხალი ადარ არის. მოხუც მუყეს ახლობლები გვირგვინ უფანან შვილი ვახტანგი (ალბასხან არაგვის სიძის საუელისწყლოს გამგებელი. არაგვის საერისთავო გაუქმდა 1743 წელს). შვიდიშვილები იოანე, დავით გიორგის ძე და იმერეთის მუყე სილონძე II. ასეთ პირობებში ვასაკვირია, როგორ შეგობდა თბილისის დასაცავად მუყე ერეკლე II 8 თასამდე (ს. კატაძე) მეომარს. მიუხედავად იმისა, რომ ტრეპკატის დაღებიდან 12 წელიწადი იყო გასული და მასში დაყოვნებულნი ძირითადი მოთხრეა — სამხედრო დაზარალება, — რუსეთის არასიძის მუხრანელები, ერეკლე იმდის მაინც მათზე აყვარებდა. მათ უმეტეს, რომ კავკასიის ვერცხვადობა ხაზზე იდგა ზარბაზნებით შეიარაღებულ რუსთა 3000-იანი ჯარი გენერალ გულელიშვილის მეთაურობით. ერეკლე და ალა-შამალ-ხანი სათითაოდ უკუზავნიდნენ ელჩებს რუს გენერალს. ერთი — დაზარალებას სთხოვდა, მეორე კი საჩუქრებს უგზავნიდა და ემუდარებოდა, ქართველ-სპარსელთა ომში არ ჩაერეულიყო. საკმარისი იყო, გულელიშვილს საქართველოს მამართლებით ერთი ცრუმხედრო გააკეთებინა, რომ წინადადებული და ფრთხილი საჭურჭლის საქართველოზე გალაშქრებას გადააფიქრებდა, როგორც მემკვიდრეები გაემკვირვებ, გულელიშვილი ვითარცა ქვეყნის მისი, არაბრძოლა და ვერცხლისმყოფე ყოფილა, საიმერეთის იდგება როგორც მხრიდან გაგზავნილი ძირითადი საჩუქრები და ადგილიდან არ იძირა.

7 სექტემბერს ალა-შამალ-ხანის მძინევე რჩეული ჯარი გატყეპილ ხიდთან (წითელი ხიდი) 100 ცხენისმოსავ შემდეგ ქართველების მესასწვრე რაზმს გადააწვდა და ბრძოლაში ჩაება. ქართველები ნახევარი დღის განმავლობაში მტრის ძირითადი ჯარის გამოჩენამდე აკავებდნენ მომხდურს, შემდეგ კი ვახტანგიშვილი უკუქმენდნენ. მტერი უკვე ქართულ რაზმს დასწვდა. 8 სექტემბერს უაჯინი ბღია ქვა დაწვრთვება გაგზავნილი თორმეტ მხედარს, რომელთაც ვაკეკაცობით განთქმული აზნაური გიორგას ნათალიშვილი მეთაურობდა. სიღანქვლიდან დახლებით მუ-ის კლიმენტრზე იაღლეუვის მთის ჩრდილო კალთაზე მშვერლო გუნდი სპარსელების წინ გამოძვრილი რაზმს შეეჩება. ქართველებმა გმირულად შეუტევინა და უთანასწორო ბრძოლაში შეაკედნენ მტერს. მათ შორის იყო სამამაციით განთქმული მხედარი დავით თარამული, რომელიც ერეკლეს ყოველთვის თან ახ-

ლდა ლაშქრობებში. გადარჩა მხოლოდ გიორგას ნათალიშვილი, რომელსაც ცხენი მოკლეს. მაგრამ თავისებურ მოკლული თურქების ცხენს მოახზა და ისე დააღწია თუ ვინ განსაცდეს.

8 სექტემბერს რეჟან ანდრონიკაშვილი 2000 ქიხელი ცხენისანი მეთრით კრწანის ველს მოუხალიდა, სიღანქვლიდან ერთი მტკარი გადმოხანა, სავად გზად შეეჩება ვასაბალიდან და შამშალიდან ლტოვილ მოქმედებს, რომლებიც ცხენის სამ ფრასს მთურედგენდნენ ქართლს და კახეთში ვასაბინადა. მოიტაცა ისინი, გაუფო ქიხელებს და უკან გაბრუნდა. ასე უდალტა მუყეს და ქვეყნის თანამდებობის დაკარგვა განაწეხებულმა რეჟან ანდრონიკაშვილმა. საბედნიერად იყო საპირისპირო.

არაგველები

იმ თასს მთელ მეომარს შორის, რომლებიც ტფილისში ვახტანგ (ალბასხან) ბატონიშვილის მეთაურობით ჩამოვიდნენ, არაგველებიც იყვნენ. არაგვი თითხა (ზოგი წყაროთი ექვსი): მთიულეთისა (იორთი), გუდამაყის (შვი), სოფელ ქისტარათან ფეშვის არაგვი და ხუჩურეთის არაგვი ერთდებან. მთიულეთის, ანუ ძირითად მდინარეს ფეშვის არაგვი ერთდებან ერთდებან. ყველა ამ მდინარეს ხეობებში მცხოვრები, რა თქმა უნდა, უფლებას ჰქონდათ არაგველებად წოდებულ იყვნენ. მაგრამ 1795 წლისათვის ისტორიული წყაროების მიხედვით, არაგველებად მხოლოდ მთიულეთისა და გუდამაყის არაგვის ხეობის მცხოვრებნი სახელდებან. ესე იგი, ვახტანგ ბატონიშვილის რაზმი შეეგებოდა თურქეთს-ხუჩურეთს და არაგველებს. თავად არაგველები კი იყვნენ: მთიულეთის, გუდამაყელები, ხანდოლები, ჭართლის თემის მცხოვრები და მცირედი მოსახლეები (ე. თოინაშვილი). რიცხით სამასი.

იაკობ გუგუბაშვილი მათ „სამას ვალები“ უწოდებდა, ალბათ, საქართველოს ისტორიაში დაბალი ფეხების როლის წარმოსაჩვენად. თუ ძირისძირითადად ჩავეყვებით, ამ ტენდენციის სიმართლასაც დავინახავთ. ფეოდალური საქართველოს არისტოკრატია ხომ გლეხობას ბალავრზე იდგა. გარდა იმისა, რომ წერილი ერთ შრომის ერთობ მძიმე ჭაპანს ქეჟოდა, იომებში მონაწილეობაც ვეგებოდა და მონაწილეობა კიდევ. გამორეცხული არ არის, სამას არაგველები გლეხობაც ვიყვნენ და აზნაურებაც, მაგრამ ჩვენნი აზრით, მათი უმრავლესობა მაინც „კაცი ემა“ უნდა ყოფილიყო (ეს ცნება არა მარტო ქართველ მთიულეთ შორის, არამედ საზოგადოდ, კავკასიულ მთიულთა შორის იყო გავრცელებული). ვაკა-ფეშქვლა „კაცი ყმის“ ზნობრივ

კოდექსს ასე ავალიბებს: უპირველეს ყოვლისა, კაცი ყმა უნდა იყოს მეომარი — „პირველად იმის დამწვევად ბრძოლის ველს ბოლოს სწირავდეს“; ბრძენი მრჩეული — „სწორი ფერს აძლევდეს სი-სოფელს, ცოცხლად იმის სიძარვეს“; თმარისლის დამცველი — „თქ იდგეს ხმალი-წვილი, საც ძალა აღძრათს კვლავდეს, გაბჭურულ სიმართლეს, უსამართლობა სიძარვეს“; ნუგუმისმცემელი — „სიცხუმი სიოდ დაპებროს, დაეობოს როცა მკინავდეს“. უმომარი და მუდრეკელი, „თუჯარას სკემდეს სიკვილსა, ზედ ქორებულად ფინავდეს“; უნგრად, სახელს კვლავდეს-ცემული და დამცხებელი — „აღვრის მიკვდეს მშიერ-ტიტველი, კვდებოდეს, ვა გმინავდეს. თვის სამარად, სურდა, და, მარტო სახელს სწირავდეს“. გარდა ამისა, ფანტატიკობიც იყვნენ. მათ სწამდათ, რომ ვაჭობიხილები დიდ თამარს მოეუდოდნენ ზეციური საქართველოში. ცხადია, მსგავსი ზნობრივი კოდექსით მცხოვრებ ადამიანებს არ გაუკმაყოფილებია მთავარი აღმნიშვნების მიტეხვა. ისინი შეეფასა და მამულის დასაცავად ჩამოვიდნენ დღეკალაქში, ანუ სამშობლოს და ქვეყნის ერთიანობის სიმბოლო — მუყე იყო მათი იდეალი. სამასს არაგველს რაინდმა მუყე ერეკლეს წინაშე მსაჯოცა ერთმანის: „თუ ბრძა ვაჭიშვილი და ვერ დამცდიეთ მტრის ჯარი, შერგებენილი იყნის ის, ვინც ჩვენგან ცოცხალი მნ დაბრუნდეს. ან გამარჯვება, ან სიკვდილი ბრძოლის ველზე“.

კრწანისის ომი

9 სექტემბერს, ნაშუადღევს, სპარსული მძინევე მცირეცხოვრანი 300-კაციანი რაზმი (მშვერლო) სიღანქვლის ქუჩოვს მოუხალიდა. აქ ჩასაფრებული ქართველები, დავით გიორგის მის მეთაურობით გამოხუცდნენ მტრის და უკუაქცეს. გადარჩენილებმა თუთიანო სიძნელად რომ დაეფარათ, ალა-შამალ-ხანს მოახსენეს, ქართველებს სიღანქვლის მიდამოებში დიდი ძალა ჰყოფ ჩასაფრებული.

10 სექტემბერს სპარსელებმა შეტევა დიდიანეუ განახლეს. საჭურჭის სულ უფრო მეტ მეომარს აბამდა ბრძოლაში. მთრ სპარსელებს სურდათ თურქენებე და ქართველ დაუგნა ზურგში და უბრძანა, თუ ვინმე უკან დახეხეს გაბეჯდეს, უძმე-ალად აეკუსეთ. სპარსელების მოძულე ქართველ და თურქმანთა საიმურებით დაუკვდნენ საჭურჭის ბრძანებას. ქართველები წინასწარ დაგებულ ტაქტიკური ბრძოლის ზრხს იყენებდნენ, — მტრის ჯერ არტლებით ცვლავდა, შემდეგ ქვეითი დაახლოებდნენ თოვებს, მუყე კი ხმალიხმად ზედნაროდ ბრძოლაზე გადადიოდნენ და ისე ხანდაკეში ბრუნდებოდნენ. ალა-შამალ-ხანი ზეჯავდა,

როგორ თხელდებოდა სპარსელ მეომართა რიგები. მიხედა, ასეთი ბრძოლა, როგორც მას ქართველებმა უფასო მთავრებს უჩვეულოდ დამარცხებას აუღიდა. ამიტომ სპარსეთში ამხედრდა, ცხენი მდინარის სანაპიროს და ლაშქარს მიმართა: „ვისაც შაჰი უყვარს და გაყავისა, მოვიდეს მასთან ახლოს“. თქვა, ცხენს მათრახი გადაუჭირა და მტკვარში შეაგდო. საჭურჭლის სამი ასისი მთლიანი გადაყავა მდინარეში. 300-მდე ცხენისანი მტკვარმა დაახლოვდა, დანარჩენები, მათ შორის საჭურჭლის, უკვებდნენ გვიდმეტი მეთრე ნაპირზე (აი, სად იყო საჭურჭო ორი ასისი ქაშიყელი ცხენისანი მეომარი რეკო ანდრონიკაშვილის სარდალობით). ამ მანქერით ალა-მამკიდ-ხანმა აიძულა ქართველები, ყარყუთ-სოღადლუღის პოზიციები დაეთმო და უკან დაეხიათ, რადგან ვერატი მტერი ზურგიდან უპირებდა თავდასხმას. ქართველთა რაზმებმა პირველი და მეორე ხანადაც მიატოვეს და მესამეში გადავიდნენ. სპარსელებმა ფინი მოძებნეს და ამკერად უდანაკარგოდ გაძლიძავეს მტკვარი.

მტერი უკვე კარნახისს მიდამოებში იდგა. აქედან კარგად მოჩანდა ტფილისის ეკლესიების გუმბათები, აფინანი სახლები და ნარყილის ციხის ქიწკურები, მაგრამ საჭურჭლის თავისი კარვის ახალ ადგილას დადგომიანა ძლიერ მოსწონდა, რომ „მეუნი ვარი მთის ქართველებთან ერთად საიცარი სისწრაფით შეეხა სპარსელებს, ქართველებმა გააპეს მტრის რაზმები. აქეთ-იქით მრავალ-გროვა დააყენეს დახოცილი და გარკრილი სპარსელები და გაეცანენ შუა გულისკენ, სადაც თვითონ შაჰი ვეკულებოდა მტრის სამხილი მუსკერით მისაზხლოდენ თვითონ შაჰის კარავსა, წარმოვეს მის თვალწინ სპარსელებს ბაირაღები და თვით შაჰის დაჭრასაც ლამობდნენ, მაგრამ სწორედ ამ დროს ქართველებს წინ გადაეღობა საუკეთესო ვარი სპარსელებისა, რომელიც ამ დრომდე შაჰის კარავს იდგა, ომში არ მონაწილეობდა და დასვენებული იყო. სპარსელებს მრავალი ახალ-ახალი ვარი ემარტებოდათ ქართველებს კი მალე გამოილიათ მისამკლებელი ვარი. ერთი ქართველი იბრძოდა ათი-თხუთმეტი სპარსელის წინაშედმდე, ქართველთა გამარჯვება მწილი მოსალიდნული იყო“... (ი. გოგებაშვილი).

მეუხედავად ამისა, 10 სექტემბრის ბრძოლა ქართველებს გამარჯვებით დამთვრდა. „შეიქმნა ომი ფიცხელი და მოცა ღმერთთან ძლივით მჭეფს ირაკლის მრავალგზის გამარჯვებულსა და მრავალგზის დღობიან დაცულსა ბრძოლას შინა და იმ დღეს მრავალი მტერი დახოცეს და მრავალი ყიზილბაშის თაყი მორათვეს. ვიდრე მწუხრამდე იყო ბრძოლა და სიღ-

ამქმან განყარა“ (თეიმურაზ ბატონიშვილი).

10 სექტემბრის ბრძოლაში სპარსელებმა დიდი ზარალი ნახეს, ალა-მამკიდ-ხან ვაჯირი დაეკვდა გამარჯვებაში, ყოყმანი დაიწყო და უკან გაბრუნებას აპირებდა, რომ — მოღალატეს რა გამოეღვას — გამოჩნდა ვინმე იოვანეს ყორღანაშვილი, თბილისელი ვაჭარ ოსეყა ყორღანაშვილის შვილი, რომელმაც კაენის საციელი გაიმეორა, ზედმწენით ზუსტად მოახსენა საჭურჭლის ქართველ მეომართა რაოდენობა, არტილერიის განლაგება და თავდაცვითი ნაკვირვების პოზიციები. ყიზილბაშმა სარდალი ჩაეთქრდა, არ უნდოდა, ბრძად დაეჯერებინა ქსედან სასხარულო ამბეი. ამ დროს ვეზირი შეშვიდა და მოახსენა: მრძანებელი, თქვენ ბრწყინვალეების ელიჩი, რომელიც ერეკლე ხანს დატყვევებული შეედა, თქვენი ტახტის მონა-მორჩილებმა თბილისის მოქალაქეებმა არაუთინ არარატიანცვა და ოსეყა ბებუთომა უშუად გამოაპარეს, სამეფე აჯურ კარავთან, თქვენთან ადიდნის ცაი ვარდობით. „დღეებდელი გამარჯვება მოქრებოთა, ქართველებმა უკანასკნელი ენერეცა შეაღიეს 10 სექტემბრის ბრძოლას. მამუელ ვარებს კი არც კახეთდანი მოვლიან და არც ქართლიდან“, — მოახსენეს მოსულეებმა.

სიხარულიგან აღარ სძინებია იმ დამეს სისხლით თრობის მოყვარულ ვაჭარებს.

გათუნდა ავებდითი 11 სექტემბერი. ერეკლემ ვარის ახლებური გაჭვობა ბრძოლა...

ბრძოლა დილის 7 საათზე დაიწყო. ირანელები დიდი მსხვერპლის ფასად მოიწოდნენ მტკვრის ვიწრო ხეობისკენ, სადაც მრავალრიცხვოანი ვარის გამლა შუე ძლიველი იყო.

რამდენჯერმე უკუაგდეს ქართველებმა იერიშზე გადმოსული მტერი და სახასუხო კონტრშტრეტიც დიდად დახსარალებს. სპარსელებმა ვერ მოახერხეს ფრონტის ცენტრალური ხაზის გარღვევა, სადაც ახლა თვით ერეკლე იდგა სარდლად. მტრის იერიშე მომართობაზე მისი რეაქცია შეტყვევდა და ზუსტი იყო, მაგრამ საბოლოოდ მაინც ირანელი სიმრავლე წვეკრდა ბრძოლის ბედს, — ერეკლეს ბრძოლაში უკანასკნელი რეზერვები გაეყვდა (ამ დროს კი ოთხი ასისი მეომარი ვიოროვი ზაქიქამას მეთაურობით თვლევში ფეხმოცველად იდგა).

ცენტრალური მიმართულებით რომ ვერაფერი გააწყო, ყიზილბაშთა სარდალმა ქართველთა ვარის ზურგიდან შემოღლა დაგაწვევტა. მთიანში ვარაბადელი სომეხი მელიქ-მეჯრეში 1000 მეომრით, 3000 სპარსელი მხედარი მისცა და თბილისი ხარის შექოლა უბრძანა. პარალელურად, ყიზილბაშთა რაზმები თაბორის მთაზე განლაგებული ქართველების არტილერიის განმეხმარებლებს მიიწვედნენ. 11 სექტემბერი ნისლიან-ბურუსიანი იყო და ქართველებს მტრის მანქერები შეუწმენველი დარჩათ. ბურუსი კი სწორედ მამის გათვანტრა, როცა მარჯვენა ფლანგზე მუბრძოლ არტილერიისტებსა და მათ დამხმარე რაზმებს ყიზილბაშები ზურგიდან წამოადგნენ.

განგება და ომის სისხლით უძლები მღერო ამკარად საჭურჭლის ვაჭარის მხარეზე იყო.

მოულოდნელობისგან შედრტენ ქართველები, არია მათი მწეობრი რეგები და ბრძოლით უკან დაეხე იწყეს.

ერეკლემ სწრაფად აფრინა შიკიცი სოლომონ მქორთოსან (რომელიც თადარიგში იდგა, რადგან წინადღეს იმერლებმა დიდი ზარალი ნახეს, 200 მარტო

თავდაზნაური დაეუბათ), რათა მარჯვენა ფრთაზე სამუდამად გამოსულიყო, მაგრამ მკერდი გზამხა მოკლეს მტრის მჭერეაგებმა. სოლომონ შიორსაც ადგილობრივი ფეხი არ მოუცვლია. ზურგში მტრის გამიჩინებ ქართულთა სიმტკიცე გატეხა, მარჯვენა ფლანგზე ჭარბი ძალების მიწოდება ედგარ გაუძღო დაეთი ბატონიშვილის შეთხვეულებმა რაზმმა. მარჯვენა ფრთა მოშალა. ერეკლეც უკან დაიხია და მეთითე უკანასკნელ ხანდაცმე შევიდა.

ამასობაში მელიქ-მეჩენი, რომელსაც თბილისელი სიმცხის დამარბეველს უწოდებენ სიმცხის მესიტორიე პაბოგი, სოლოლაკის ქედს მოადგა. იოლად დაფრტა და გააქცია ხეობის დამცველი თბილისელ მოქალაქეთა 1500-იანი რაზმი და ქალაქის ზურგიდან შეიღობა დაიწყო. მეთითე სანგარში შევიწროებული ერეკლე რჩეული მეთორბევის გუნდთან ერთად მუსარედა ყინულბაშუმს. „ოუმცადა იყო ფრად მოხუცი, ვარნა ბრძოლასა შინა ქცევა მისი იყო მარჯულია ჭაბუკოვან სანატრლო“. მიუხედავად ამისა, ცენტრალური ხაზის დაცვა შეუძლებელი გახდა, რადგან მტერი უკვე ზურგიდან უტედა ქართველების ვარს, ერეკლე კი ბრძოლის ველს არ ტოვებდა და თავისი მეთორ რაზმით მტრისგან ვაიფრთხილი ადმოძინდა. სწორედ ამ დროს საბრძოლესა და ერეკლეს შორის ფართით აღიმართა არავეკლების შეთხვეულები გენდი. ისინი იმდენ ხანს აკავებდნენ ვაიფრთხილ მტერს, სანამ მხლებლებმა მუყე სამშვიდობოს არ გაიყვანეს. მათი სამსაძვ რომ არა, მეფეს სავდელი არ ტყვეობა არ აცდებოდა. ავღარბის ხელზე შუაგლო ცხენი ერეკლემ 150 კაცისგან, რომლებიც ახლა მას მიჰყვებიდნენ, თითქმის ყველა დაჭრილი იყო. ბოლოს მორთა გამარჯვე-

ბას ჩვეულ პატარა კახს, წამით შუგდა და უკან მიიხედა. საბრძოლესი მის თანამებრძოლთა გვაიმეზე გადადიოდნენ და ქალაქისაკენ მიიწვედნენ. მუყე ერთხელ კიდევ აწილი გამარჯვების წყურველით და ცხენი შემობრუნა, მაგრამ „მამსიეფ ფანე მუხრან ბატონმა, მეფის ირაკლის ცხენის ადვირს ხელი უტეცა, გამიატრი-ალა, ერთის მხრითაც ბატონიშვილი ვახტანგი მუარდა, მეორეს მხრით ბატონიშვილი თანე, ცხენსაც ქიხეის მორჯუ-მან მათარმა უკრა და სასწრაფოდ გააც-ილეს ბრძოლის ველს გულმოკლეული ერეკლე მუყე და ხიდსგაღმა სამშვიდობოზე გაიყვანეს. იქ კიდევან ნაბრალზე გამოსახული ჯვრის წინ ჩამოხტა მუყე, დაიწოქა და ქრისტეანი-ბისათვის წამებულ აბოს ნუშტს შუაგლო თავისი ქრისტეს სჯულისთვის აჯრცეუ-ლი იყო“ (ილია).

ერწანისის ველზე კი მტრის ხსლეთი შეღებლი იწუნენ მამაცი არტილურისტე-ბი: გიორგი გურამიშვილი, გაბრიელ მაიო-რი, ავალაუ, მსახიობი და მურტაბი მანა-ბელა თავისი დასით, მთლიანად სამი ათას-გმბირი ქართველი: თუმი, ფშქველი, ჩე-სური, მიოული, მოხეე, ქარიული, კაე-ლი, იმერული (იმერეთი იმ დროს მთელ დასავლეთ საქართველოს ქრეფობი) — საქართველოს თითქმის ყველა კოხის მცხოვრებნი რჩეული ვაჟაკეი. მათ შორის 300 ფიცგაუტეტელი არავეკლი. ისინი ან-გარდში იდგნენ მთელი ომის განმავლო-ბაში. იბრძოდნენ ერწანისის მისადგობით-ან; სხეუბთან ერთად მათაც გამოსტაცეს შაჰს საბრძოლო ზაირალები; იბრძოდნენ ყარყუთასთან; ერწანისის ველის ყველა ხანდაკთან; უკან დახევისას მურტოთ აუ-ფრანტ მუყეს. ბოლოს კი, როცა ერეკლე სამშვიდობოს დაივლეუს, ქალაქში გააგრ-

მეღეს ბრძოლა, თითომ ათისა და ოცის წინააღმდეგ, ასე თანდათან შეთხელდა მათი რიგები, თანდათან დაილეუნენ. ასე წელ-წელა გათავდა 300 არავეკლი. „ყვე-ლამ მტკიცედ, საესეთი და ვაჟაკეურად დაიცვა ფიცე. ყველამ ბრძოლის ველზე ალათა თავისი გმბირული ხელი, ყველამ თავის სამშობლოს შესწირა სიცოცხლე“ (ი. გოგებაშვილი).

ბოლოთქმა

სამასი არავეკლის თვდაღება პირვე-ლიდ თეიმურაზ ბატონიშვილამ მოიხსე-ნია თავისი თხზულებასში. შუამდევ კრაიოლ ორბელიანმა, ილიამ, აკაკიმ, ვაჟამ, ი-აკობ გოგებაშვილამ და ავალაქოინმა მოიხადეს მათი წინაშე ვალი. შთამომე-ლობა დირსეულ პატრეს მიჰგებს ფი-ცგაუტეტე გმბრებს. თბილისში არსებობს 300 არავეკლის სახელობის მურტარი-ოლიტენის სადგური, ერწანისის ყოფილ ველზე, მტკერის მარჯვენა სანაპიროზე კი არავეკლთა მემორიალური პარკი. არ არსებობს მათი სამხი საფლავი და, რა თქმა უნდა, არც ეპიტაფია. სამაგიეროდ არსებობს ღალო ასათიანის ლექსი, რომელიც ყველაზე უკეთესად შესადაგე-ბა იმ დღე-ღამეზე კმოცისა, რომელიც ქართველ ვმწველს ეუფლებოდა, როცა სა-მასი არავეკლის გმბირობის აშხუპს პარე-ვლად მოიხსენს.

„პეი, თქვენ, არავეკლებო, გაუმადლარნი ომითა, თქვენს საფლავებთან მოსვლა და მუხლის მღერევა მომიხდა. შეუჩიხიანი ვაჟაკეო, ჭრილობა ხომ არ შეგხსნია?! ეს სისხლე არის თუ მართლა ყარყუთას ცეცხლია? შეუჩიხიანი ვაჟაკეო, ასე რამ ვგავახალისოთ, ფრიალო ხომ არ მოვეცხმით ოფე ჯურჩაის ფარისა? სიმღერა ხომ არ მოვეცხმით პატარა კახის ხმლისა? იქნებ მე თვალის მატყუებს, ზეცა მარბმეებს კრიალო, მამსინ თქვენ თვათნი აღსდებოთ და მარქეთი ომანანად, თუ არც ვაყარის ცეცხლია და არც ახალი იარა, მს ეს ბუბერი ერწანისი რა ძალამ ააბღღერიალო? პეი, თქვენ, არავეკლებო, გაუმადლარნი ომითა, თქვენს საფლავებთან მოსვლა და მუხლის მღერევა მომიხდა!“

ჩვენი წინაბრები უფრო დრსეულ პა-ტრეს მიჰაგებდნენ 300 არავეკლის ხსენებას, ვიდრე დღევანდელი ოთახი.

იზალიური ავიამზიდი CAVOUR

მიმდინარე წლის დასაწყისში ოპერატიულ მზადყოფნაში მოვიდა იტალიის სამხედრო-საზღვაო ძალების ავიამზიდი Cavour-ი.

ზომადლის მშენებლობა კომპანია Fincantieri-ს ვერფ Riva Trigoso-ზე 2001 წლის 17 ივლისს დაიწყო. წყალში ჩაშვება 2004 წლის 20 ივლისს შედგა. ხოლო გამოცდების შემდეგ 2008 წლის 27 მარტს სამხედრო-საზღვაო ძალებს გადაეცა.

ზომადლის წყალწყევა 27500 ტონაა, სიგრძე 244 მეტრი და სიგანე 39 მეტრია. აქვს 4 აირტურბინა საერთო — 88 ათასი ცხენის ძალის სიმძლავრის და 6 დიზელ-გენერატორი საერთო 17800 ცხენის ძალის სიმძლავრის. სინქარე 28 კვანძია და ეკონომიური 16 კვანძით ცურვის სისიჩქარე 7 ათასი მილია.

შეიარაღებაში შედის: საჰაერო თავდაცვის სისტემა 4XA43 SYLVER VLS-ი Aster-15-ის 32 რაკეტით, ორი 76 მმ-იანი ქვემუხი OTO-Melara და სამი 25 მმ-იანი ავტომატი Oerlikon-ი.

საუიაციო რგოლი წარმოდგენილია 20-24 საფრენი აპარატით მათ შორის არის მოიერაშვები Boeing AV-8B Harrier II და AgustaWestland-ის EH 101 AEW/HEW ტიპის შვეულმფრენები.

ეკიპაჟი 451 კაცს და საუიაციო ჯგუფი 203 კაცს ითვლის. გარდა ამისა, შესაძლებელია 325 საზღვაო ქვეითის სათანადო ტექნიკითა და 140-კაციანი შტაბის მიღება.

რუსული „ავაქსის“ ჩინური ვერსია

ჩინეთის სამხედრო-საპაერო ძალების შორეული რადიოლოკაციური აღმოჩენისა და მართვის თვითმფრინავი KJ-2000 რუსული სამხედრო-სატრანსპორტო ოცობის ბაზაზეა შექმნილი.

თვითმფრინავის მთავარი ელემენტი ჩინური წარმოების სამკორდინატიანი იმპულსურ-დოპლერული რადარია, რომელიც განკუთვნილია საპაერო სფეროს წრეული დათვალეობებისათვის და საპაერო-საზღვაო სამხმნების აღმოჩენა-თანხლებისათვის.

საპაერო სამხმნების აღმოჩენის მაქსიმალური სიშორე 470 კილომეტრია. შეუძლია ერთდროულად 60-100 სამხმნის თანხლება და მათ შორის დაბალ სიმაღლეზე მფრინი სამხმნებისა თუ ფრთოსანი რაკეტების, ხოლო ამ მათგანზე ავტომატურ რეჟიმში ტაქტიკური ავიაციის თვითმფრინავების გაყვანა.

KJ-2000-ს ხუთკაციანი ეკიპაჟი და 10 ოპერატორი ემსახურება. მაქსიმალური სიჩქარე საათში 785 კილომეტრია, მაქსიმალური საფრენისი მასა 195 ტონა, ფრენის მაქსიმალური სიშორე 10500 მეტრი და ფრენის სიშორე 5 ათასი კილომეტრია.

პირველმა თვითმფრინავმა ფრენა 2003 წლის ნოემბერში შეასრულა და ამჟამად ჩინეთის სამხედრო-საპაერო ძალების განკარგულებაში 4 ასეთი კომპლექსია.

ერსენაღვროდი

				1	2	3	4
5							
6					7		
8	9		10		11		
12						13	14
15						16	17
				26		18	
19			20	21		22	
			23				
	24						
25							
26							
							

თარგზულად 5. ძველებური ლღ-სატყორცნი მანქანა; 6. აუსტრიული პისტოლეტი; 8. ინგლისური საზენიტო-სარაკეტო კომპლექსი; 11. საქართველოს თვალდავის მინისტრი 1998-2004 წწ.; 12. ინდური საშუალო სიშორის ბალისტოკური რაკეტა; 13. „კოლტის“ მოდელი; 15. იტალიური რევილველი; 16. ფრანგული საგემბანი შეუღლმფრენი; 18. სამაგიდო თამაში; 19. აეიასარაკეტო ტექნიკის მწარმოებელი ფრანგული ფირმა; 21.

ამერიკის ქვეითი ჯარების საბრძოლო მანქანა; 23. რუსეთის საინფორმაციო სააგენტო; 25. უბედური შემთხვევა; 26. საქართველოს უშიშროების მინისტრი 1993-96 წწ.

ზვიულად 1. ფრანგულ-გერმანული სადაზვერუო უპილოტო საფრენი აპარატი; 2. იტალიის ფეხბურთის გუნდი; 3. გერმანული ავტომობილი; 4. სხვადასხვაგვარი იარაღის მწარმოებელი აუსტრიული ფირმა; 7. პერიოდული გამოცემა;

8. ამერიკის ყოფილი სამხედრო საზღვაო ბაზა კუბაში; 9. ნორვეგიული პისტოლეტი; 10. შვეი ზღვისა და ყუბანის კახკია ჯარის განსაკუთრებული ქვეითი ნაწილების ჯარსკაცო; 13. იტალიური პისტოლეტი; 14. ქვეწარმავალი; 17. რაგბის საერთაშორისო ფედერაცია; 20. ესპანური პისტოლეტი. 21. საქართველოს პარლამენტის თემჯდლომარე; 22. ჯარის გადასხმა მოწინააღმდეგის ტერიტორიაზე; 24. ქვეყნა ეროპაში.

ფურნალის წინა ნოზერში გამოკვერნებული „არსენალორდის“ კისუხები: **თარგზულად**: 5. ლანგენბანი; 6. მარკატანტი; 7. ფორსირება; 10. კარტაში; 13. ლაბადა; 14. დაბური; 15. მხიკო; 17. რეიანი; 18. რეიანი; 20. მატეა; 22. ატლასი; 23. რაზნი; 25. ილინოსი; 27. ნინა; 28. ეენა; 29. ლანისი; 30. მიკა. **ზვიულად**: 1. საფდასა; 2. ფერდინანდი; 3. ფილანგა; 4. ხიდრი; 7. ფელდმარშლი; 8. სეატი; 9. რეალობა; 11. ტეული; 12. შერკინეა; 16. ხომალდი; 17. რეში; 19. რესტორანი; 21. ტუ; 23. რეიდერი; 24. ზასტეა; 26. ლაიმა.

BLACKSEAFOR-ის აქტიუზაცია საქართველოს გარეშე

5 აგვისტოს, BLACKSEAFOR-ის მორიგი აქტიუზაციის დაწყებასთან დაკავშირებით, ვარნაში შვიზღვისსპირა ქვეყნების ხომალდები შევიდნენ. თურქეთს — სარაკლო ფრეგატი F244 Barbaros-ა, ბულგარეთს — ფრეგატი 11 Smeli, რუმინეთს — ფრეგატი F265 Contra-Amiral Horia Macellariu, უკრაინას — მართვის ხომალდი U510 Slavutich-ი და რუსეთს კი შავი ზღვის ფლოტის დიდი სადესანტო ხომალდი 158 Tsezar Kunikov-ი წარმოადგენდნენ.

შარშანდღეღვით აქტიუზაციაში საქართველო, არც ხომალდითა და არც ოფიცრებით, არ მონაწილეობს.

8 აგვისტოს სარდლობა უკრაინელებისაგან ბულგარულმა კონტრადმირალმა გიორგი მოტეშმა ჩაიბარა და ხომალდებმა კურსი სევასტოპოლისაგან აიღეს.

ზღვაში სხვადასხვა სახის ამოცანების დამუშავების შემდეგ შვიზღვისსპირა ქვეყნების სამხედრო-საზღვაო თანამშრომლობის ტაქტიკური ჯგუფი 14 აგვისტოს სევასტოპოლში შევიდა.

პრორუსულად განწყობილ მოსახლეობას ხომალდების შესვლა არ გაუაროტესტებია, მიუხედავად იმასა, რომ ჯგუფის შემადგენლობაში NATO-ს წევრი სამი ქვეყნის ხომალდია.

14 აგვისტოს დღის მორე ნახევარში გამართულ პრესკონფერენციაზე BLACKSEAFOR-ის ახალმა სარდალმა, კონტრადმირალმა გიორგი მოტეშმა განცხადა, რომ საქართველოს BLACK-

SEAFOR-ში მონაწილეობაზე ოფიციალურად უარო უთქვამს.

ერთ-ერთი ჟურნალისტის კითხვაზე, — ქართველ მქზღაურებს მგლობრბად აღიქვამთ თუ მტრადო, პასუხის გაცემამ მოუწია რუსული სადესანტო ხომალდ Tsezar Kunikov -ის მეთაურს, II რანგის კაპიტან სერგეი ლარნუკს. რუსი ოფიცრის პასუხი ასეთი იყო: „BLACKSEAFOR-ის აქტიუზაციაში ქართული და რუსული ხომალდების ერთობლე და ურთიერთულსაყრლე მონაწილეობაში ჩვენ სირულეს ვერ ვხედეოთ“.

შვი ზღვის ფლოტის დიდმა სადესანტო ხომალდმა Tsezar Kunikov-მა 2008 წლის 9 აგვისტოს თამზირეში ნოვოროსიისკიდან 108-ე სადესანტო მოიერეშიე პოლკის 150 მებრძოლი სამხედრო ტექნიკის 20 ერთეულთან ერთად ჩამოიყვანა.

ჯერჯერობით უცნობია საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს პოზიცია, რომელმაც BLACKSEAFOR-ისადმი ოფიციალური დამოკიდებულეა უნდა გამოხატოს.

თემურ ჩაჩანიძე

შავი ზღვისსპირა ქვეყნების სარდალთა შეხვედრა 2009 წლის გაზაფხულზე

AH-94 Абакан

ახალი რუსული ავტომატი — „კალაშნიკოვზე“ ზუსტი, მკვრივი კონსტრუქციულად გვერდითი

ალი, 5,45 მმ კალიბრის ავტომატებით
გადაწყვიტა.

ყველაზე მარტივი და იაფი გამოსავალი
გახდა „კალაშნიკოვების“ კალიბრის
7,62-დან 5,45 მმ-მდე შემცირება, რის შემ-
დეგაც საბჭოთა არმიის შეიარაღებაში
გაიმართა 5,45 მმ კალიბრის ავტომატი AK-
74 და ხელის ტყვეამურევე რПК-74.

AKM-თან შედარებით, მათი სროლის
სიზუსტე გაუმჯობესებული იყო, მაგრამ
საბჭოთა გენერალიტეტი მასზე უკმაყოფი-

იცი, მკითხველო, რატომ არის
„კალაშნიკოვის“ ავტომატი ნახევარ
საუკუნეზე მეტი ბრძოლის ველზე და ასე
გავრცელებული მთელ მსოფლიოში?
უბრალო მიზეზის გამო, — „კალაშნიკო-
ვის“ კონსტრუქცია საკმაოდ მარტივია
და ტექნოლოგიური, რამაც გადაწო-
ნა ამ ავტომატის მთავარი უარყოფითი
მხარე (განსაკუთრებით 7,62 მმ კალიბ-
რის AK-47-ისა და AKM-ის), — მისწრაფი
ავტომატური ჯერით სროლის დაბალი
სიზუსტე.

„კალაშნიკოვი“ იმიტომ შეძორნა ნახ-
ევარ საუკუნეზე მეტხანს საბჭოთა,
შემდგომ რუსეთის, ასევე აფრიკისა და
აზიის ქვეყნების არმიებში, რომ ეს არმი-
ები, ძირითადად, დაკომპლექტებულია სუს-
ტად მომზადებული ჯარისკაცებით,
რომელთა საწიხის განათლება დაბალია.

„არა ხარისხით, არამედ რაოდენო-
ბით!“ — ეს საბჭოთა დროის დღეობი
ზედგამოჭრილი იყო „კალაშნიკოვით“
შეიარაღებული თითქმის 3-მილიონიანი
საბჭოთა შეიარაღებული ძალებისთვის
და ასევე აქტუალური რჩება რუსეთის
არმიისთვის.

თუქცა „კალაშნიკოვის“ ნანაცვლება

AH-94 Абакан-0

უფრო ზუსტი ავტომატი ჯერ კიდევ
ბრეჯერვის ეპოქაში 70-80-იან წლებში
უნდოდათ.

იმ პერიოდში ამერიკელების მიზაძიეთ,
რომელთა ავტომატური მასშანები M16-
ები შედარებით მცირე კალიბრზე — 5,56
მმ-ზე გადავიდა, საბჭოთა არმიამაც შეი-
არაღებაში 7,62 მმ კალიბრის შეცვლა ახ-

ჩვენი დონი: აკ-94

აკაკაკის სიგრძე 943 მმ-ია, დაველი
კონდახით 728 მმ; ლოლის სიგრძე 405
მმ-ს შეადგენს; უმჭიდროდ ავტომატის
მასა 3,85 კგ-ია; სროლის ეფექტიანი მან-
ძილი — 700 მ; სროლის ტემპი 1800/
600 გასროლა/წმ-ში; მჭიდრო 5,45 მმ
კალიბრის 30 ვაზნა თავსდება.

ოფლო რჩეობდა, ამიტომაც გამოაცხა-
დეს კონკურსი კოდური სახელწოდებით
Абакан-0. კონკურსში თითქმის ყველა
საბჭოთა შეიარაღე კონსტრუქტორი
მონაწილეობდა. საბოლოოდ გაიმარჯვა

ნიკონოვის ავტომატმა, რომელიც AH-94 აბაკან-ის სახელწოდებით უკვე დამოუიდებელი რუსეთის ფედერაციის არმიისა და შსს-ს ელიტურმა დანაყოფებმა მიიღეს შეიარაღებაში.

„არსენალს“ არ მოეპოვება დოკუმენტური მასალა იმის შესახებ, რომ საქართველოში შემოჭრილი რუსული ელიტური დანაყოფები (მაგალითად, ГРУ-ს სადაზვერუო-სადიფერსო ჯგუფები) შეიარაღებული იყვნენ ნიკონოვის „აბაკანებით“, თუმცა ეს გამოირცხვლი არ არის.

„აბაკანი“ რადიკალურად განსხვავდება „კალაშნიკოვისაგან“ და მას შეიძლება უწოდოთ „ავტომატი პირველი ორი ზუსტის გასროლისთვის“.

„კალაშნიკოვიდან“ სროლა სათითაოდ შეიძლება ავტომატური ჯერიითაც, როგორც წესი, „კალაშნიკოვით“ დამზნებით თითო ტყვიის გასროლა უფრო ზუსტია, ვიდრე ავტომატური ჯერით, მაგრამ ამისთვის ავტომატის ცეცხლის მმართველი ბერკეტი ერთჯერად სროლაზე უნდა დააყენოთ და ფეხელი ტყვი-

AH-94 აბაკან-ი ქრილში

ჩასვას („კალაშნიკოვი“ კი მხოლოდ პირველს), რადგან უკუცემის მომენტი ჭიანჭურდება და უკუდარტყმას მსროლელი მხოლოდ ორი ტყვიის გასროლის შემ-

ნიკოფზე“ ბევრად უფრო გაართულა და შესაბამისად, მუშურ-გულბურ საბჭოთა და შემდგომ რუსულ არმიამო მასობრივი გავრცელება ვერ პოვა და ვერც ნახევარ-

არასრულად დაშლილი „აბაკანის“ სურათზეც კარგად ჩანს, კონსტრუქციულიად რამდენად რთულია იგი „კალაშნიკოვიდან“ შედარებით

ის გასასროლად სასხლუტს თითო გამოპკრათი.

„კალაშნიკოვისაგან“ განსხვავებით, „აბაკანი“ ცეცხლის მართვის ბერკეტზე ერთჯერადი და ავტომატური ჯერიით სროლის სექტორებს შორის დატანებული აქვს ორი ტყვიის მიყოლებით სროლის სექტორიც.

კარგი მსროლელი „აბაკანით“ პირველ ორ ტყვიას მიზანში უპრობლემოდ

დვვ გრძობს, მესამე ტყვიის გასროლის წინ. ეს მხოლოდ პირველ ორ გასროლილ ტყვიას ეჭება, რადგან მესამე ტყვიიდან ეს ეფექტი იკარგება.

რეალურ ბრძოლაში, რა თქმა უნდა, ჯობს მიზანს ზედინზე ზუსტად ორი ტყვია მთარტყა, ვიდრე ერთი.

როგორ მიიღწევა ეს შედეგი? — საკმაოდ რთული ტექნიკური გადაწყვეტილებით, რამაც „აბაკანი“ „კალაშ-

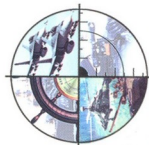
საუკუნოანი „კალაშნიკოვი“ გამოდევნა.

ნიკონოვმა „აბაკანში“ დაამონტაჟა ეანხების მიწოდების ორსაფეხურიანი სქემა შუალედური საეაზნით. პირველი ორი გასროლა მაღალი ტემპით — 1800 გასროლა/წუთში — ხდება. ამ დროს საეცხტის ჩარჩო უკან მსრიალებს და დამატებით ბუფერის მოქმედების გამო უკანა მდგომარეობაში მხოლოდ მამინ მდის, როდესაც ორეუ პირველმა ტყვიამ უკვე დატოვა ლულა. მსროლელიც ამ მომენტში გრძობს მზარზე კონდახს უკუცემას და შესაბამისად, სამიხსნაც მყისიერად კარგვს თვალის არედან.

ეს, რა თქმა უნდა, არ არის „აბაკანის“ ავტომატიკის მოქმედების სრული ციკლი. ის უფრო რთული ასახსნელია.

სამეიეროდ, გასაგებია, რომ „აბაკანი“, მოუხვად ზუსტად გასროლილი პირველი ორი ტყვიისა, მინც ვერ შეცვლიდა „კალაშნიკოვის“. თვად რუსი ექსპერტები აღიარებენ: თუკი ჯრისკაცს „კალაშნიკოვის“ აწითა-დამოს შესასწავლად 10 სასწელო სათიკა ჭოფხის „აბაკანის“ ასაივისებლად ელიტური დანაყოფის მებრძოლებსაც კი მთელი კვირა სჭირდებათ...

ინტაპლი ალბადავილი

პოლიცია

საქართველოს
პოლიცია

6127/30

1-30

АН-94 Абакан